

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

С. Ю. ЮР'ЄВА

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни

ФІНАНСИ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

*(для студентів 4 курсу денної та заочної форм навчання
напряму підготовки 6.030504 – „Економіка підприємства”)*

Харків – ХНУМГ – 2014

Юр'єва С. Ю. Конспект лекцій з дисципліни „Фінанси будівельного підприємства” (для студентів 4 курсу денної та заочної форм навчання напряму підготовки 6.030504 – „Економіка підприємства”) / С. Ю. Юр'єва; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2014. – 127 с.

Укладач: к.е.н., доц. С. Ю. Юр'єва

Рецензент: к.е.н., доц. Є. Ю. Гнатченко

Затверджено на засіданні кафедри економіки будівництва,
протокол № 1 від 28. 08. 2013 р.

ВСТУП

Інтеграція економіки України до світової системи обумовлює зміну форм і методів організації діяльності на підприємстві. Ці зміни пов'язані з поглибленням фінансової самостійності підприємств, удосконаленням методів господарювання, появою нових цільових орієнтирів, що спрямовані на підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів. У вирішенні складних завдань забезпечення поступового розвитку підприємства значна увага приділяється фінансам.

Побудова економіки потребує відповідних умінь, навичок, знань ринкових форм, методів і принципів реалізації підприємницької діяльності. Спрямованість перетворень на мікрорівні, вивчення їхніх закономірностей в умовах ринкової економіки є предметом курсу „Фінанси будівельних підприємств”.

Підготовка до роботи в ринкових умовах спеціалістів, які б володіли теоретичними знаннями щодо організації будь – якої діяльності кожного суб'єкта господарювання, а також були б обізнані з законодавчою нормативною базою, дозволить їм виконувати обов'язки економістів, фінансистів, менеджерів.

Саме нові вимоги до підготовки економістів визначають структуру навчальної програми та зміст розробленого адаптованого конспекту лекцій, який в подальшому може бути використаним при вивченні курсу «ФІНАНСИ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА».

Тема 1 ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Питання для теоретичної підготовки:

1. Фінанси підприємств у загальній системі фінансів, їх сутність.
2. Фінансові відносини і фінансова діяльність підприємств.
3. Організація та регулювання фінансової діяльності підприємств.

1.1 Фінанси підприємств у загальній системі фінансів, їх сутність

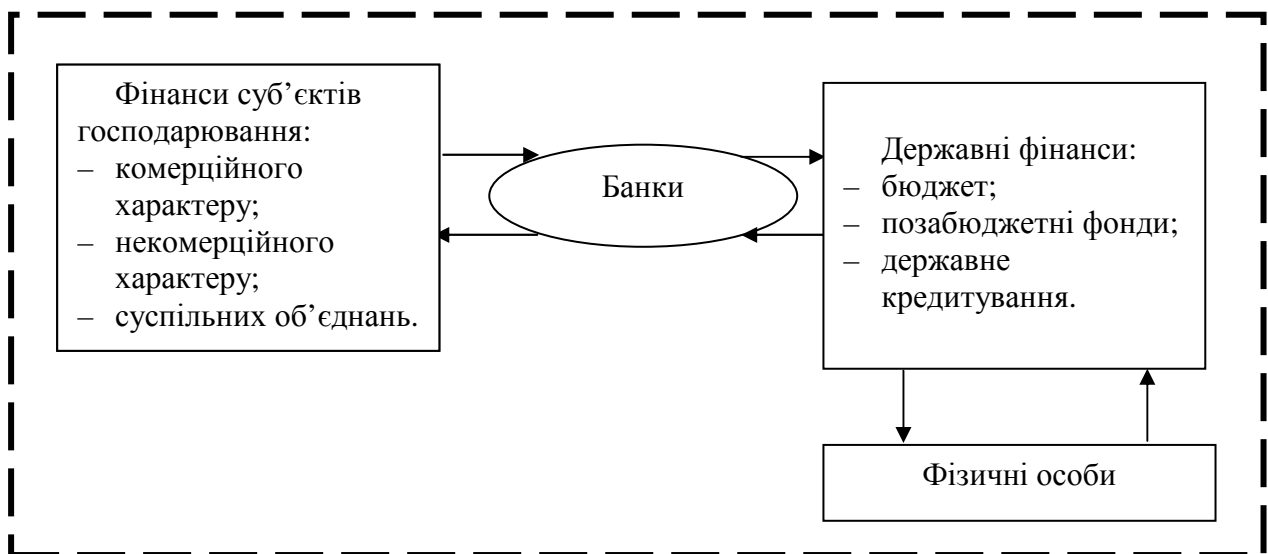
Фінанси – система економічних відносин, що пов'язані з формуванням, розподілом і використанням грошових фондів у процесі їх кругообігу.

Вони виражають розподіл (перерозподіл) вартості валового внутрішнього продукту.

Фінансова система – сукупність відособлених, але взаємозалежних сфер і ланок фінансових відносин (суб'єкти управління), що виникають у ринкових сферах виробничої й невиробничої діяльності із приводу утворення та використання грошових фондів, які управляються відповідними органами (суб'єкти управління).

Кожен рівень виконує свої завдання і йому відповідає особливий фінансовий апарат, але разом вони утворюють єдину фінансову систему.

Роль фінансів в економіці зводиться до трьох основних напрямків:

1. *Фінансове забезпечення* потреб розширеного виробництва – означає покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів.

2. *Фінансове регулювання* економічних і соціальних процесів – здійснюється через перерозподіл фінансових ресурсів.

3. *Фінансове стимулювання* ефективного використання всіх видів економічних ресурсів – здійснюється різними методами:

- через ефективне вкладання фінансових ресурсів;
- створення заохочувальних фондів (фонди споживання, фонди соціальної сфери і т.д.);
- використання бюджетних стимулів (надання пільг при сплаті податків);
- використання фінансових санкцій.

Рисунок 1.1 – Структура фінансової системи

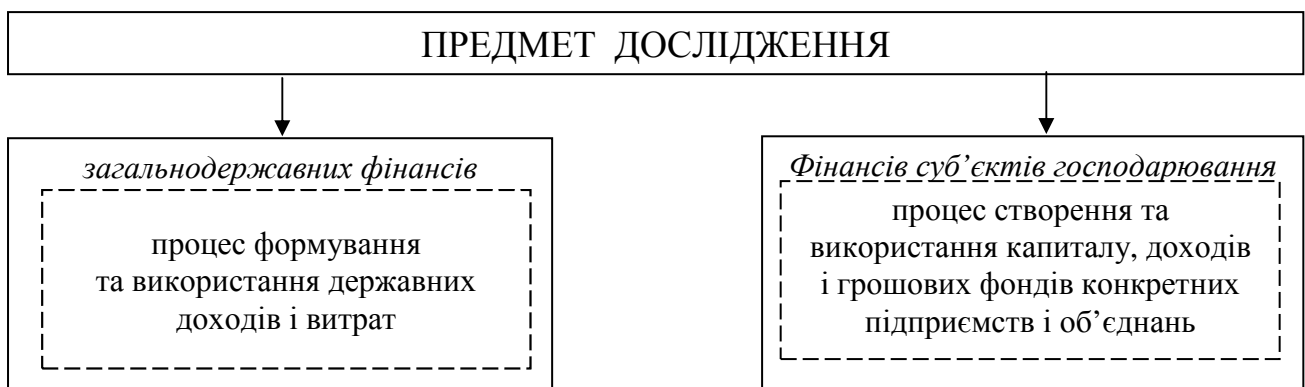

Рисунок 1.2 – Предмет дослідження фінансів

Основними елементами схеми є фінанси окремих господарюючих об'єктів, які є основою розвитку системи вільного підприємництва.

Фінанси підприємства – сукупність економічних відносин, що пов’язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб’єкта господарювання в процесі відтворення.

Діяльність господарюючого суб’єкта супроводжується певними фінансовими відносинами, матеріальними носіями яких у господарській системі виступають фінансові ресурси.

Фінансові ресурси підприємства – сукупність грошових коштів у формі доходів і зовнішніх надходжень, які знаходяться у розпорядженні господарського суб’єкта в певний період (або на дату), що призначені для використання його фінансових зобов’язань, фінансування поточних витрат і витрат, пов’язаних із розширенням виробництва.

Фінансові ресурси залишаються в розпорядженні підприємства після покриття поточних витрат і частиною коштів, що пов’язана із процесами авансування або інвестування.

Авансування – реальний грошовий обіг, у результаті якого відшкодовуються поточні витрати, що виникли протягом одного виробничого

Авансовані в господарську діяльність кошти повертаються до підприємства після завершення кожного виробничого циклу, що включає:

виробництво продукції – реалізація продукції – одержання виручки від реалізації продукції – відшкодування авансованих у виробничий процес коштів із виручки від реалізації й їх повернення до вихідної величини.

Мета
авансування

створення необхідних матеріальних запасів, заділів незавершеного виробництва, готової продукції та умов для її реалізації

Інвестування – реальний грошовий обіг, пов’язаний з використанням фінансових ресурсів на цілі розширення відтворення.

Від інвестування коштів у господарську діяльність підприємства очікується отримання додаткового доходу або прибутку (тобто перевищення доходів над витратами).

Мета інвестування

отримання прибутку

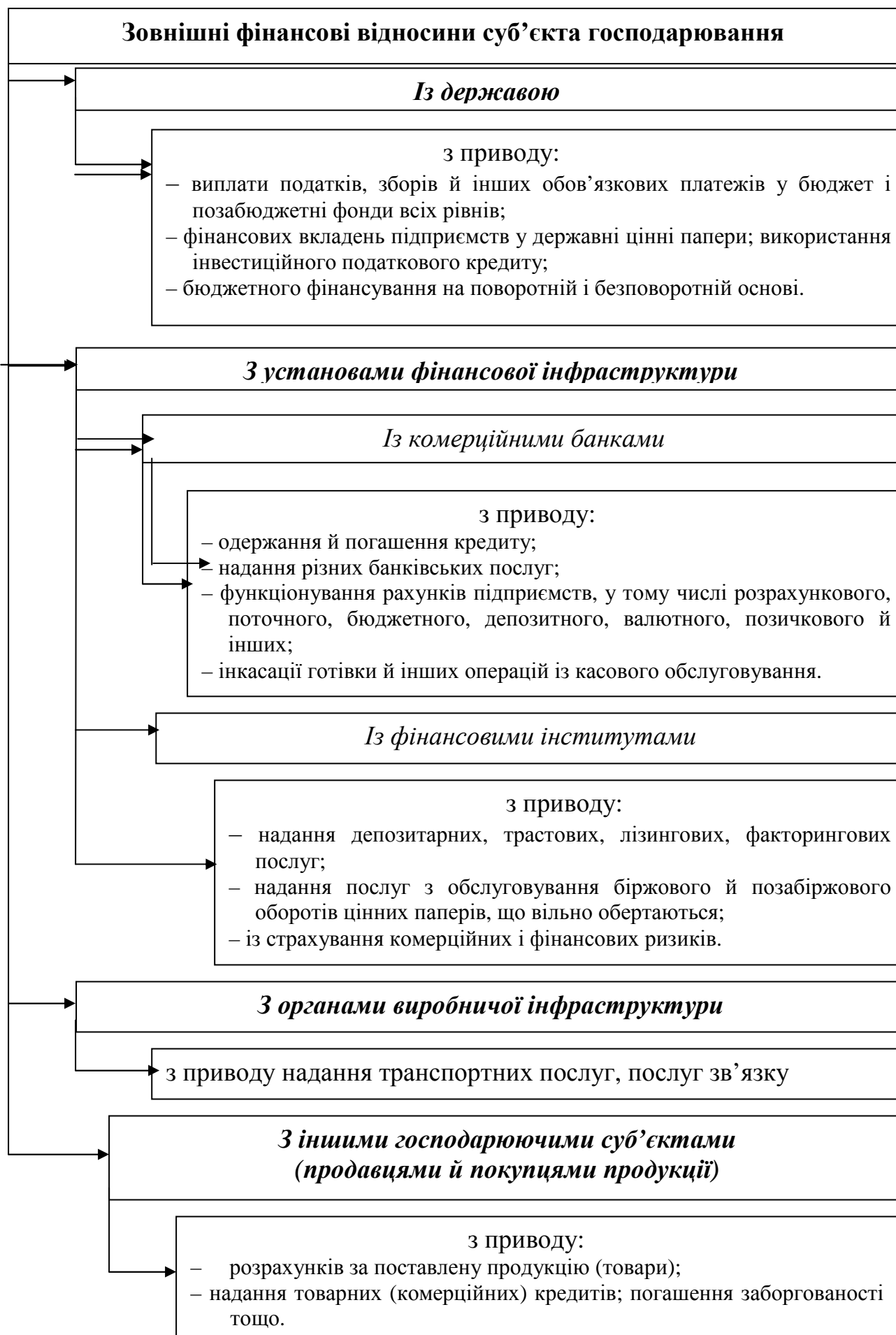
1.2 Фінансові відносини і фінансова діяльність підприємства

Фінанси, як і будь-яка економічна категорія, виражають певні економічні відносини. Порівняно з іншими економічними відносинами фінансові відносини мають певні особливості:

- є грошовими відносинами;
- є розподільними відносинами;
- пов'язані з формуванням і використанням фондів грошових коштів держави та господарюючих суб'єктів.

Система фінансів підприємства опосередковує відповідні грошові відносини господарюючого суб'єкта. Фінансові відносини формуються в межах окремих господарюючих суб'єктів та залежить від форми власності та організаційно-правової форми функціонування підприємства, його галузевої належності, складу майна та капіталу, структури фінансових ресурсів тощо.

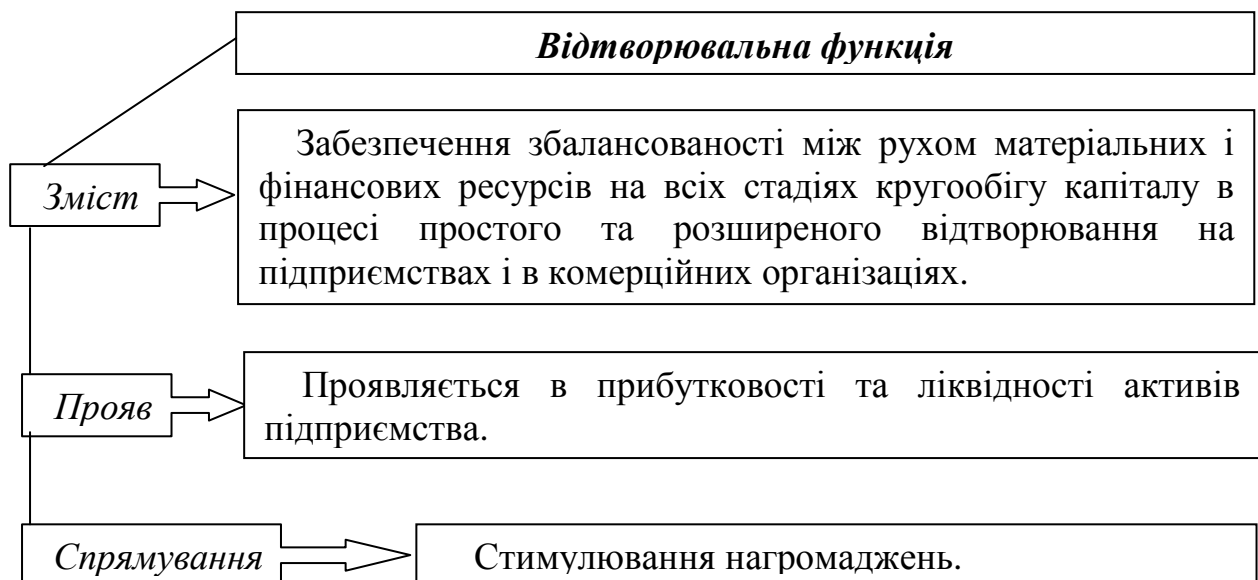
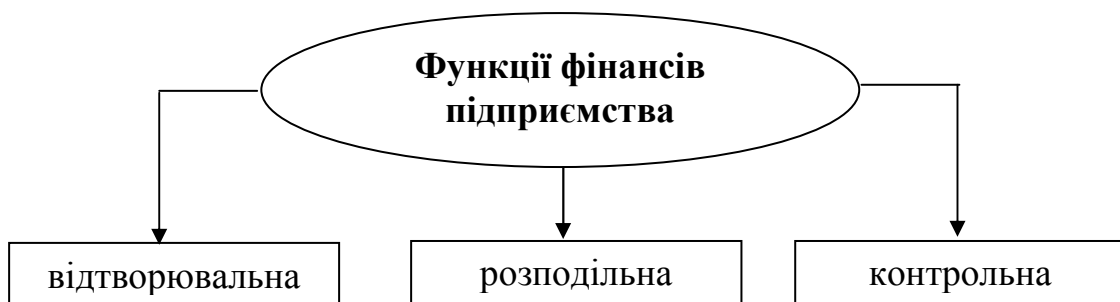

Усі перелічені види фінансових відносин виражені у грошовій формі та являють собою сукупність виплат і надходжень грошових коштів підприємства.

Загальним елементом фінансових відносин є те, що вони виникають як результат певних господарських операцій, що ініційовані самим підприємством або іншим учасником економічного процесу. Тому стан фінансів підприємства визначається насамперед станом факторів виробництва.

З іншого боку, правильна й раціональна організація фінансів підприємства є визначальним фактором його успішної виробничо-господарської діяльності. Раціональне розміщення коштів, ефективне їх використання й пошук додаткових джерел для фінансування господарської діяльності значною мірою визначають конкурентоспроможність підприємства в умовах ринкової економіки.

Сутність фінансів як економічної категорії проявляється у функціях, що виконуються ними.

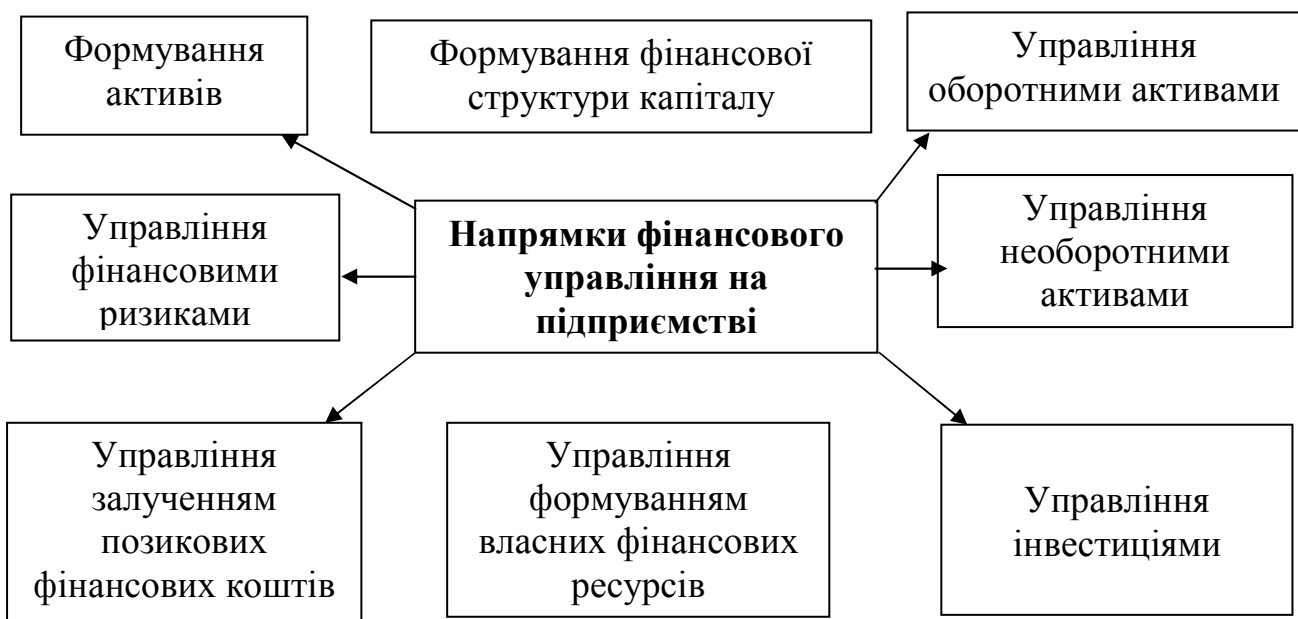
Результативність діяльності господарюючого суб'єкта обумовлена упорядкуванням його фінансових відносин та здійсненням ефективної фінансової діяльності.

Фінансова діяльність – діяльність, яка пов'язана з організацією фінансів підприємства та здійснюється відповідно до цілей і завдань стратегії економічного розвитку господарюючого суб'єкта.

Враховуючи функціональну спрямованість, фінансова діяльність підприємства пов'язана з формуванням активів та фінансової структури капіталу відповідно до завдань розвитку господарюючого суб'єкта, забезпеченням ефективного використання фінансових ресурсів в процесі господарювання, а також прибуткової діяльності за умов мінімізації фінансових ризиків та забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності

Здійснення ефективної фінансової діяльності пов'язане з визначеною системою фінансового управління. Успішне управління фінансами на підприємстві залежить від ефективного поєднання двох підсистем, які складають його суть: підсистеми, що управляє, і підсистеми, якою управляють.

Фінансове управління на підприємстві має систему конкретних об'єктів, відповідно до яких виділяють основні напрямки, характерні для підприємств усіх типів і форм власності.

*Управління
необоротними
активами*

аналіз ефективності використання окремих видів основних засобів;

визначення потреби в поточному й капітальному ремонті окремих видів основних засобів, а також заміни у зв'язку з фізичним і моральним зносом;

формування системи заходів щодо підвищення фондоддачі діючих основних засобів;

оптимізація структури джерел фінансування основних засобів.

*Управління
інвестиціями*

формування найважливіших напрямків інвестиційної діяльності підприємства;

оцінка інвестиційної привабливості окремих реальних проектів і фінансових інструментів та відбір найбільш ефективних з них;

формування інвестиційного портфеля й оперативне управління ним;

вибір форм і джерел фінансування інвестиційної діяльності

оптимізація складу джерел інвестиційних ресурсів.

*Управління
формуванням
власних
фінансових
ресурсів*

визначення потреби у власних фінансових ресурсах для реалізації економічної стратегії підприємства, підтримки його фінансової стійкості та досягнення цільової фінансової структури капіталу

підвищення розміру чистого прибутку, що спрямовується на виробничий розвиток

формування ефективного потоку амортизаційних відрахувань

Управління залученням позикових фінансових коштів

визначення загальної потреби в позикових фінансових коштах; оптимізація співвідношення короткострокової й довгострокової заборгованості;

оптимізація форм і джерел залучення позикових фінансових коштів;

визначення вартості залучення позикових фінансових коштів з окремих джерел і по підприємству в цілому;

підготовка проектів окремих кредитних договорів.

Управління фінансовими ризиками

виявлення складу основних фінансових ризиків, властивих оперативній господарській та інвестиційній діяльності даного підприємства;

оцінка рівня ризиків та їх несприятливих фінансових наслідків у розрізі окремих операцій і по господарській діяльності в цілому;

формування системи заходів щодо профілактики й мінімізації окремих фінансових ризиків, а також їх внутрішньому й зовнішньому страхуванню;

розробка системи завчасної діагностики банкрутства підприємства

1.3 Організація та регулювання фінансової діяльності підприємств

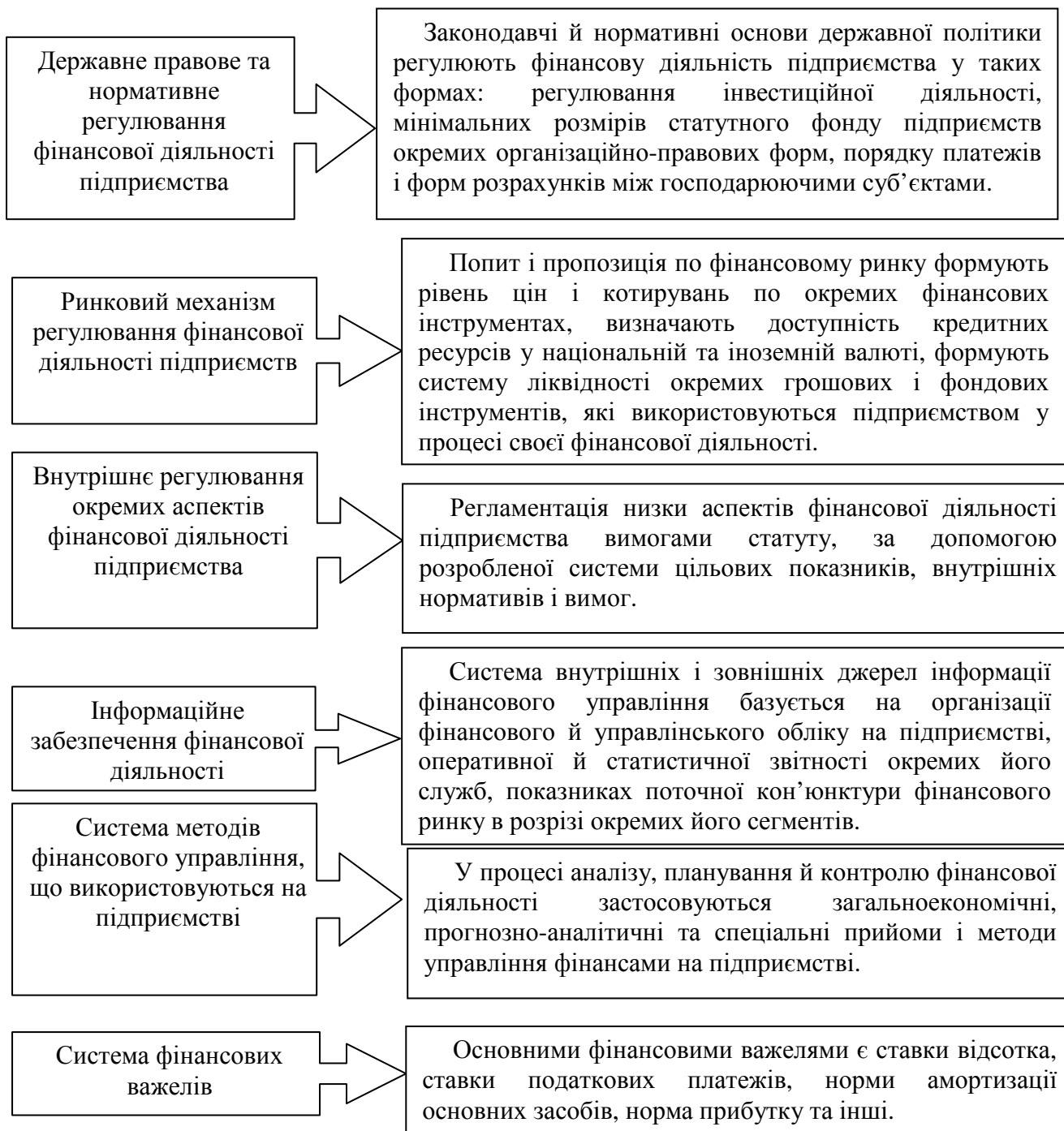
Процес управління фінансовою діяльністю підприємства базується на певному механізмі, який включає елементи зовнішнього та внутрішнього регулювання.

Фінансовий механізм підприємства – система управління підприємством через фінансові важелі за допомогою фінансових методів.

Фінансові важелі – набір фінансових показників, через які керуюча система може впливати на господарську діяльність підприємства.

Кожному елементу механізму управління відповідає певний напрям дії.

Діяльність з управління фінансами визначає суть **фінансової роботи** на підприємстві. Вона включає планування й організацію фінансів, облік фінансових ресурсів, контроль й аналіз ефективності їх використання, регулювання доходів і витрат, стимулювання кінцевих результатів

За організацією фінансової роботи на підприємстві відповідає **фінансова служба** – самостійний структурний підрозділ, який виконує визначення функції в системі управління підприємством.

Рисунок 1.4 – Основні завдання фінансових служб

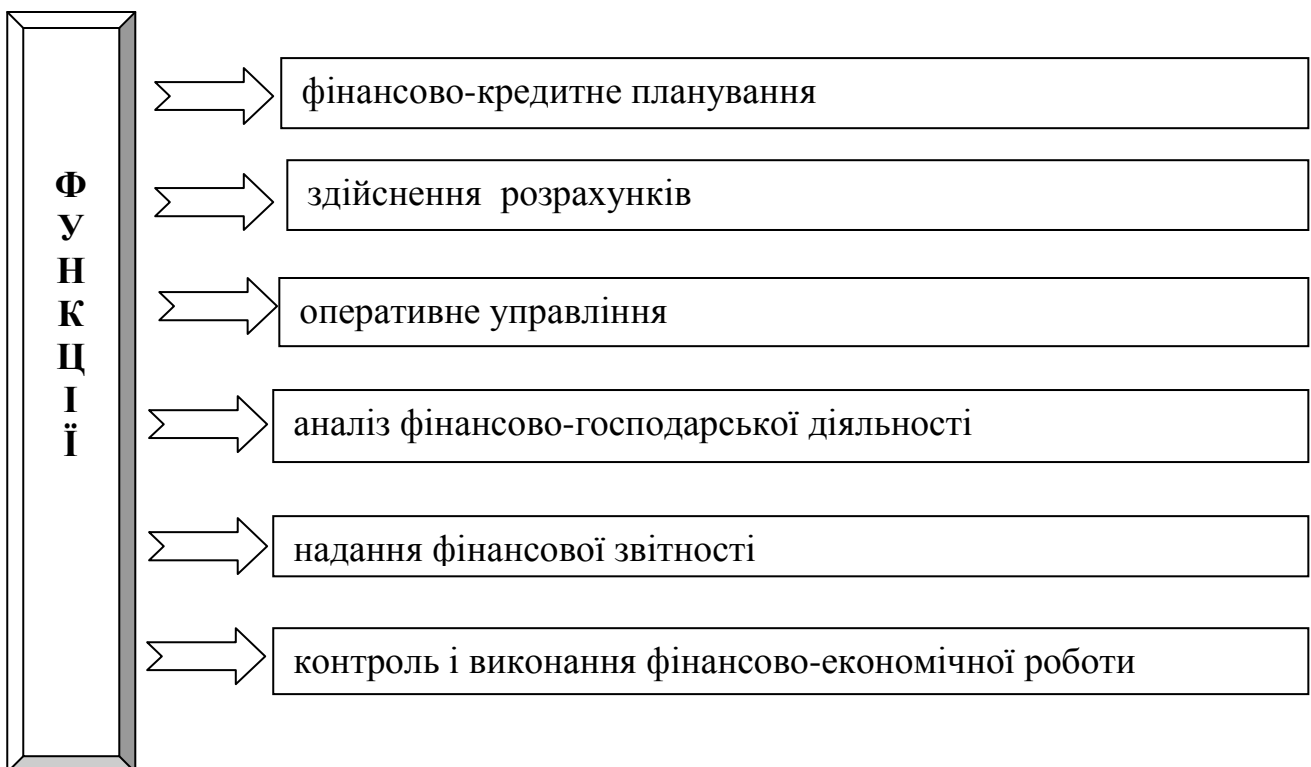

Рисунок 1.5 – Основні функції фінансової служби

Тема 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ

Питання для теоретичної підготовки:

2.1 Грошові розрахунки в діяльності підприємств.

2.2 Безготівкові операції та розрахунки.

2.1 Грошові розрахунки в діяльності підприємств

Грошові розрахунки (підприємства) — система грошових відносин, що виникають в процесі господарської діяльності підприємства.

Грошові розрахунки підприємств усіх форм власності можуть здійснюватись у *готівковій і безготівковій формах*. У сукупності ці грошові розрахунки формують *грошовий оборот підприємств*.

Грошовий оборот на кожному підприємстві пов'язаний з такими *напрямами*:

— забезпечення процесу виробництва (закупівля сировини, матеріалів, комплектуючих, виплата заробітної плати);

— реалізація продукції (робіт, послуг), тобто відшкодування витрат і формування доходів;

— сплата податків, обов'язкових відрахувань і зборів;

— забезпечення спільної діяльності підприємств;

— отримання і погашення кредитів і сплата відсотків за кредит кредитним установам.

Безготівковий грошовий оборот повністю здійснюється через банківські установи, де відкрито рахунки суб'єктів підприємницької діяльності.

Безготівковим грошовим розрахункам, як правило, віддають перевагу. Це пояснюється тим, що за використання безготівкових розрахунків досягають значної економії витрат на їх здійснення.

Сферу готівкових і безготівкових розрахунків розмежовано. *Готівкова форма розрахунків* застосовується для обслуговування населення — виплата заробітної плати, матеріального заохочення, дивідендів, пенсій, грошової допомоги.

Безготівкові розрахунки — це грошові розрахунки, які здійснюються за допомогою записів на рахунках у банках, коли гроші (кошти) списуються з рахунка платника і переказуються на рахунок отримувача коштів.

Безготівкові розрахунки необхідно розглядати як цілісну систему, яка включає:

- класифікацію розрахунків;
- організацію розрахунків;
- форми відповідних документів;
- взаємовідносини платників з банками.

Організація розрахунків передбачає їх здійснення записом (переказуванням) коштів з рахунка покупця (платника коштів) на рахунок постачальника (отримувача коштів) або заліком взаємних розрахунків між покупцем і постачальником продукції.

Безготівкові розрахунки здійснюються в різних формах. Розрахункові документи готує постачальник або платник, а в окремих випадках — банк. *Розрахунковий документ* — це відповідно оформлений документ на переказ грошових коштів. Використовуються відповідні форми безготівкових розрахунків (залежно від форми розрахункового документа), а саме:

- платіжними дорученнями;
- платіжними вимогами-дорученнями;
- чеками;
- акредитивами;
- векселями;
- інкасовими дорученнями (розпорядженнями).

Організація безготівкових розрахунків повинна активно сприяти вирішенню таких завдань:

- удосконалення комерційного розрахунку на підприємстві;
- підвищення відповідальності підприємств за своєчасне і в повному обсязі здійснення платежів за всіма зобов'язаннями;
- зміцнення договірної дисципліни;
- прискорення обороту оборотних коштів.

Касові операції підприємства пов'язані як з прийняттям, так і з видачею готівки. Порядок ведення касових операцій регламентується НБУ і поширюється на всі підприємства незалежно від форм власності і виду діяльності, а також на фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності (крім банків і підприємств зв'язку).

Усі підприємства, які мають поточні рахунки в банку, зобов'язані саме там зберігати свої кошти. Отримувати готівку з власного рахунка, як зазначалось, підприємства можуть не тільки на заробітну плату, матеріальне заохочення, на відрядження та загальногосподарські витрати, а й на інші цілі (розрахунки за сировину, матеріали, товари тощо).

Підприємства та їхні відокремлені підрозділи можуть мати такі **банківські рахунки** в національній валюті:

- *поточні* рахунки, що відкриваються для зберігання грошових коштів та здійснення всіх видів банківських операцій;
- *бюджетні*, що відкриваються підприємствам, яким виділяються кошти за рахунок державного або місцевого бюджетів для цільового їх використання;
- *кредитні*, що відкриваються в будь-якій установі банку, яка має право видавати кредити (ці рахунки призначено для обліку кредитів, наданих способом оплати розрахункових документів чи переказу коштів на поточний рахунок позичальника відповідно до умов кредитної угоди);
- *депозитні*, що відкриваються між власником рахунка та установою банку на визначений строк. Кошти на депозитні рахунки переказуються з поточного рахунка і після закінчення строку зберігання повертаються на нього ж. Відсотки

на депозитні вклади перераховуються на поточний рахунок або зараховуються на поповнення депозиту. Проведення розрахункових операцій та видача коштів готівкою з депозитного рахунка забороняється.

Для відкриття поточних рахунків підприємства подають установам банків такі документи:

— заяву на відкриття рахунка, підписану керівником та головним бухгалтером;

— копію свідоцтва (засвідчену нотаріально) про державну реєстрацію в органі державної виконавчої влади або іншому органі, уповноваженому здійснювати державну реєстрацію;

— копію статуту (положення), засвідчену нотаріально чи органом реєстрації. Установа банку, яка відкриває поточний рахунок, робить позначку про відкриття рахунка на тому примірнику статуту (положення), де стоїть позначка про взяття підприємства на облік у податковому органі, після чого цей примірник повертається власнику рахунка;

— копію документа, що підтверджує взяття підприємства на податковий облік;

— картку зі зразками підписів осіб, яким надано право розпорядження рахунком та підпису розрахункових документів зі зразком відбитка печатки підприємства;

— копію документа про реєстрацію в органах Пенсійного фонду України, засвідчену нотаріально або органом, що видав відповідний документ.

Банківські рахунки в іноземній валюті поділяються на:

- поточні;
- розподільчі;
- кредитні;
- депозитні (вкладні).

Поточний рахунок в іноземній валюті відкривається підприємству для проведення розрахунків у безготівковій та готівковій іноземній валюті у разі здійснення поточних операцій.

Розподільчий рахунок призначений для попереднього зарахування коштів в іноземній валюті. Кошти, які були зараховані на розподільчий рахунок і не підлягають продажу на міжбанківському валютному ринку України, розподіляються за призначенням. Гривневий еквівалент коштів в іноземній валюті, які були зараховані на розподільчий рахунок і згідно з чинним законодавством України підлягають продажу на міжбанківському валютному ринку, у встановленому порядку зараховується на поточний рахунок.

Принципи організації розрахунків

Перший принцип безготівкових розрахунків стосується обов'язкового зберігання підприємствами та установами грошових коштів на рахунках в установах банку (за винятком перехідних залишків у касі).

Другий принцип полягає в тому, що підприємствам надано право вибору установи банку для відкриття рахунків усіх видів (основного й додаткового) за згодою банку.

Третій принцип — принцип самостійного (без участі банків) вибору підприємствами форми розрахунків та закріплення їх у своїх договорах та угодах.

Четвертий принцип — кошти з рахунка підприємства списуються за розпорядженням його власника.

П'ятий принцип – поточні рахунки підприємствам — суб'єктам підприємницької діяльності відкривають установи банків тільки за умови повідомлення про це податковому органу.

Шостий принцип полягає в терміновому здійсненні платежів. Момент здійснення платежу має бути максимально наближеним до часу відвантаження товарів, виконання робіт, надання послуг.

Сьомий принцип: платежі здійснюються в межах залишків коштів на рахунках платника або в межах наданого банківського кредиту.

Восьмий принцип: розрахунки між суб'єктами підприємницької діяльності можуть здійснюватись готівкою. При цьому постачальник — отримувач коштів повинен суму отриманої готівки провести через касову книгу і повернути її в повному обсязі на свій рахунок у банк.

Рисунок 2.2 – Рух грошових коштів на підприємстві

Грошові розрахунки, які здійснюються підприємствами всіх форм власності, можуть здійснюватись у двох формах. У сукупності ці грошові розрахунки формують *грошовий оборот підприємств*.

ГРОШОВИЙ ОБОРОТ ПІДПРИЄМСТВА

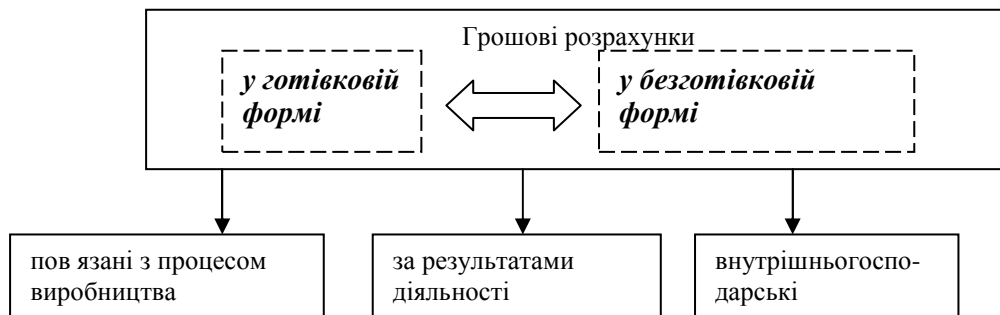

Рисунок 2.3 – Напрями та форми грошових розрахунків підприємства

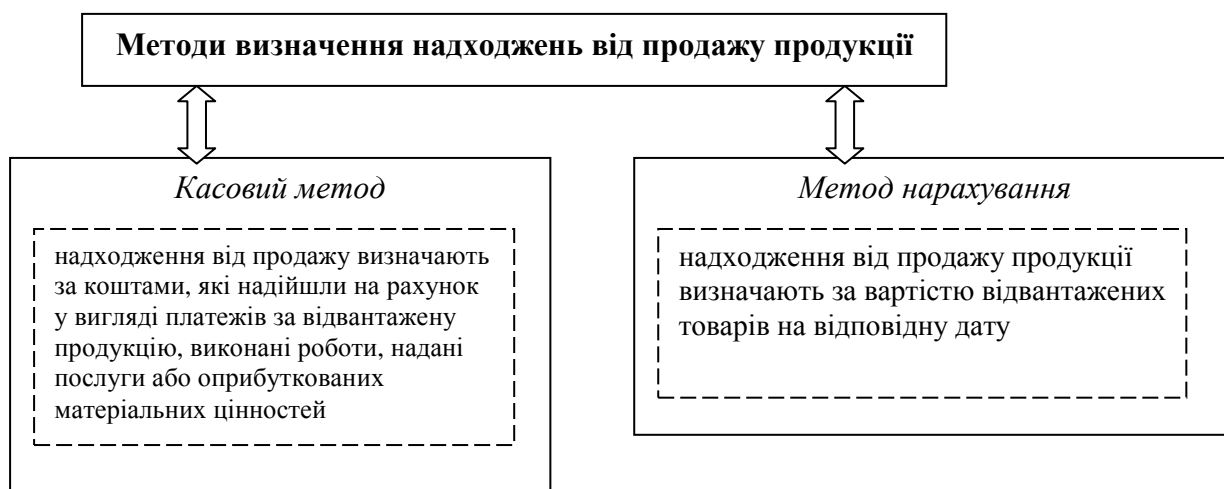

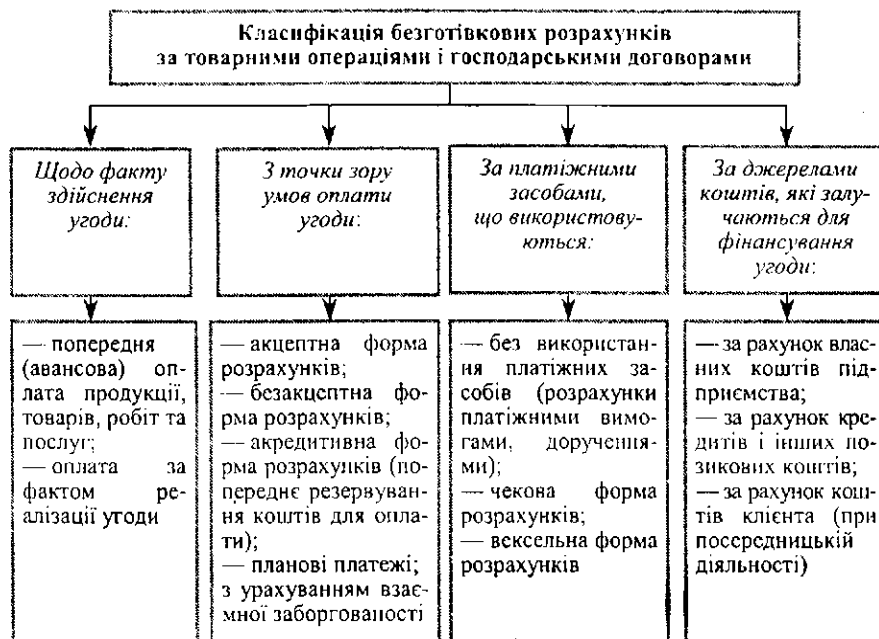
Рисунок 2.4 – Методи визначення надходжень від продажу продукції

2.2 Безготівкові операції та розрахунки

Безготівковий оборот посідає більшу частину грошового обороту, і сприяє:

- прискоренню розрахунків;
 - економії витрат, пов'язаних із перевезенням готівки, її обліком і зберіганням;
- створюють умови для контролю за цільовим використанням грошової маси внаслідок її акумулювання в банках.

Організація безготівкових розрахунків передбачає їх здійснення записом (переказуванням) коштів з рахунка покупця (платника коштів) на рахунок постачальника (одержувача коштів) або заліком взаємних розрахунків між покупцем і постачальником продукції.

Безготівкові розрахунки здійснюються в різних формах, що пов'язано з використанням різних видів розрахункових документів.

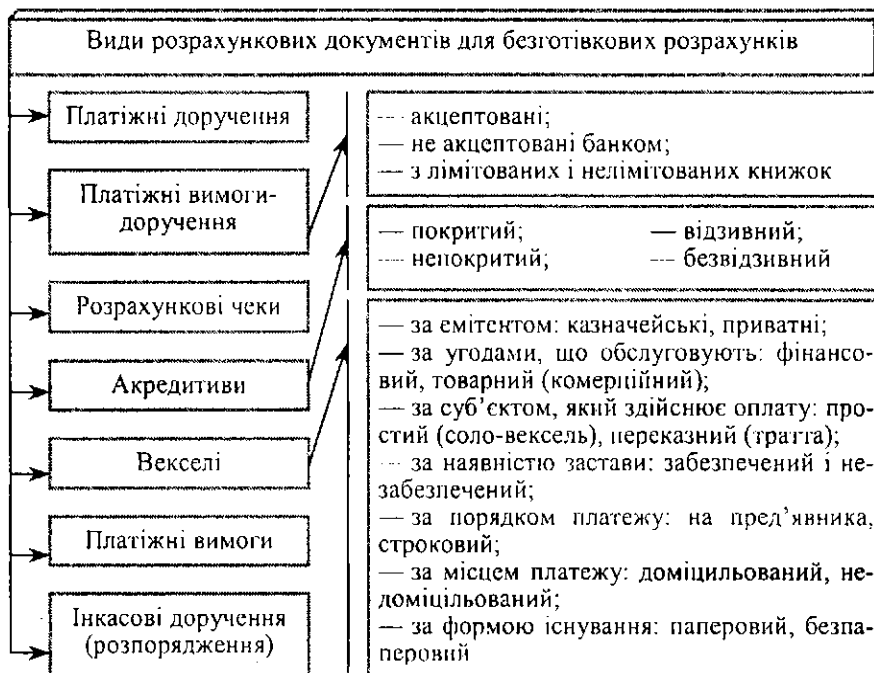

Рисунок 2.5 – Класифікація та види безготівкових розрахунків

Платіжне доручення

Письмове доручення власника рахунка банку перерахувати (переказати) певну суму коштів зі свого поточного рахунка на рахунок постачальника або іншого одержувача.

Платіжні доручення застосовуються під час розрахунків за товарними й нетоварними операціями, і забезпечують максимальне наближення строків отримання товарно-матеріальних цінностей і здійснення платежу; прискорюють обертання оборотних коштів; запобігають виникненню кредиторської заборгованості в покупців.

Платіжна вимога-доручення

Платіжний документ, що використовується для здійснення примусового списання (стягнення) коштів з рахунків платників стягувачами, яким закон надає право таких дій.

Платіжна вимога

Комбінований розрахунковий документ, який складається з двох частин. Верхня частина — вимога підприємства-постачальника до підприємства-покупця сплатити вартість товару, виконаних робіт, послуг. Нижня частина — доручення покупця (платника грошових коштів) банку, який його обслуговує, переказати належну суму коштів з його рахунка на рахунок постачальника.

Платіжна вимога-доручення більше відповідає фінансовим і господарським інтересам постачальників і покупців; зміцнює договірні відносини; прискорює оформлення розрахункових документів; платіж здійснюється за згодою платника після попередньої перевірки розрахункових і товарно-транспортних документів постачальника.

Розрахунковий чек

Документ стандартної форми з дорученням чекодавця своєму банкові переказати кошти на рахунок пред'явника чека (отримувача коштів).

Для чекової форми характерні відносна швидкість розрахунків і надходження коштів на рахунок постачальника, що сприяє зменшенню дебіторської заборгованості. До недоліків цієї форми розрахунків відносять: недостатня гарантія платежу через можливість відсутності потрібної суми коштів на рахунку чекодавця, неможливість розрахунків чеками на велику суму, складність оформлення.

Акредитив

Грошове зобов'язання банку, яке видається ним за дорученням клієнта (заявника акредитива) на користь його контрагента виконати платіж третій особі (*бенефіціару*) за поставлені товари (виконані роботи, надані послуги), або надати повноваження іншому виконуючому банку здійснити це платіж на умовах пред'явлення документів, передбачених відповідно до договору між контрагентами.

Покритий акредитив передбачає попереднє депонування коштів.

Непокритий акредитив передбачає гарантування платежів банком платоспроможному постачальнику за умови встановлення між клієнтом і банком, який відкриває акредитив, кореспондентських відносин.

Відзивний акредитив може бути змінений або анульований банком емітентом на вимогу покупця без попереднього погодження з постачальником за умови оплати банком-виконавцем документів, як були виставлені постачальником і прийняті банком до отримання останнім повідомлення про зміну чи анулювання акредитива.

Безвідзивний акредитив не може бути змінений або анульований.

Розрахунки акредитивами вигідні для постачальника через надійність, відносну простоту і привабливість. Для покупців акредитивна форма розрахунків внаслідок вилучення коштів з обороту на певний час не вигідна.

Інкасове доручення (розпорядження)

Розрахунковий документ, що застосовується у разі стягнення в безспірному порядку сум фінансових санкцій, недоїмки в бюджет з податків, штрафів, які нараховані державними податковими органами.

Вексель

Цінний папір, письмове безумовне зобов'язання, боргова розписка стандартної форми, що дає право її власнику (векселедержателю) вимагати сплати визначеної у векселі суми від особи, яка видала вексель, (векседавець) у відповідний строк і у відповідному місці.

Казначейські векселі є одним із видів державних цінних паперів, які випускаються для покриття видатків державного бюджету. *Приватні векселі* емітують корпорації, фінансові і тіпути, комерційні банки.

Фінансовий вексель має депозитну природу, і використовується в основному для мобілізації грошових ресурсів.

Товарний (комерційний) вексель застосовується для кредитування торговельних операцій і визначає умови погашення векседавцем-боржником своїх обов'язків перед постачальником-кредитором за поставлену продукцію, надані послуги, виконані роботи.

Простий (соло-вексель) — виписується і підписується покупцем (векседавцем) і є його борговим зобов'язанням оплатити кредиторі вказану суму в установленний час.

Переказний вексель (тратта) регулює вексельні відносини трьох сторін: кредитора (трасанта), боржника (трасата) і утримувача платежу (ремітента).

Забезпечений вексель гарантований заставою (якою може бути дебіторська заборгованість, товарні запаси, цінні папери, основні виробничі засоби, обладнання), яка надається кредиторі, банку або продавцю доти, доки борг не буде сплачено.

Вексель на пред'явника оплачується негайно після прийняття його дебітором.

Строковий вексель оплачується в термін, указаний у документі.

Доміцильований вексель підлягає сплаті третьою особою (доміцилянтом) за місцем проживання платника (або в іншому місці).

Тема 3 ГРОШОВІ НАДХОДЖЕННЯ

Питання для теоретичної підготовки:

1. Характеристика та склад грошових надходжень підприємств.
2. Грошові потоки підприємства.

3.1 Характеристика та склад грошових надходжень підприємств

У процесі виробничо-господарської діяльності підприємств постійно здійснюється кругообіг коштів, тобто вкладення коштів у виробництво з метою виготовлення продукції і отримання виручки від її продажу.

Грошові надходження — це кошти, які надходять на поточні й інші рахунки підприємств у банках та в касу підприємств.
Термін «грошові надходження» є ширшим, ніж термін «дохід (виручка) від реалізації». По суті, він охоплює всі вхідні грошові потоки.

Забезпечення грошових надходжень, які потрібні для відшкодування витрат виробництва й обороту, своєчасного виконання фінансових зобов'язань перед державою, банками та іншими суб'єктами господарювання, формування доходів і прибутку є найважливішою стороною діяльності підприємств.

Рисунок 3.1 – Структурно-логічна модель грошових надходжень, формування й використання доходів підприємств згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку

Операційна діяльність — це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, крім **інвестиційної** та фінансової. Основна діяльність — операції, пов'язані з **виробництвом** або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою **створення підприємства** і забезпечують основну частку його доходу.

Інвестиційні діяльність — це сукупність операцій з придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових

(поточних) фінансових інвестицій, що не є еквівалентами грошових коштів.

Фінансова діяльність — це сукупність операцій, які призводять до зміни величини та (або) складу власного і позикового капіталу.

Доходи від основної операційної діяльності	ГРОШОВІ НАДХОДЖЕННЯ	ГРОШОВІ ДОХОДИ	ВАЛОВИЙ ДОХІД	ЧИСТИЙ ДОХІД	ЗАГАЛЬНИЙ ПРИБУТОК	ЧИСТИЙ ПРИБУТОК	<ul style="list-style-type: none"> • Податок на додану вартість • Акцизний збір • Мито 	УСЬОГО ВИТРАТ
Доходи від іншої операційної діяльності							<ul style="list-style-type: none"> • Матеріальні витрати • Амортизаційні відрахування • Інші операційні, фінансові, адміністративні і надзвичайні витрати 	
Доходи від фінансових операцій							<ul style="list-style-type: none"> • Оплата праці 	
Доходи від іншої звичайної діяльності							<ul style="list-style-type: none"> • Відрахування на соціальні заходи • Податки та інші платежі до бюджету 	
Доходи від надзвичайних подій							<ul style="list-style-type: none"> • Податок на прибуток 	
							<ul style="list-style-type: none"> • Виплата дивідендів • Резервний фонд • Поповнення статутного фонду • Інші напрями використання 	

Рисунок 3.2 – Структурно-логічна схема грошових надходжень, формування й використання доходів підприємств згідно з національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

1.2 Грошові потоки підприємства

Під **грошовими потоками** розуміють надходження і сплату грошових коштів та їхніх еквівалентів.

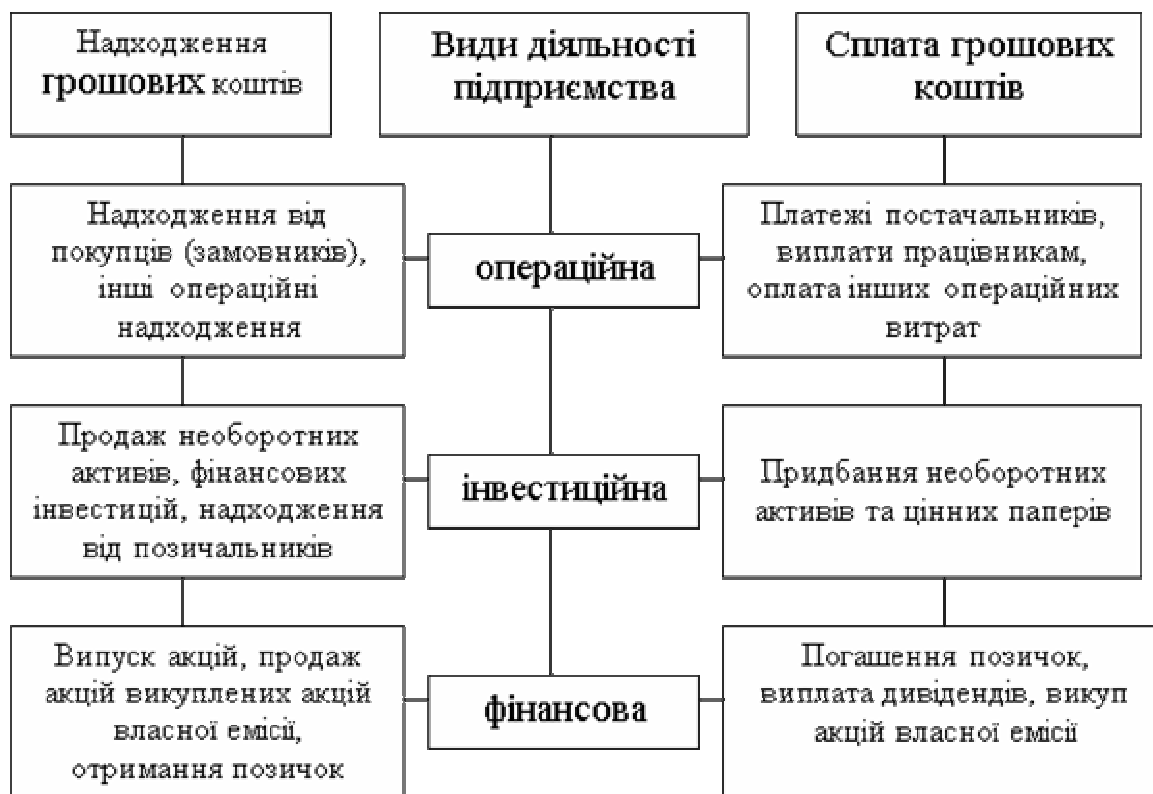

Рисунок 3.3 – Рух грошових потоків в результаті різних видів фінансово- господарської діяльності підприємства

Основні класифікаційні ознаки грошових потоків

Рисунок 3.4 – Основні класифікаційні ознаки грошових потоків

За джерелами надходження грошові потоки можна поділити на *внутрішні та зовнішні*.

Кошти, що надходять з будь-яких джерел на самому підприємстві, належать до *внутрішніх*.

Надходження коштів на поточний рахунок підприємства в банку, які мобілізуються на фінансовому ринку, свідчить про використання ним *зовнішніх джерел*.

Позитивні потоки (припливи) відображають надходження грошових коштів на підприємство.

Від'ємні потоки (відтік) — витрачання грошових коштів підприємством.

Грошові потоки підприємств характеризуються різною *структурою*. Структура вхідних грошових потоків залежить від сфери діяльності та організаційно-правової **форми підприємства**.

У **країнах** з розвинутою ринковою **економікою** 60-70 % **фінансових ресурсів** надходить на підприємства за рахунок внутрішніх джерел.

Віднесення конкретної операції до певної класифікаційної групи залежить від напрямку господарської діяльності підприємства. Так, **інвестиції в цінні папери** для виробничого підприємства є **інвестиційною** діяльністю, але для інвестиційної компанії — це основна (**операційна**) діяльність.

Коли якась операція супроводжується надходженням коштів від кількох видів діяльності, то ці надходження розподіляються за **відповідними** позиціями. Так, суму, сплачену банку, яка включає **погашення позики** та відсотки, буде відображено двома позиціями: сплату відсотків — у складі операційної, а погашення позички — у складі фінансової діяльності.

Операційна, інвестиційна та фінансова діяльність підприємства — це його звичайна діяльність.

Звичайна діяльність — це будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що забезпечують основну діяльність або виникають унаслідок її **здійснення**. Крім звичайної діяльності, виділяють **надзвичайні події**.

Надзвичайна подія — це подія або операція, яка не входить у звичайну діяльність підприємства та настання котрої не очікується періодично або в кожному наступному звітному періоді (стихійне лихо, **землетрус**, зсув ґрунту, **повінь**, експропріацію власності підприємства за кордоном).

Грошові надходження від надзвичайних подій відображаються в обліку відокремлено від звичайної діяльності.

Повна і достовірна **інформація** про грошові надходження підприємства за звітний період формується в бухгалтерському обліку.

Усі грошові потоки підприємства поєднуються в три основні групи: потоки від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності

	Надходження грошових коштів	Відтік грошових коштів
Операційна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> – реалізація продукції (робіт, послуг); – аванси, що одержані від покупців; – інкасація дебіторської заборгованості; – цільове фінансування; – кредити та позики; – інші надходження 	<ul style="list-style-type: none"> – оплата рахунків постачальників; – аванси, що видані; – виплата заробітної плати; – платежі до бюджету та позабюджетних фондів; – сплата відсотків за кредит; – інші виплати
Інвестиційна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> – реалізація основних засобів і об'єктів незавершеного будівництва; – бюджетні асигнування та інше цільове фінансування; – дивіденди та відсотки за фінансовими вкладеннями; – кредити й позики; – безоплатні надходження; – інші надходження 	<ul style="list-style-type: none"> – грошові платежі для придбання основних засобів, нематеріальних активів та інших довгострокових активів; – фінансові вкладення довгострокового характеру; – грошові відшкодування авансів і кредитів, наданих іншим сторонам (крім фінансових інститутів); – інші виплати
Фінансова діяльність	<ul style="list-style-type: none"> – реалізація акцій, облігацій та інших цінних паперів; – одержані відсотки за фінансовими вкладеннями; – надходження від валютних операцій; – пайові внески; – участь у діяльності інших підприємств; – інші надходження 	<ul style="list-style-type: none"> – придбання акцій, облігацій та інших цінних паперів; – грошові виплати власникам для придбання або погашення акцій компанії; – грошові надходження кредитних сум; – інші виплати

Дохід — це збільшення економічних вигод підприємства у вигляді надходження активів (коштів, інших матеріальних або нематеріальних активів), або зменшення зобов'язань підприємства перед його діловими партнерами, що забезпечують зростання власного капіталу підприємства.

Рисунок 3.5 – Класифікація доходів підприємства

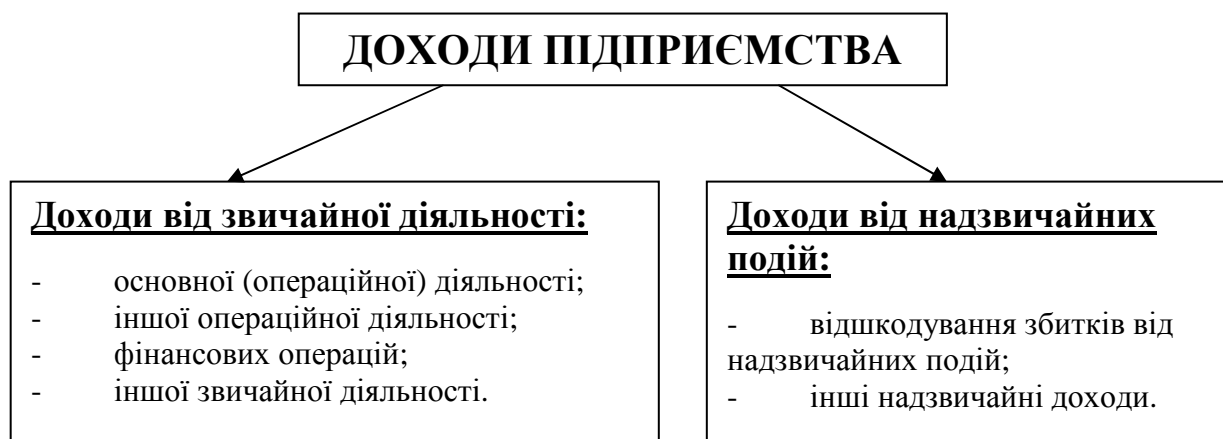

Рисунок 3.6 – Склад доходів підприємства

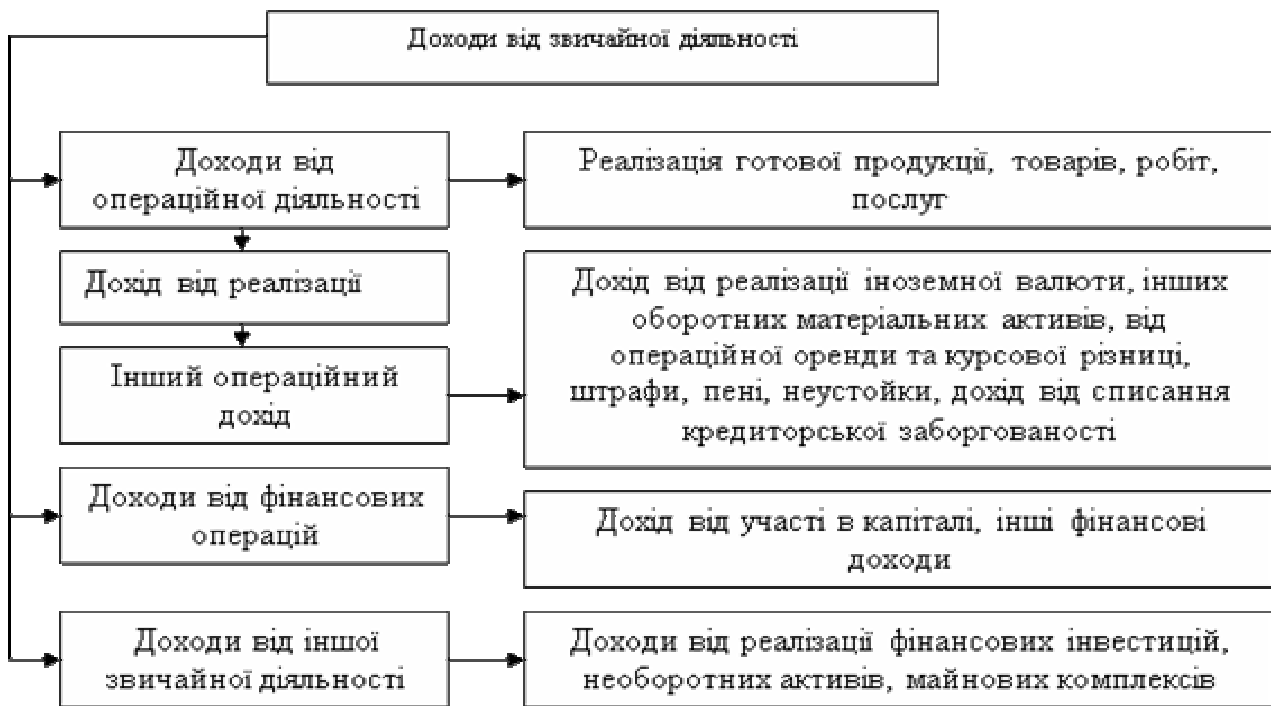

Рисунок 3.7 – Класифікація доходів від звичайної діяльності

У доходах від операційної діяльності важливе місце займають *доходи (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг)*.

Підприємство, здійснюючи **господарську** діяльність, може отримувати доходи від реалізації послуг — окремих або супутніх до іншої діяльності (готельні послуги і **громадське харчування**, продаж товарів з наступним обслуговуванням тощо).

З переходом на ринкові основи господарювання зростає значення інвестиційної та фінансової діяльності підприємств. З прийняттям П(С)БО уточнено і їхній зміст. **Поняття** фінансової діяльності визначає положення (**стандарт**) бухгалтерського обліку П(С)БО 4 («Звіт про рух грошових коштів»), інвестиційної— П(С)БО 5 («Звіт про власний капітал»).

Фінансові інвестиції зумовлені потребою ефективного використання вільних фінансових ресурсів, коли кон'юнктура фінансового ринку уможлиблює отримання значно більшого рівня прибутку на вкладений капітал, ніж операційна діяльність на товарних ринках.

Рациональне використання грошових коштів, пошук ефективних напрямів їх **інвестування**, які даватимуть підприємству додатковий **прибуток**, є важливим напрямком його інвестиційної діяльності.

Інвестиційна діяльність підприємства починається з розробки інвестиційної стратегії. *Інвестиційна стратегія* — це формування системи довгострокових цілей інвестиційної діяльності та вибір найефективніших шляхів їх досягнення. Отримання доходу від інвестиційної діяльності значною мірою визначається типом інвестиційної стратегії — агресивної (активної) чи пасивної. Агресивна стратегія спрямована на отримання максимального прибутку, тоді як пасивна — на збереження за рахунок інвестицій досягнутого рівня показників операційної діяльності.

Підприємства здійснюють **фінансові інвестиції** в *різноманітних формах*:

1. Вкладення капіталу в дохідні види фондових інструментів. Підприємство може придбавати у **власність** різні види цінних паперів, що вільно обертаються на фондовому ринку, з метою отримання інвестиційного доходу в різних його формах.

2. Вкладення капіталу в дохідні види грошових інструментів. Підприємство розміщує свої тимчасово вільні грошові активи у формі депозитних вкладів, фінансових **кредитів** з метою отримання інвестиційного доходу.

3. Вкладення капіталу в **статутний капітал** спільних підприємств. Підприємство розміщує будь-які форми капіталу в заснування інших підприємств з метою диверсифікації операційної діяльності та отримання інвестиційного доходу.

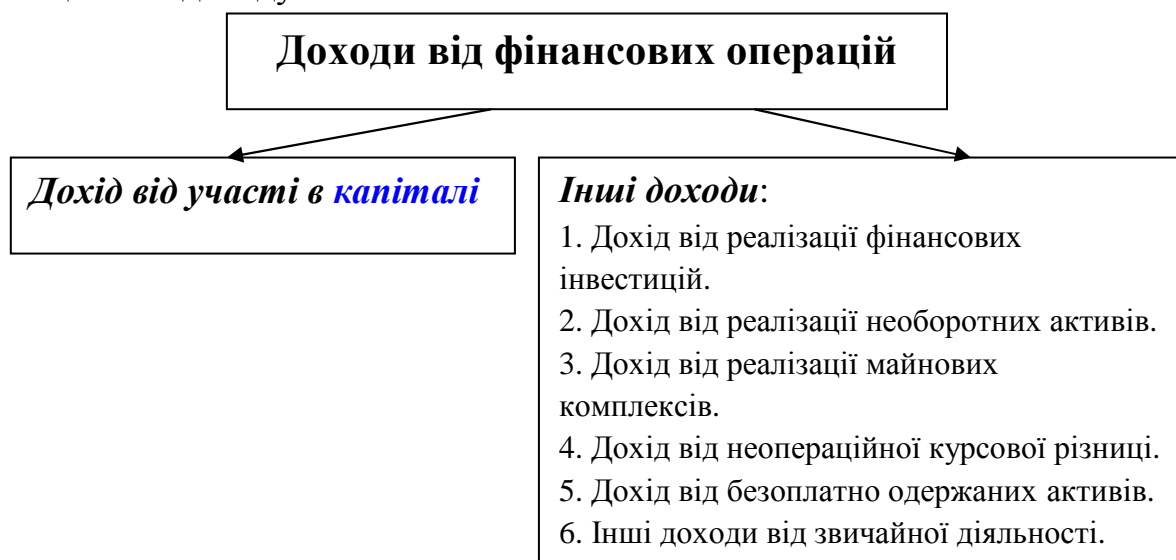

Рисунок 3.8 – Доходи від фінансових операцій

Доходи від фінансових інвестицій відображають суми грошових надходжень від продажу акцій або боргових зобов'язань інших підприємств, а також часток у капіталі інших підприємств (крім надходжень за такими інструментами, що визнаються як еквіваленти грошових коштів, або за такими, що утримуються для дилерських або торговельних цілей).

Дохід від реалізації необоротних активів — це надходження грошових коштів від продажу основних засобів, нематеріальних активів, а також інших довгострокових необоротних активів (крім фінансових інвестицій).

Дохід від реалізації майнових комплексів — це надходження грошових коштів від продажу дочірніх підприємств та інших господарських одиниць (за вирахуванням грошових коштів, які були реалізовані у складі майнового комплексу).

Дохід від поопераційної курсової різниці (курсів різниці за активами та зобов'язаннями в іноземній валюті, які пов'язані з фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства).

Дохід від безоплатно одержаних активів (у разі безоплатного одержання підприємством необоротних активів дохід визнається в сумі амортизації таких активів одночасно з її нарахуванням).

Інші доходи від звичайної діяльності (від списання кредиторської заборгованості, яка не належить до операційного циклу (не виникла в ньому), чи у зв'язку із закінченням строку позовної давності або від списання вартості від'ємного гудволу, що визнається доходом).

Доходи, які є наслідком надзвичайних подій, відносять до *надзвичайних доходів*.

Надзвичайними визнаються доходи від:

- відшкодування надзвичайних витрат страховими компаніями;
- значних благодійних внесків з боку інших підприємств або фізичних осіб.

Тема 4 ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ

Питання для теоретичної підготовки:

1. Прибуток як результат фінансово-господарської діяльності підприємства. Формування прибутку підприємства.
2. Методи розрахунку прибутку від реалізації продукції.
3. Розподіл і використання прибутку.
4. Сутність і методи розрахунку рентабельності.

4.1 Прибуток як результат фінансово-господарської діяльності підприємства. Формування прибутку підприємства

Валовий дохід – загальна сума доходу підприємства від усіх видів діяльності, одержаного (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, її континентальному шельфі, винятковій (морський) економічній зоні, так і за її межами.

Валовий дохід вміщує:

- загальні доходи від продажу товарів (робіт, послуг), а також доходи від продажу цінних паперів;
- доходи від здійснення банківських, страхових та інших операцій з надання фінансових послуг, торгівлі валютними цінностями, цінними паперами, борговими зобов'язаннями та вимогами;
- доходи від спільної діяльності та у вигляді дивідендів, отриманих від нерезидентів, процентів, роялті, володіння борговими вимогами, а також доходів від здійснення операцій лізингу (оренди);
- доходи, не враховані в обчисленні валового доходу періодів, що передують звітному, та виявлені у звітному періоді;
- доходи від інших джерел.

Не враховуються до складу валового доходу:

- суми податку на додану вартість, одержані (нараховані) підприємством на додану вартість, нарахованого на вартість продажу товарів (робіт, послуг), за винятком випадків, якщо підприємство-продавець не є підприємством-платником податку на додану вартість;
- суми коштів або вартість майна, одержані підприємством як компенсація (відшкодування) за примусове відчуження державою іншого майна підприємства у випадках, передбачених законодавством;
- суми коштів або вартість майна, одержані підприємством за рішенням суду або внаслідок задоволення претензій в порядку, встановленому законодавством, як компенсація прямих витрат або збитків, понесених таким

підприємством у результаті порушення його прав і інтересів, які охороняються законом;

– суми коштів в частині надмірно сплачених податків, зборів (обов'язкових платежів), які повертаються або повинні бути повернені підприємству з бюджетів, якщо такі суми не були внесені до складу валових витрат;

– суми коштів або вартість майна, що надходять підприємству у вигляді прямих інвестицій або реінвестицій у корпоративні права, емітовані таким підприємством, в тому числі грошові або майнові внески, згідно з договорами про спільну діяльність на території України без створення юридичної особи;

– інші надходження, прямо визначені нормами "Закону про оподаткування прибутку підприємств".

***Валові витрати** – сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних як компенсація вартості товарів (робіт, послуг), які придбаються (виготовляються) таким платником податку для їх подальшого використання у власній господарській діяльності.*

До складу валових витрат належать:

– суми будь-яких витрат, сплачених (нарахованих) протягом звітного періоду у зв'язку з підготовкою, організацією, веденням виробництва, продажем продукції (робіт, послуг) з урахуванням обмежень, встановлених законодавством;

– суми коштів або вартість товарів (робіт, послуг), добровільно перераховані (передані) протягом звітного року до Державного бюджету України або бюджетів місцевого самоврядування, до неприбуткових організацій, у розмірі, що становить не менше двох та не більше п'яти відсотків оподаткованого прибутку попереднього звітного року;

– суми коштів, внесені до страхових резервів у порядку, передбаченому законодавством;

– суми внесених (нарахованих) податків, зборів (обов'язкових платежів), встановлених Законом України "Про систему оподаткування" (крім тих, що прямо не визначені в переліку податків, зборів (обов'язкових платежів), визначених законодавством;

– суми витрат, не віднесені до складу валових витрат минулих звітних податкових періодів у зв'язку з втратою, знищенням або зіпсуттям документів, установлених правилами податкового обліку, та підтверджених такими документами у звітному податковому періоді;

– суми витрат, не враховані в минулих податкових періодах у зв'язку з допущенням помилок і виявлених у звітному податковому періоді при розрахунку податкового зобов'язання;

– інші.

Не належать до складу валових витрат витрати на:

– потреби, не пов'язані з веденням основної діяльності, а саме: організацію та проведення прийомів, презентацій, свят, розваг та відпочинку, придбання та поширення подарунків (крім благодійних внесків та витрат, пов'язаних з проведенням рекламної діяльності), придбання лотерей, участь в азартних іграх. Обмеження цього підпункту не стосуються підприємств, основною діяльністю яких є організація прийомів, презентацій і свят за замовленням та за рахунок інших осіб;

– фінансування особистих потреб фізичних осіб за винятком виплат, передбачених нормами Закону "Про оподаткування прибутку підприємств";

– придбання, будівництво, реконструкцію, модернізацію, ремонт і інше поліпшення основних фондів і витрати, пов'язані з видобуванням корисних копалин, а також з придбанням нематеріальних активів, які підлягають амортизації;

– сплату податку на прибуток підприємств, податку на нерухомість, а також податків, встановлених пунктами Закону "Про оподаткування прибутку підприємств";

– сплату податку на додану вартість, врахованого в ціну товарів (робіт, послуг), які залучаються підприємством для виробничого або невиробничого використання;

– сплату податків на доходи фізичних осіб, які відраховуються за рахунок сум виплат таких доходів згідно із законом України "Про оподаткування доходів фізичних осіб";

- виплату емісійного доходу на користь емітента корпоративних прав;
- виплату дивідендів.

У загальному випадку різниця між доходами і витратами складає прибуток підприємства.

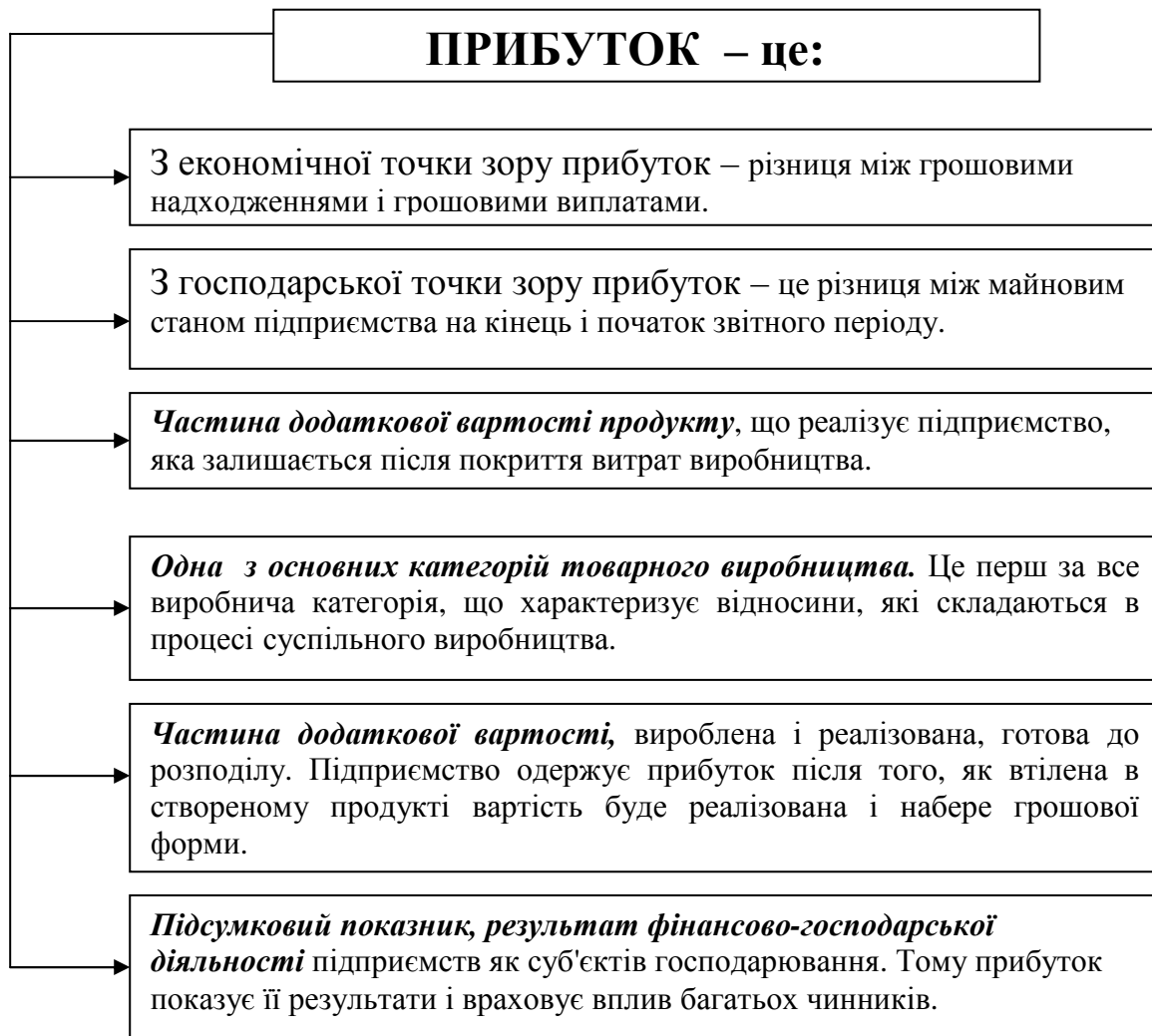

Рисунок 4.1 – Сутність прибутку

Як кожна економічна категорія, прибуток виконує певні функції, які є відображенням його сутності (рис. 4.2).

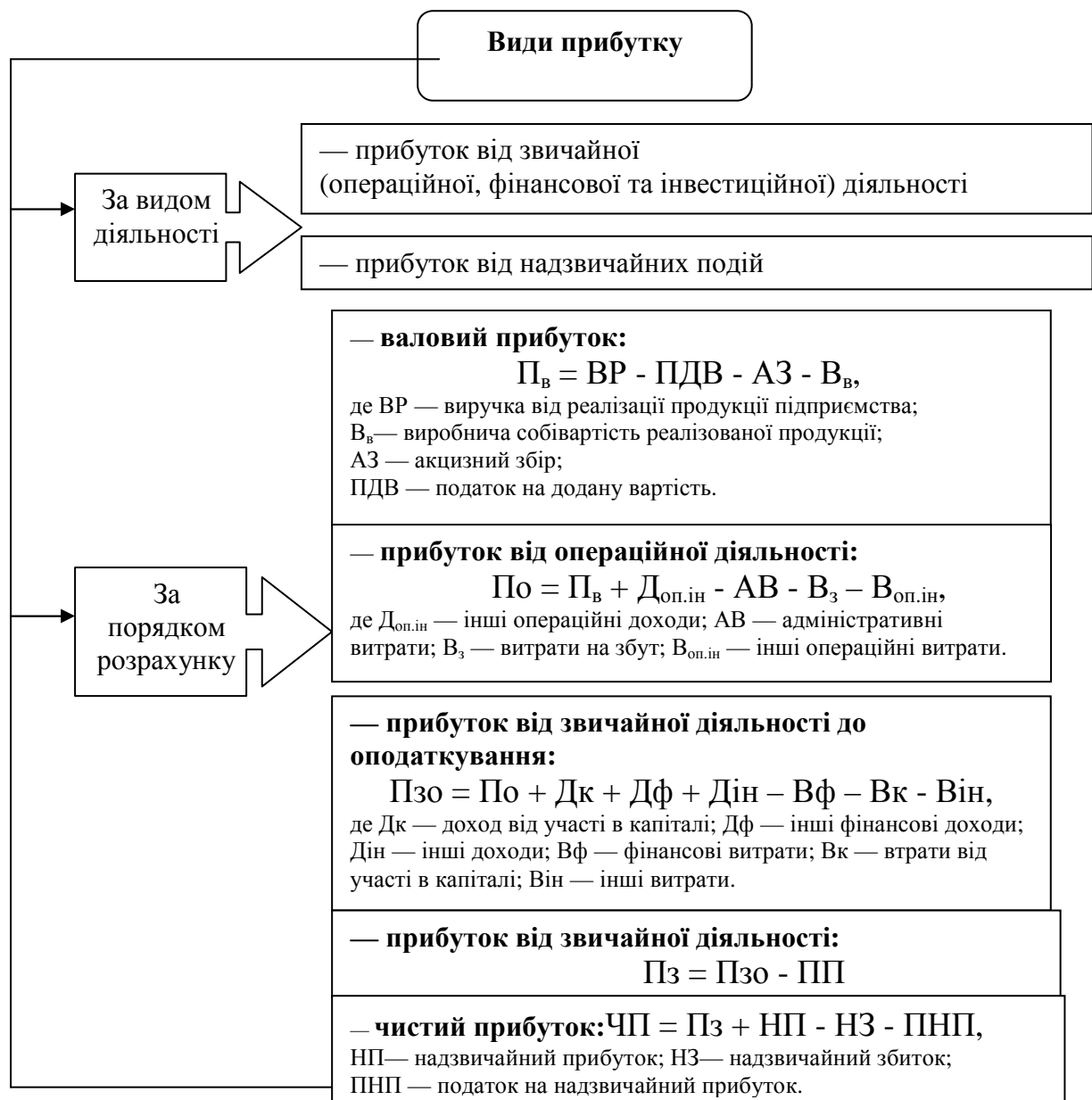
Рисунок 4.2 – Функції прибутку

Прибуток як основа інвестиційних рішень позначає, що за прибутком визначається прийнятий для інвестора рівень дохідності активів підприємства для порівняння з альтернативними варіантами напрямку інвестування.

Оціночна функція полягає в тому, що через абсолютні та відносні показники прибутку оцінюється «виробнича та фінансова діяльність підприємства, оскільки відбиває ступінь його активності та фінансового благополуччя. В ньому відображаються усі аспекти діяльності підприємства: продуктивність праці, ступінь використання виробничих фондів, трудових, матеріальних та фінансових ресурсів.

Прибуток як джерело формування фінансових ресурсів позначає, що, по-перше він використовується на формування фінансових ресурсів держави, по-друге, для формування фінансових ресурсів самих підприємств для забезпечення господарської діяльності.

Стимулююча функція міститься в задоволенні матеріальних і соціальних потреб працівників підприємства, сплаті дивідендів, благодійної діяльності тощо. Класифікацію прибутку наведено на рисунку 4.3.

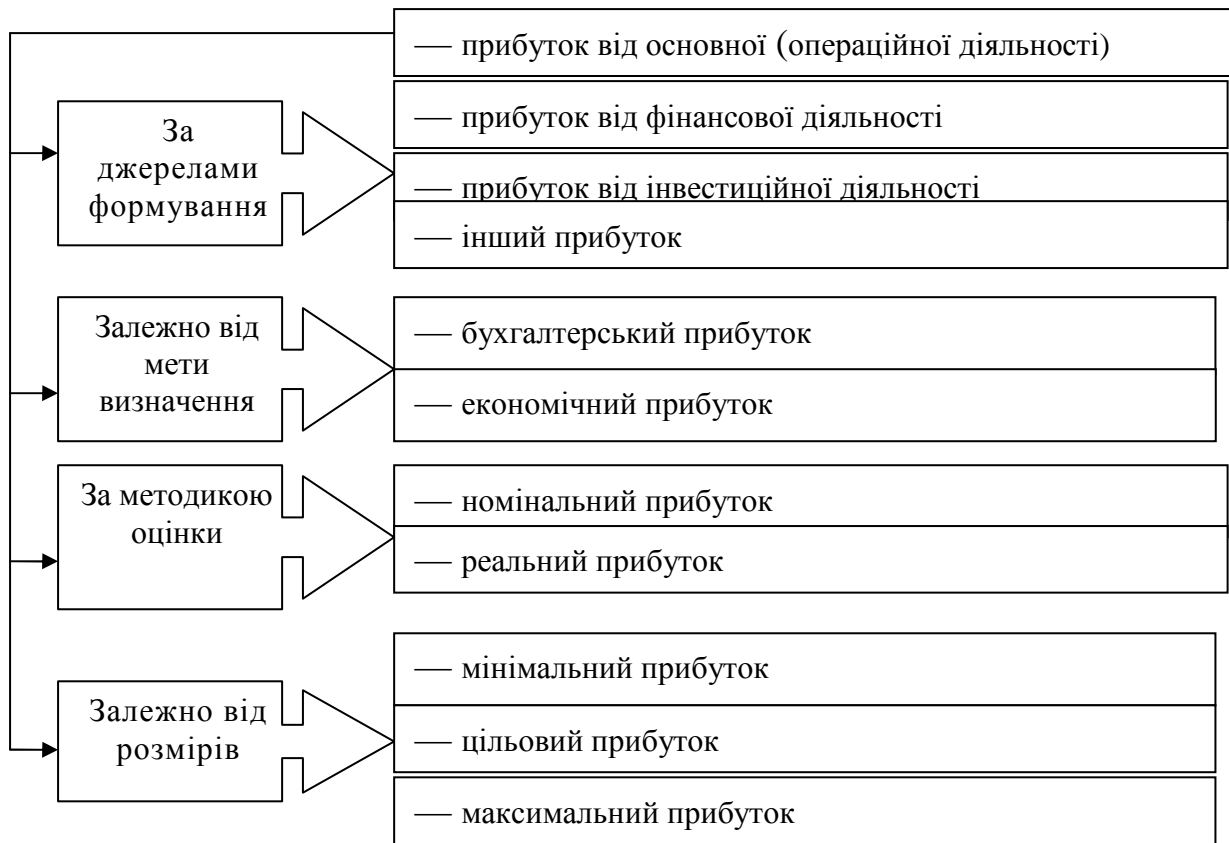

Рисунок 4.3 – Класифікація прибутку

Рисунок 4.4 – Фактори, які впливають на прибуток підприємства

4.2 Методи розрахунку прибутку від реалізації продукції

Управління формуванням прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) передбачає розрахунок його планового обсягу. Планування, прогнозування суми прибутку суб'єктів господарювання необхідні для складання поточних і перспективних фінансових планів.

Визначення суми прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) має певні особливості залежно від сфери діяльності суб'єкта господарювання: виробничої сфери, будівництва, торгівлі, сфери послуг.

На підприємствах виробничої сфери може бути використано три методи розрахунку прибутку від реалізації продукції: прямого розрахунку, за показниками витрат на одну гривню продукції, економічний (аналітичний) метод.

Методи розрахунку прибутку від реалізації

Метод прямого розрахунку. Прибуток розраховується за окремими видами продукції, які виробляються і реалізуються. Для розрахунку необхідні такі вихідні дані:

1. Перелік і кількість продукції відповідної номенклатури (асортименту), що планується до виробництва і реалізації.
2. Собівартість одиниці продукції.
3. Ціна одиниці продукції (ціна виробника).

Метод застосовується до відносно невеликого асортименту продукції достатньо точний, але вельми трудомісткий, якщо реалізується великий асортимент продукції. Крім того, він не дає можливості визначити вплив на прибуток окремих чинників.

Розрахунок прибутку на підставі показника витрат на 1 грн продукції. Це укрупнений метод. Може застосовуватися по підприємству в цілому при розрахунку прибутку від випуску, реалізації всієї продукції. Передбачається використання даних про виробничі витрати і реалізацію продукції за попередній період, а також очікуваних змін, які прогнозуються в наступному періоді.

Цей метод розрахунку також не дає можливості визначити вплив окремих чинників на обсяг прибутку, його зміну.

Економічний (аналітичний) метод. Може використовуватися для розрахунку прибутку від випуску (реалізації) продукції. Він відрізняється тим, що дає можливість визначити не тільки загальну суму прибутку, а і вплив на його зміну окремих чинників: обсягу виробництва (реалізації) продукції; собівартості продукції; рівня оптових цін і рентабельності продукції; асортименту і якості продукції.

Розрахунок прибутку цим методом здійснюється окремо за порівнянною і непорівнянною продукцією в плановому періоді. Порівнянна продукція - це продукція, яка вироблялася в попередньому періоді. Непорівнянна продукція - це продукція, яка не вироблялася на підприємстві в попередньому періоді.

Розрахунок прибутку за порівнянною продукцією здійснюється в такій послідовності:

- 1) визначається очікуваний базовий прибуток і базова рентабельність продукції;
- 2) порівнянна продукція планового періоду визначається за собівартістю періоду, який передував плановому;
- 3) виходячи з рівня базової рентабельності продукції розраховується прибуток за порівнянною продукцією у плановому періоді;
- 4) розраховується вплив окремих чинників на зміну прибутку в періоді, що планується.

Розрахунок базового прибутку здійснюється на підставі звітних або очікуваних даних за попередній період. *Базовий прибуток* - це прибуток від випуску (реалізації) продукції у періоді, який передував плановому. За його розрахунком здійснюється коригування звітного, очікуваного прибутків з урахуванням чинників, які на нього вплинули тоді, але не діятимуть у періоді, який планується: зміна оптових цін, припинення випуску окремих видів продукції, зміна рентабельності окремих видів продукції, зниження їх собівартості. Від точності розрахунку базового прибутку залежить точність всіх подальших розрахунків.

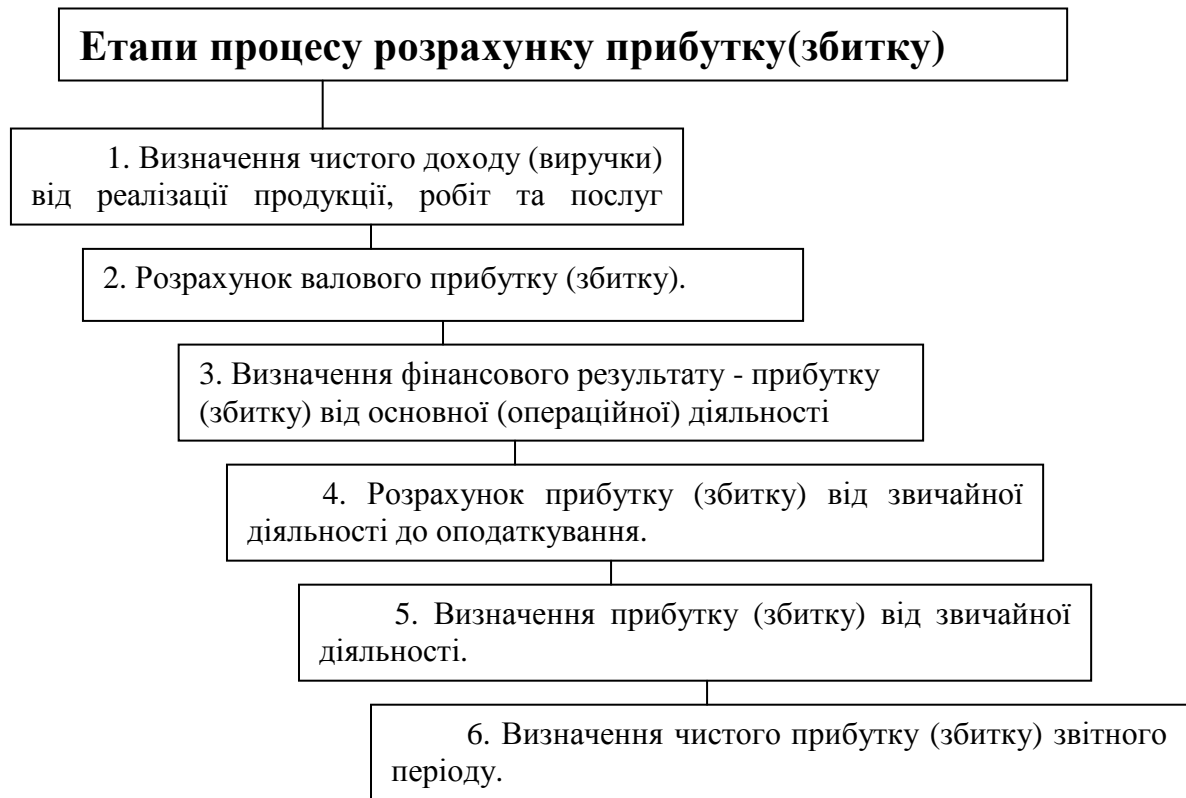

Рисунок 4.5 – Основні етапи процесу розрахунку прибутку (збитку)

4.3 Розподіл і використання прибутку

Відображення прибутку у фінансовій звітності підприємства

Інформація про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства відображається у Звіті про фінансові результати. Тобто в звіті розраховується чистий прибуток, одержаний підприємством.

Таблиця 4.1 – Форма першої частини Звіту про фінансові результати

Стаття	Код рядка	За звітний період, тис грн.	За попередній період, тис грн.
1	2	3	4
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010		
Податок на додану вартість	015		
Акцизний збір	020		
Інші відрахування з доходу	030		
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	035		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040		
Валовий:			
- прибуток	050		
- збиток	055		

Продовження таблиці 4.1

1	2	3	4
Інші операційні доходи	060		
Адміністративні витрати	070		
Витрати на збут	080		
Інші операційні витрати	090		
Фінансові результати від операційної діяльності:			
- прибуток	100		
- збиток	105		
Дохід від участі в капіталі	110		
Інші фінансові доходи	120		
Фінансові витрати	140		
Витрати від участі в капіталі	150		
Інші витрати	160		
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
- прибуток	170		
- збиток	175		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180		
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
- прибуток	190		
- збиток	195		
Надзвичайні:			
- доходи	200		
- витрати	210		
Чистий:			
- прибуток	220		
- збиток	225		

Обсяг виручки від реалізації продукції за інших рівних умов залежить від кількості, асортименту і якості продукції, яка підлягає реалізації, та рівня реалізаційних цін.

Обсяг (кількість) реалізованої продукції прямо впливає на величину виручки, а сама кількість реалізованої продукції залежить від обсягу виробництва товарної продукції і зміни величини перехідних залишків нереалізованої продукції на початок і кінець року. Асортимент реалізованої продукції робить двоякий вплив на величину виручки. Зростання в загальному обсязі реалізованої продукції питомої ваги асортименту з більш високою ціною збільшує величину виручки і навпаки.

Прямий вплив на обсяг виручки здійснює і рівень відпускних цін. У свою чергу, на рівень цін впливають якість і споживацькі властивості, терміни реалізації продукції, попит і пропозиція на ринку.

Рисунок 4.6 – Схема визначення прибутку для цілей оподаткування

Отриманий підприємством чистий прибуток є об'єктом розподілу. При його розподілі повинно забезпечуватися як формування доходів держави, так і покриття потреб підприємства, пов'язаних з його економічним та соціальним розвитком.

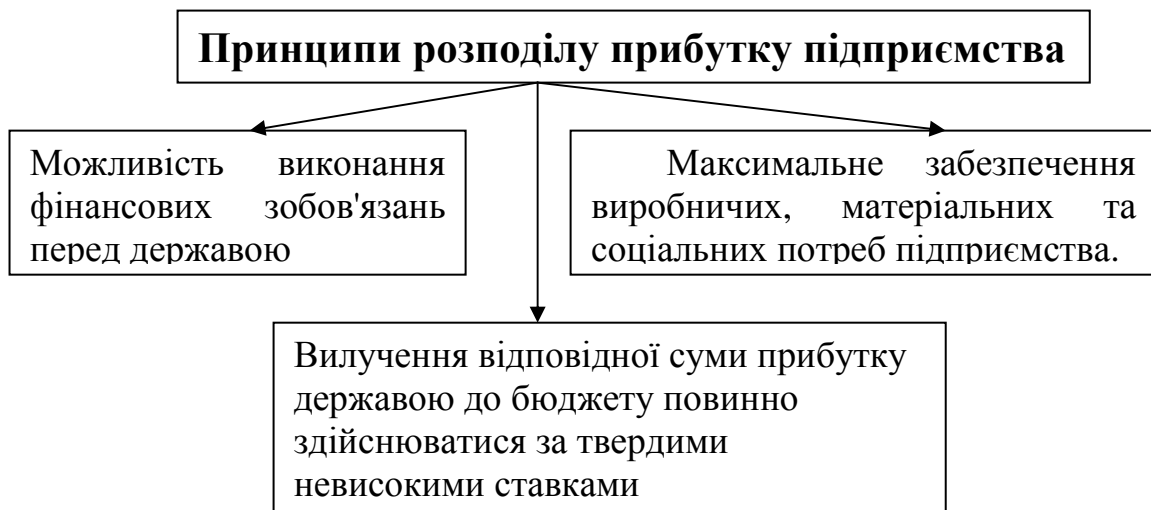

Рисунок 4.7 – Принципи розподілу прибутку

Одержаний підприємством прибуток є об'єктом розподілу. В розподілі прибутку можна виділити два етапи:

Перший етап – це розподіл загального прибутку. На цьому етапі учасниками розподілу є держава і підприємство. У результаті розподілу будь-який з учасників одержує свою частину прибутку.

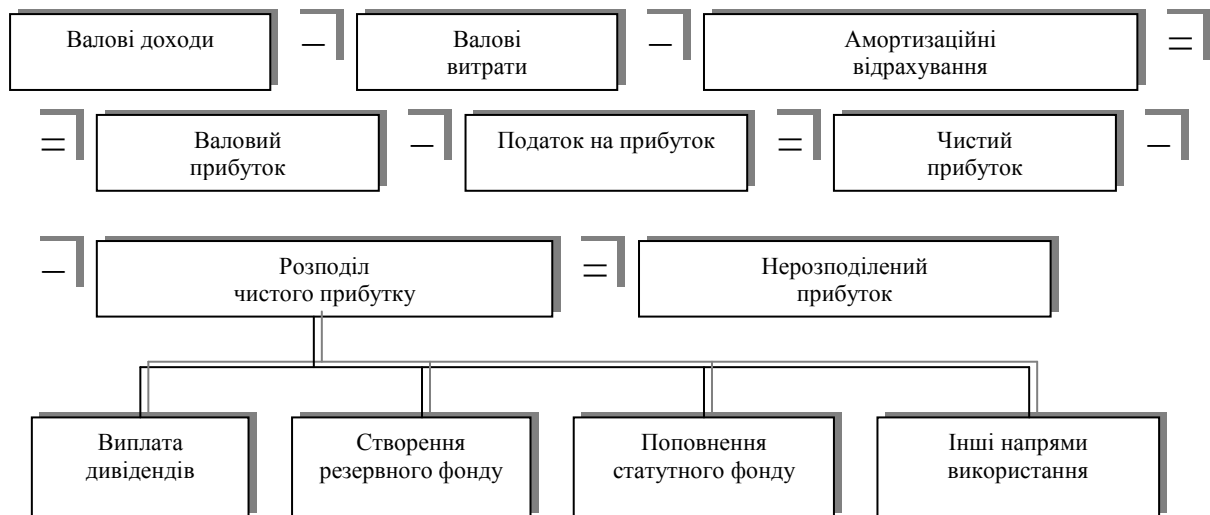

Рисунок 4.8 – Структурно-логічна схема розподілу і використання прибутку підприємства відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку

Пропорція розподілу прибутку між державою і підприємствами має велике значення для забезпечення державних потреб і потреб підприємств. Це одне із принципових питань реалізації фінансової політики держави, від правильного рішення якої залежить розвиток економіки в цілому.

Пропорції розподілу прибутку між державою (бюджетом) і підприємством складаються під впливом декількох чинників. Велике значення при цьому має податкова політика держави щодо суб'єктів господарювання. Ця політика реалізується в сумі податків, які платяться за рахунок прибутку, у визначенні об'єктів оподаткування, ставках оподаткування, в порядку надання податкових пільг.

Другий етап – це розподіл і використання прибутку, що залишився у розпорядженні підприємств після здійснення платежів до бюджету. На цьому етапі можуть створюватися за рахунок прибутку цільові фонди для фінансування відповідних витрат.

Визначення чистого прибутку підприємства здійснюється виключенням із загальної суми прибутку тільки податку на прибуток. Отримання і сплата штрафів тепер враховуються при визначенні прибутку від іншої операційної діяльності, тобто в процесі формування прибутку.

4.3 Сутність і методи обчислення рентабельності

Рентабельність — це відносний показник прибутковості, що характеризує ефективність господарської та фінансової діяльності підприємства.

Рентабельність у загальній формі розраховується як відношення прибутку до витрат (ресурсів).

Показники рентабельності розраховуються як відношення різноманітних показників прибутку і вкладеного капіталу, обсягу продажу, використаних ресурсів, здійснених витрат та ін.

Система показників рентабельності

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Умовні позначення
Рентабельність інвестованих ресурсів		
1. Загальний рівень рентабельності підприємства	$P = \frac{\Pi_з}{C} \times 100\% ,$ $P = \frac{\Pi_з}{OF + OЗ} \times 100\%$	$\Pi_з$ – прибуток; C – загальна виробнича собівартість; OF – середня величина основних фондів за рік; OЗ – середня величина оборотних коштів
2. Рентабельність виробничих фондів	$P = \frac{\Pi_з}{OF} \times 100\%$	
3. Рентабельність сукупних активів	$P = \frac{\Pi_з}{A} \times 100\%$	A – середня сума активів балансу підприємства
4. Рентабельність власного (акціонерного) капіталу	$P = \frac{\Pi_ч}{BK} \times 100\%$	$\Pi_ч$ – чистий прибуток підприємства; BK – сума власного капіталу
Рентабельність продукції		
5. Рентабельність продукції	$P = \frac{\Pi_з}{C_m} \times 100\% ,$ $P = \frac{\Pi_з}{Q} \times 100\%$	C_T – повна собівартість товарної реалізованої продукції; Q – обсяг реалізованої продукції
6. Рентабельність певного виробу	$P = \frac{Ц_i - C_i}{C_i} \times 100\%$	$Ц_i, C_i$ – відповідно ціна і собівартість i-го виробу .

Тема 5 ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Питання для теоретичної підготовки:

1. Сутність податків та їх функції.
2. Система оподаткування підприємств та її становлення в Україні.

5.1 Сутність податків та їх функції

Податки є важливою ланкою фінансових відносин у суспільстві і як форма фінансових відносин виникають одночасно із появою держави. З розвитком товарно-грошових відносин оподаткування здійснюється в основному в грошовій формі. Податки – це обов’язкові платежі, що їх встановлює держава для юридичних і фізичних осіб з метою формування централізованих фінансових ресурсів які забезпечують фінансування державних витрат.

Обов’язкові платежі перераховуються до бюджету держави, а також до інших цільових державних фондів. Вони можуть здійснюватися в кількох формах : податки, плата за ресурси, цільові підрахування.

Суспільне призначення податків виявляється в тих функціях, які вони виконують. У спеціальній літературі автори називають різні функції податків. Найбільш поширеним є погляд, що податки виконують дві основні функції – фіскальну та регулюючу.

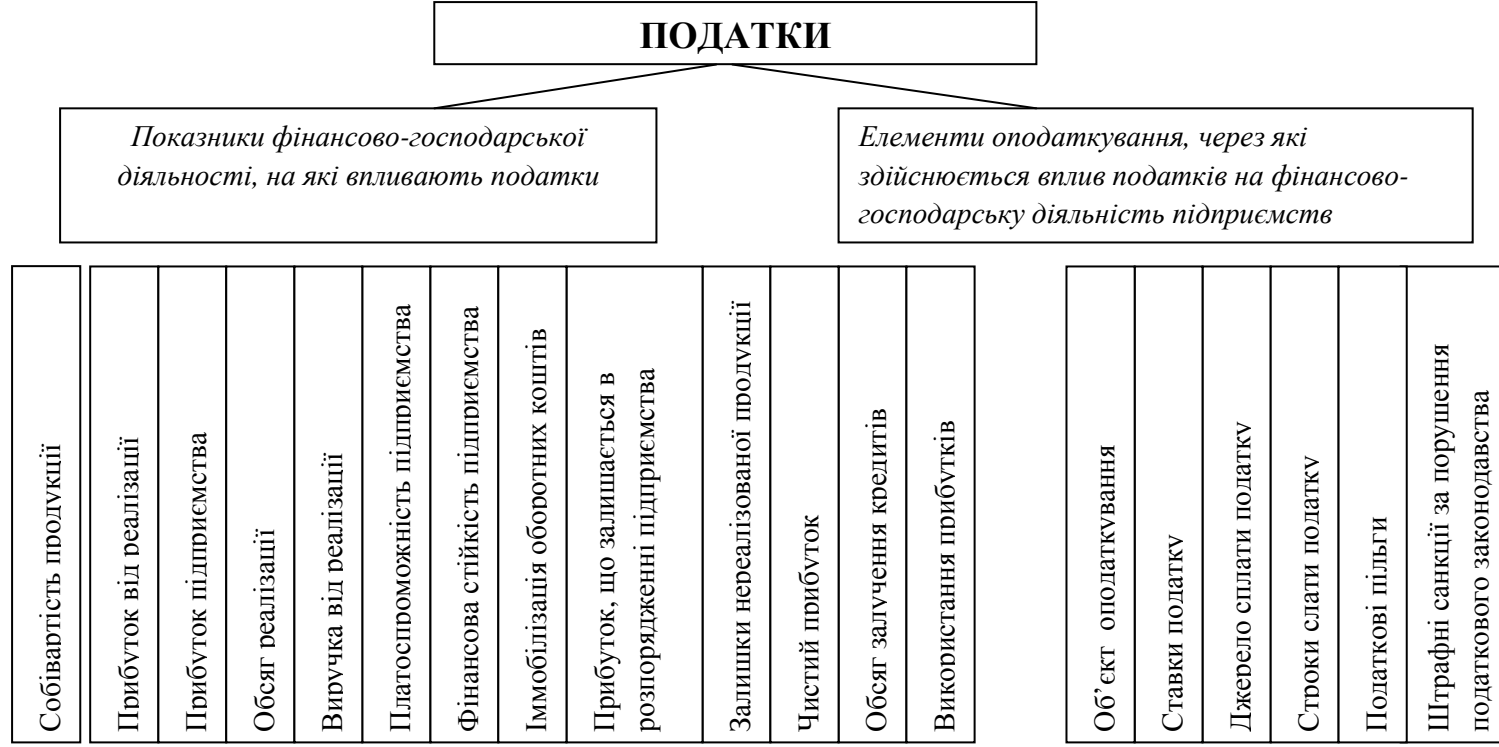

Рисунок 5.1 – Взаємозв'язок елементів оподаткування та показників фінансово-господарської діяльності

Фіскальна функція податків полягає в мобілізації коштів у розпорядження держави та формуванні централізованих фінансових ресурсів для забезпечення виконання функцій держави. Вона реалізується через розподіл частини валового національного продукту.

Фіскальна функція є дуже важливою для характеристики податків, їхнього суспільного призначення. Для реалізації цієї функції важливе значення має постійність і стабільність надходження коштів в розпорядженні держави.

З підвищенням ролі держави зростає значення **регулюючої функції податків**. Ця функція реалізується через вплив податків на різні напрямки, показники діяльності суб'єктів господарювання (рис. 5.1.). Використання податків у цій функції є достатньо складним процесом і залежить від правильного вирішення таких питань:

- 1. Установлення об'єкта оподаткування та методики його вивчення.** Згідно з чинним законодавством оподатковуються валовий дохід, прибуток, вартість майна, сума виплаченої заробітної плати, вартість товарної продукції, обсяг реалізації та ін..
- 2. Визначення джерел сплати податків.** Такими джерелами можуть бути: прибуток (за стягнення податку на прибуток); собівартість (відрахування в цільові державні фонди, сплата місцевих податків і зборів); частина виручки від реалізації продукції (сплата мита, акцизного збору, податку на дану вартість).
- 3. Установлення розміру ставок податків і методики їх розрахунку.** Розмір ставок податків є дуже складною проблемою оподаткування, що істотно впливає на здійснення фіскальної і регулюючої функції податків. Податкові статки можуть бути універсальними і оподаткування або у відсотках до об'єкта оподаткування. Відсоткові ставки оподаткування можуть бути: пропорційними (не залежать від розміру об'єкта оподаткування), регресивними (знижуються зі збільшенням об'єкта оподаткування).
- 4. Установлення термінів сплати податків.** Для різних податків вони різні і залежать від об'єкта оподаткування, розміру податків і джерел сплати. Для уникнення негативного впливу податків на фінансово-господарську діяльність важливе значення має запобігання тимчасовій іммобілізації оборотного капіталу підприємства для сплати податків.
- 5. Надання податкових пільг.** Пільги істотно впливають на здійснення регулюючої функції податків і можуть надаватися окремим платником податків, а також визначатися для окремих об'єктів оподаткування.
- 6. Застосування штрафних санкцій за порушення податкового законодавства суб'єктами господарювання.** Штрафні санкції застосовуються за таких порушень: неподання або несвоєчасне подання необхідних документів, форм звітності до податкової адміністрації; несплата в установлений термін податків та інших обов'язкових платежів державі; приховування об'єктів від оподаткування, умисне заниження суми податку. При цьому регулююча функція податку залежатиме від

розміру фінансових санкцій та джерела їх сплати. У процесі реалізації регулюючої функції податків виявляється її вплив на такі показники фінансово-господарської діяльності підприємств: собівартість продукції, прибуток від реалізації, прибуток підприємства, обсяг реалізації, виручка від реалізації, чистий прибуток, швидкість обертання оборотних коштів, платоспроможність, фінансова стійкість, іммобілізація оборотних коштів, обсяг залучення кредитів.

5.2 Система оподаткування підприємств та її становлення в Україні

Система оподаткування – це продукт діяльності держави, її важливий атрибут. Кожна держава формує свою систему оподаткування з урахуванням досвіду інших країн, стану економіки, розвитку ринкових відносин, необхідності вирішення конкретних економічних і соціальних завдань, власних національних особливостей.

Становлення системи оподаткування в Україні почалося з ухваленням 25 червня 1991 р. Закону «Про систему оподаткування». У ньому було визначено принцип побудови і призначення системи оподаткування, дано перелік податків, зборів, названо платників та об'єкти оподаткування. Таким чином було закладено основи системи оподаткування, створено передумови для її наступного розвитку.

Враховуючи зміни в податковій політиці держави, необхідність дальшого вдосконалення оподаткування, 2 лютого 1994 р. було ухвалено другий варіант Закону «Про систему оподаткування». Третій варіант цього закону Верховна Рада України ухвалила 18 лютого 1997 р. В останньому варіанті закону дано більш повне і чітке визначення принципів побудови системи оподаткування, а також понять системи оподаткування, платників податків і зборів, об'єкта оподаткування; обов'язків, прав і відповідальності платників податків; видів податків, зборів і порядку їх зарахування до бюджету та державних цільових фондів.

Система оподаткування – це сукупність податків і зборів, (обов'язкових платежів) до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів, що стягуються в порядку, установленому відповідними законами держави.

Законом «Про систему оподаткування» визначено такі важливі *принципи її побудови*:

- стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності;
- стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, виходу вітчизняного товаровиробника на світовий ринок високотехнологічної продукції;
- обов'язковість;

- рівнозначність і пропорційність;
- рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації;
- соціальна справедливість;
- стабільність;
- економічна обґрунтованість;
- рівномірність сплати;
- компетентність;
- єдиний підхід;
- доступність.

У системі оподаткування можна виділити *дві підсистеми*: оподаткування юридичних осіб (підприємств) та оподаткування фізичних осіб.

Підприємства – суб'єкти господарювання повинні сплачувати загальнодержавні, а також місцеві податки і збори.

Загальнодержавні податки і збори включають:

- *прямі податки* [податок на прибуток, плата (податок) за землю, податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, податок на нерухоме майно (нерухомість)];
- *непрямі податки* [податок на додану вартість (ПДВ), акцизний збір, мито];
- *збори* (на обов'язкове державне пенсійне страхування, на обов'язкове соціальне страхування, до державного інноваційного фонду; за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету; за забруднення навколишнього середовища; рентні збори; гербовий збір);
- державне мито, плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності.

Місцеві податки і збори включають:

- два податки (комунальний податок і податок з реклами);
- різні збори (за право використання місцевої символіки; за паркову автотранспорту; за проїзд територією прикордонних областей транспортом, що вирушає за кордон; за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфери послуг; ринковий збір; готельний збір; за проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу лотерей; за право проведення кіно- і телезйомок та ін.).

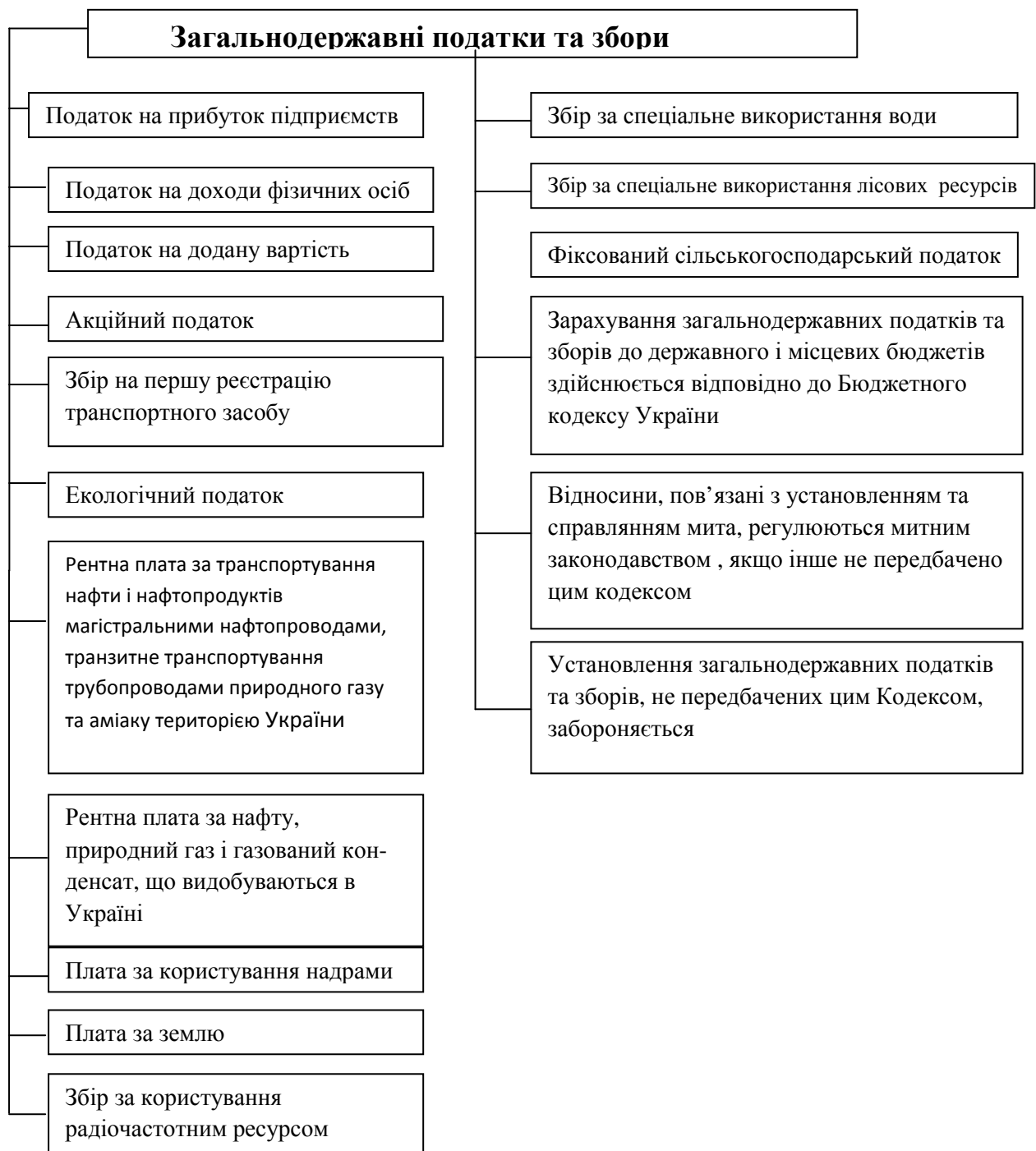

Рисунок 5.1 – Загальнодержавні податки та збори

Аналіз системи оподаткування в Україні, її становлення і розвитку дає змогу зробити висновок про серйозні недоліки, що їй притаманні.

По-перше, це нестабільність податкової системи. Часті зміни в законодавчих актах щодо окремих податків негативно впливають на розвиток підприємницької діяльності.

По-друге, основним є фіскальне спрямування податкової системи, недостатнє виявлення регулюючої функції основних податків.

По-третьє, система в цілому надто громіздка, розрахунки окремих податків не виправдано ускладнено.

Тема 6 ОБОРОТНІ КОШТИ

Питання для теоретичної підготовки:

1. Економічна сутність та класифікація оборотних активів
2. Оборот оборотних активів. Сутність операційного циклу підприємства
3. Показники оборотності оборотних активів
4. Запаси, дебіторська заборгованість, грошові активи підприємства
5. Потреба і методи планування оборотних активів підприємства

6.1 Економічна сутність та класифікація оборотних активів

Згідно з Національними стандартами бухгалтерського обліку **оборотні активи** – це грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом одного операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Як економічна категорія **оборотні активи** – це сукупність економічних ресурсів підприємства, що знаходяться в постійному кругообігу, змінюють свою матеріальну форму впродовж одного операційного циклу (одного року) та в повному обсязі переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції.

Кругооборот оборотних активів підприємства характеризується такими основними показниками: *довжина виробничого, операційного та фінансового циклів.*

Операційний цикл підприємства - період повного обороту всієї суми оборотних активів, в процесі якого відбувається зміна окремих їх видів.

Виробничий цикл підприємства - період повного обороту обсягу матеріальних оборотних активів.

Фінансовий цикл (цикл грошового обороту) підприємства - проміжок часу між початком оплати постачальникам поставленої сировини, матеріалів, напівфабрикатів (погашенням кредиторської заборгованості) та початком надходження грошових коштів від покупців за реалізовану продукцію (погашенням дебіторської заборгованості).

Рисунок 6.1 – Класифікація оборотних активів підприємства

6.2 Оборот оборотних активів. Сутність операційного циклу підприємства

Оборот оборотних активів – процес їх безперервного руху при здійсненні господарської діяльності, який супроводжується послідовною трансформацією їх видів та зміною вартості.

Рисунок 6.2 – Склад оборотних активів

Довжина фінансового циклу розраховується так:

$$ДФЦ = ДОЦ - ПО_{кз},$$

$$ДОЦ = ДВЦ + ПО_{дз},$$

$$ДВЦ = ПО_{МОА}$$

де: $ДФЦ$ – довжина фінансового циклу;

$ДОЦ$ – довжина операційного циклу;

$ПО_{кз}$ – період обороту кредиторської заборгованості;

$ПО_{МОА}$ – період обороту матеріальних оборотних активів.

6.3 Показники оборотності оборотних активів

Оборотність оборотних активів характеризує інтенсивність їх використання впродовж періоду та оцінюється за допомогою коефіцієнтів оборотності та періодів обороту загальної суми оборотних активів та їх окремих елементів.

Коефіцієнти оборотності оборотних активів

Коефіцієнт обороту оборотних активів (<i>КОоба</i>)	$КОоба = \frac{BP}{ОбА},$ де: <i>BP</i> – виручка від реалізації; <i>ОбА</i> – середня сума оборотних активів.
Коефіцієнт обороту виробничих запасів (<i>КОВз</i>)	$КОВз = \frac{ОВвз}{ВЗ},$ де: <i>ОВвз</i> – оборот по використанню виробничих запасів (може порівнюватись до матеріальних витрат); <i>ВЗ</i> – середня сума виробничих запасів.
Коефіцієнт обороту готової продукції (<i>КОгп</i>)	$КОгп = \frac{Сб}{ГП},$ де: <i>Сб</i> – оборот за собівартістю; <i>ГП</i> – середня сума готової продукції.
Коефіцієнт обороту дебіторської заборгованості (<i>КОдз</i>)	$КОдз = \frac{BP}{ДЗ},$ де: <i>ДЗ</i> – середня сума дебіторської заборгованості.
Коефіцієнт обороту грошових активів (<i>КОга</i>)	$КОга = \frac{ПО}{ГА},$ де: <i>ПО</i> – платіжний оборот; <i>ГА</i> – середня сума грошових активів.

Показники періоду обороту оборотних активів

Період обороту оборотних активів, днів (<i>ПОоба</i>)	$ПОоба = \frac{ОбА \times n}{BP},$ де: <i>n</i> – кількість днів в періоді.
Період обороту виробничих запасів (<i>ПОВз</i>)	$ПОВз = \frac{ВЗ \times n}{ОВвз}$
Період обороту готової продукції (<i>ПОгп</i>)	$ПОгп = \frac{ГП \times n}{Сб}$
Період обороту дебіторської заборгованості (<i>ПОдз</i>)	$ПОдз = \frac{ДЗ \times n}{BP}$
Період обороту грошових активів (<i>ПОга</i>)	$ПОга = \frac{ГА \times n}{ПО}$

Ознакою прискорення рівня оборотності оборотних активів є зростання коефіцієнтів обороту та зменшення періодів обороту, що сприяє економії коштів за рахунок їх вивільнення з обороту та підвищує рентабельність оборотних активів.

Між коефіцієнтом оборотності та періодом обороту існує тісний зв'язок:

$$ПО = \frac{n}{КО}; \quad КО = \frac{n}{ПО},$$

6.4 Запаси, дебіторська заборгованість, грошові активи підприємства

Згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку (П(С)БО 9) **запаси** – це активи, які:

- утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності;
- перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;
- утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

З економічної точки зору **запаси** – це матеріальна частина оборотних активів підприємства, яка має детерміновану вартість, використовується в господарській діяльності для забезпечення безперервної операційної діяльності з метою отримання прибутку.

СКЛАД ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА

- сировина, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності,;
- незавершене виробництво;
- готова продукція;
- товари;
- малоцінні та швидкозношувальні предмети;
- молодняк тварин і тварини на відгодівлі, продукція сільського і лісового господарства.

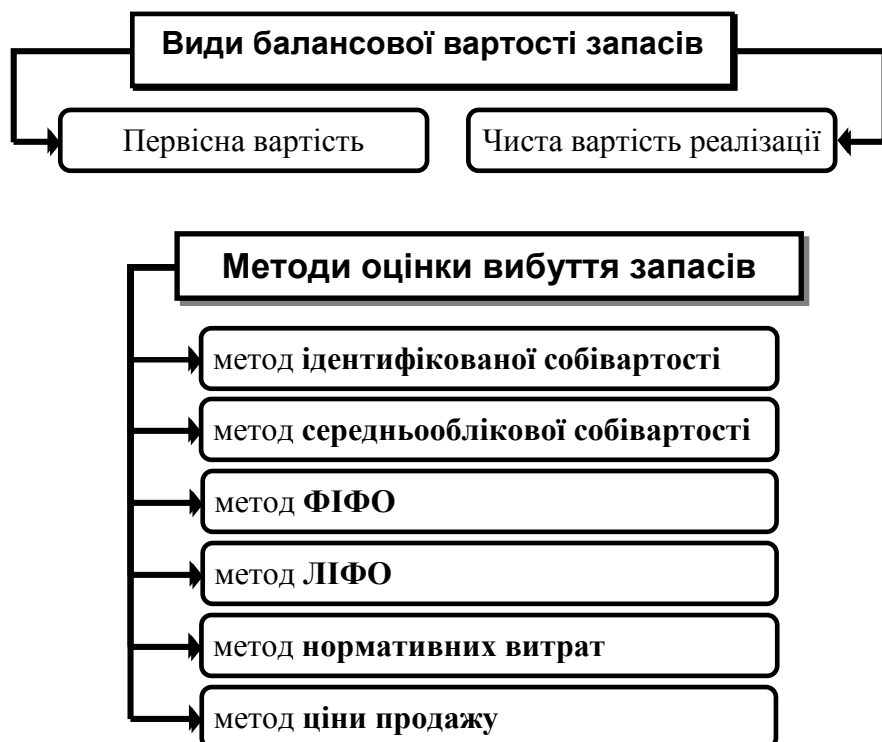
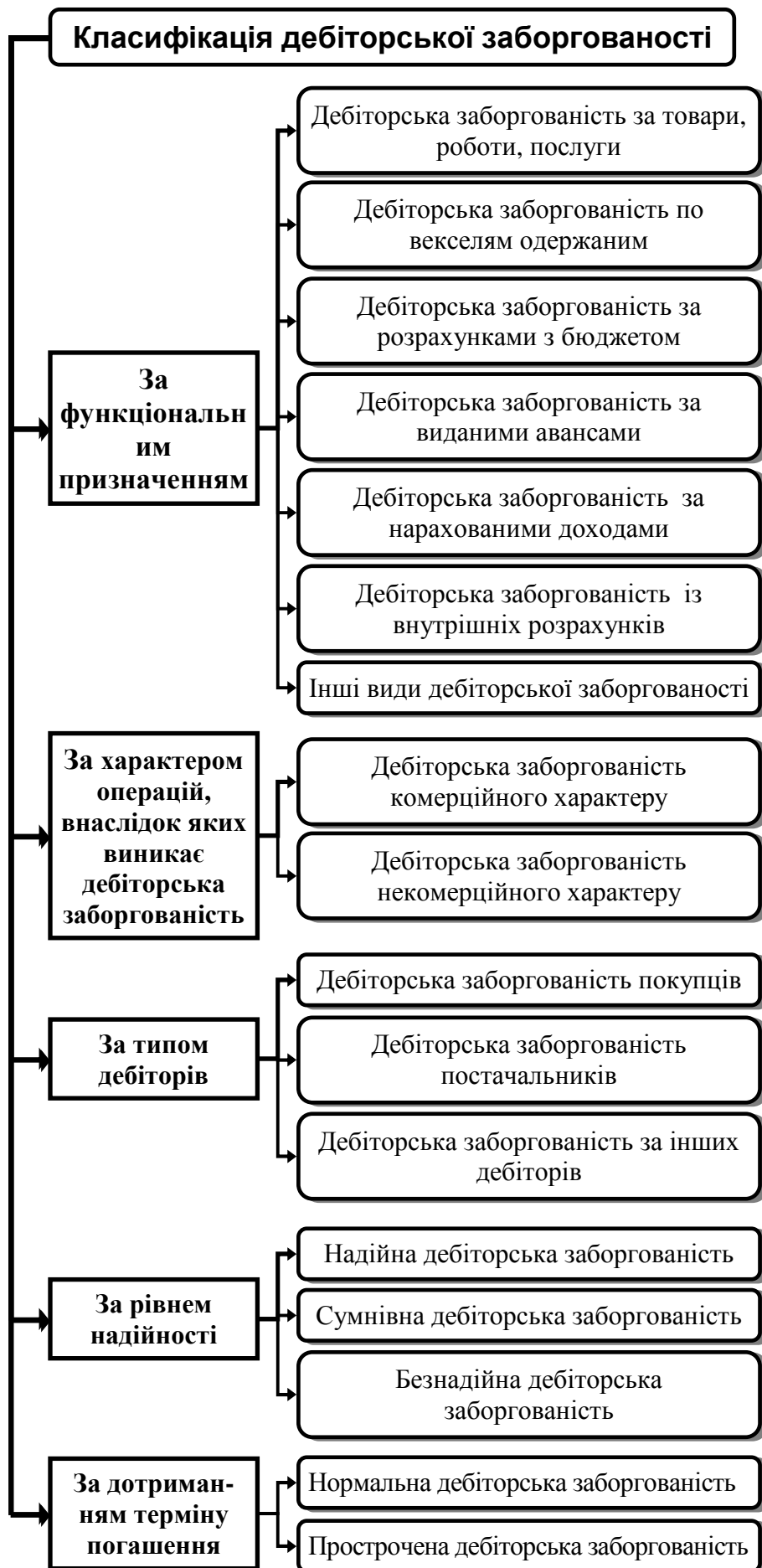

Рисунок 6.3 – Методи оцінки вибуття запасів

Дебіторська заборгованість представляє собою суму заборгованості юридичних та фізичних осіб (дебіторів) на користь підприємства.

Згідно з Національними стандартами бухгалтерського обліку **грошові активи підприємства** являють собою грошові кошти в касі, на поточних та інших рахунках у банку, які можуть бути використані для поточних операцій та еквіваленти грошових коштів.

Під **еквівалентами грошових коштів** розуміють поточні фінансові інвестиції підприємства, початковий строк погашення яких не перевищує три місяці і відносно яких існує впевненість у тому, що вони не зменшать свою вартість протягом періоду їх чинності.

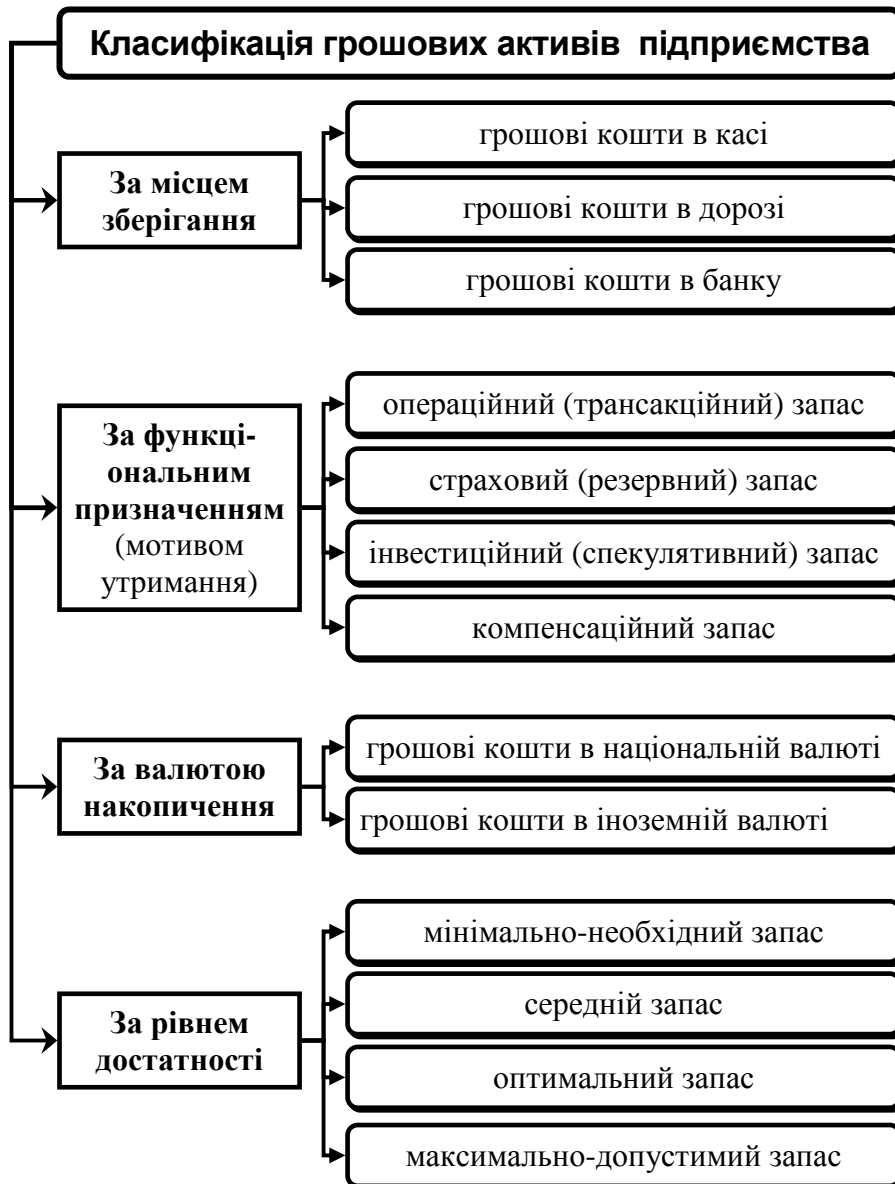

Рисунок 6.4 – Класифікація грошових активів підприємства

6.5 Потреба і методи планування оборотних активів підприємства

Потреба в оборотних активах являє собою їх плановий обсяг, необхідний підприємству для ведення господарської діяльності в прогностичному періоді

ФАКТОРИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ПОТРЕБУ ПІДПРИЄМСТВА В ОБОРОТНИХ АКТИВАХ:

- ➔ обсяг діяльності підприємства;
- ➔ вид діяльності підприємства;
- ➔ довжина операційного циклу та його окремих складових.;
- ➔ ритмічність виробництва та реалізації продукції;
- ➔ рівномірність та синхронність грошового обороту;
- ➔ умови реалізації готової продукції.

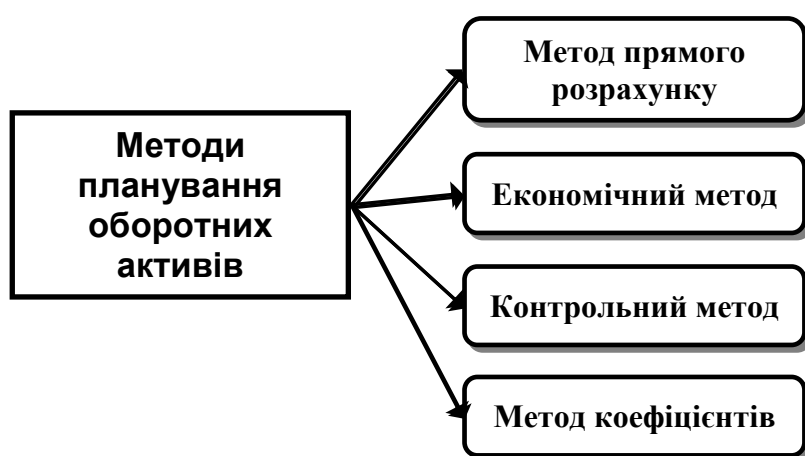

Рисунок 6.5 – Методи планування оборотних активів

Метод прямого розрахунку

Передбачає обґрунтування потреби в кожному елементі оборотних активів з врахуванням конкретних умов постачання, технології та організації виробництва, збуту продукції тощо.

Загальна потреба в оборотних активах згідно з цим методом обчислюється як сума запланованих обсягів кожного виду оборотних активів

$$Поба = Пз + Пдз + Пгк + Пі,$$

де: **Поба** - загальна планова потреба в оборотних активах;

Пз - потреба в запасах;

Пдз - запланована сума дебіторської заборгованості;

Пгк - запланована потреба в грошових коштах;

Пі - потреба в інших оборотних активах.

Обґрунтування планової потреби в оборотних активах

Обґрунтування потреби в запасах	
<p>Передбачає визначення економічно обґрунтованих норм. Норми відображають запаси матеріальних цінностей у днях. В окремих випадках норми можуть встановлюватись у відсотках, у натуральних та інших вимірниках.</p>	
Потреба у виробничих запасах ($P_{вз}$)	$P_{вз} = OBM \times H_{вз},$ <p>де: OBM - одноденні витрати матеріальних цінностей, тис.грн.; H_{вз} – норма виробничих запасів, днів.</p> $H_{вз} = ПЗ + СЗ + ТЗ + ПДЗ,$ <p>де: ПЗ – поточний запас, СЗ – страховий запас; ТЗ – транспортний запас; ПДЗ - підготовчий запас.</p>
	<p>Модель економічно обґрунтованого розміру замовлення (EOQ):</p> $P_{ПП} = \sqrt{\frac{2 \times OBC \times V_{рз}}{V_z}},$ <p>де: P_{ПП} - оптимальний середній розмір партії поставки; OBC - обсяг виробничого споживання матеріалів; V_{рз} - середня вартість розміщення одного замовлення; V_з - вартість зберігання одиниці матеріалів.</p> $V_{3o} = \frac{P_{ПП}}{2},$ <p>де: V_{3o} – оптимальний середній розмір виробничих запасів.</p> $V_{3 \min} = ЧО \times OВЗ,$ <p>де: V_{3min} – мінімальний розмір виробничих запасів; ЧО – час очікування надходження виробничих запасів від постачальників; OВЗ – одноденний розмір виробничих запасів у натуральному виразі.</p>
Потреба у незавершеному виробництві ($P_{нв}$)	$P_{нв} = \frac{BC \times ДВЦ \times K_з}{Д} + P_{Знв},$ $K_{рз} = \frac{OB + 0,5 \times PB}{OB + PB},$ <p>де: BC – обсяг виробничого споживання; ДВЦ – довжина операційного циклу; K_з – коефіцієнт наростання затрат; Д – кількість днів у періоді; P_{Знв} – резервний запас незавершеного виробництва; K_{рз} – коефіцієнт рівномірного наростання затрат; OB – одноразові (початкові) витрати сировини та матеріалів на початку виробництва; PВ – решта затрат на виробництво виробу.</p>
	$P_{гп} = \frac{Сб \times H_{гп}}{Д},$ <p>де: Сб – оборот по собівартості; H_{гп} – норма запасу готової продукції, днів; Д – кількість днів у періоді.</p>

Потреба в запасних частинах для ремонту обладнання ($P_{зч}$)	$P_{зч} = \frac{ОД \times М \times Д \times Ц \times Кп}{ТСд},$ <p>де: $ОД$ – кількість деталей для одного механізму; $М$ – кількість механізмів; $Д$ – кількість днів складського запасу; $Ц$ – ціна однієї деталі; $Кп$ – коефіцієнт пониження запасу; $ТСд$ – термін служби деталей у днях.</p>
Потреба в запасах тари ($P_{т}$)	$P_{т} = \frac{Ззч \times 1000}{ВО},$ <p>де: $Ззч$ - середній залишок запасних частин у грошовому виразі за попередній рік; $ВО$ - середньорічна вартість діючого обладнання у попередньому році.</p>
Потреба в запасах малоцінних та швидкозношувальних предметів ($P_{мин}$)	$P_{мин} = (П - Зі) \times П,$ <p>де: $П$ - вартість комплекту господарського інвентарю на одного працівника (на один цех, відділ), тис.грн; $Зі$ - сума зносу інвентарю за рік; $П$ - чисельність працюючих (цехів, відділів), яких забезпечують інвентарем.</p>
<p align="center">Обґрунтування потреби в коштах, що відволікаються в дебіторську заборгованість</p> <p>Визначається виходячи з обсягів діяльності підприємства та середнього періоду надання відстрочки платежу при продажі продукції в кредит. В якості середнього періоду відстрочки платежу приймають середній період обороту дебіторської заборгованості, який при необхідності коригується на заплановані зміни у термінах надання комерційного кредиту покупцям.</p> $Пдз = \frac{ВР_{пл} \times ПО_{дз}}{Д},$ <p>де: $Пдз$- потреба в оборотних коштах, що інвестуються в дебіторську заборгованість, тис.грн.;</p> <p>$ВР_{пл}$- запланована сума виручки від реалізації продукції, тис.грн.;</p> <p>$ПО_{дз}$- середній період обороту дебіторської заборгованості у днях;</p> <p>$Д$- кількість днів у періоді.</p>	
<p align="center">Обґрунтування потреби в грошових активах</p> <p>Визначається виходячи з планового платіжного обороту підприємства.</p>	
$П_{гк} = \frac{Пл_{опл} \times ПО_{гк}}{Д},$ <p>де: $П_{гк}$ – планова потреба в грошових коштах; $Пл_{опл}$ – запланована сума платіжного обороту; $ПО_{гк}$ – період обороту грошових коштів.</p>	
$П_{гк} = ОЗ_{гк}^{пл} + СЗ_{гк}^{пл} + ІЗ_{гк}^{пл} + КЗ_{гк}^{пл};$ <p>де: $ОЗ_{гк}^{пл}$ – плановий операційний запас грошових коштів; $СЗ_{гк}^{пл}$ – плановий страховий запас грошових коштів; $ІЗ_{гк}^{пл}$ – плановий інвестиційний запас грошових коштів; $КЗ_{гк}^{пл}$ – плановий компенсаційний запас грошових коштів.</p>	
$ОЗ_{гк}^{пл} = \frac{Пл_{опл}^{од} \times ПО_{гк}}{Д}, \quad СЗ_{гк}^{пл} = ОЗ_{гк}^{пл} \times К_{гп},$ <p>де: $Пл_{опл}^{од}$ – плановий платіжний оборот з операційної діяльності; $К_{гп}$ – коефіцієнт варіації надходження грошових коштів.</p>	

Економічний метод планування

Полягає у коригуванні сукупної потреби в оборотних активах на темпи зростання обсягів виробництва продукції та зміну рівня їх оборотності. Для цього застосовується наступна формула:

$$Поба = \frac{ОбАз \times Pв}{100} \times \frac{100 - Pо}{100},$$

- де: **Поба** - планова потреба в оборотних активах, тис.грн.;
- ОбАз** - сума оборотних активів у звітному періоді, ти.грн.;
- Pв** - темп росту обсягу виробництва у плановому періоді;
- Pо** - темп росту оборотності оборотних активів у плановому періоді.

Контрольний метод планування.

Даний метод є різновидом економічного методу планування оборотних активів і передбачає їх поділ на дві групи: оборотні активи, потреба в яких залежить від обсягів діяльності та оборотні активи, потреба в яких прямо не залежить від обсягів діяльності. Плановий обсяг оборотних активів, які прямо залежать від обсягів діяльності визначається шляхом коригування їх обсягу на приріст обсягів діяльності. Планову суму іншої групи оборотних активів визначають шляхом збільшення їх фактичної суми на 50%.

Метод коефіцієнтів

Передбачає розрахунок співвідношення між темпами росту виробництва і реалізації продукції та темпами росту окремих елементів оборотних активів, на основі яких здійснюється коригування фактичних їх обсягів.

Джерела фінансування оборотних активів

Власний капітал	<ul style="list-style-type: none">• частина статутного фонду;• чистий прибуток;• амортизація (у періоди, коли підприємство не здійснює оновлення основних засобів).
Позиковий капітал	<ul style="list-style-type: none">• кредиторська заборгованість комерційного характеру оформлена векселем;• кредиторська заборгованість комерційного характеру не оформлена векселем;• кредиторська заборгованість некомерційного характеру;• банківський кредит.

Баланс оборотних коштів являє собою плановий документ, в якому узгоджується планова потреба в оборотних активах з можливими джерелами їх фінансування.

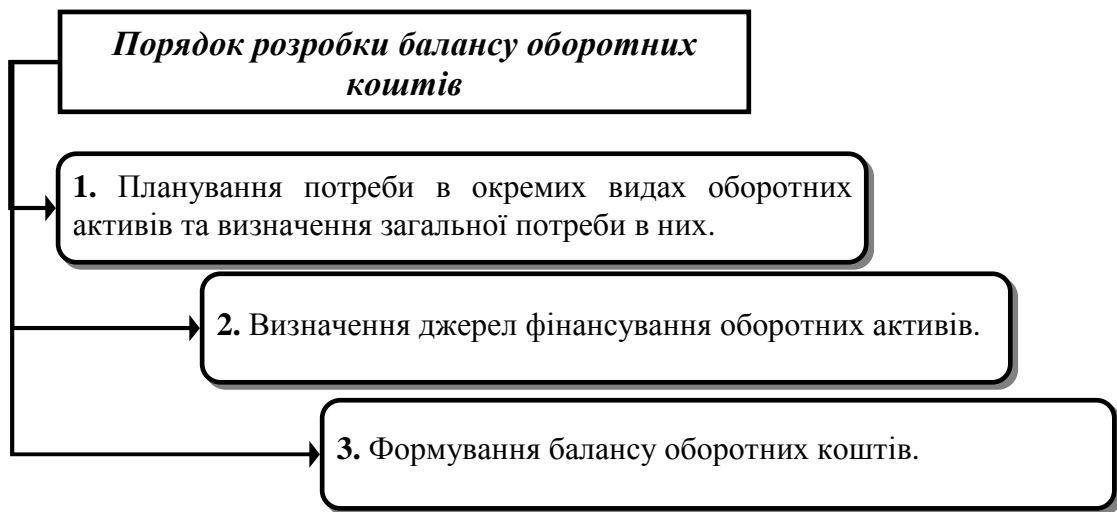

Рисунок 6.6 – Порядок розробки балансу оборотних активів

<u>Баланс оборотних коштів</u>	
$P_z + P_{дз} + P_{га} + P_i = ВОК_n + ЧПоба + ПКЗ + ПКЗ_{нт} + ККБ + ІД$	
де:	<p><i>P_з</i> - планова потреба в запасах.;</p> <p><i>P_{дз}</i> - планова потреба в коштах, що відволікаються в дебіторську заборгованість.;</p> <p><i>P_{га}</i> - потреба в грошових активах.;</p> <p><i>P_i</i> - потреба в інших оборотних активах.;</p> <p><i>ВОК_n</i> - сума власного оборотного капіталу на початок планового періоду.;</p> <p><i>ЧПоба</i> - сума чистого прибутку, що планується на фінансування оборотних активів.;</p> <p><i>ПКЗ_т</i> - планова сума поточної кредиторської заборгованості товарного характеру.;</p> <p><i>ПКЗ_{нт}</i> - планова сума поточної кредиторської заборгованості нетоварного характеру.;</p> <p><i>ККБ</i> - сума короткострокових кредитів банку.;</p> <p><i>ІД</i> - інші джерела фінансування оборотних активів.</p>

Тема 7 КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Питання для теоретичної підготовки

1. Банківське кредитування.
2. Порядок надання банківського кредиту.
3. Комерційне кредитування підприємств.
4. Інші форми кредитних відносин.

7.1 Банківське кредитування

Кредитування — відповідні економічні відносини, які пов'язані з видачею підприємству коштів у тимчасове користування, на строго визначені цілі, за певну плату та на умовах повернення.

Кредит — форма позикового капіталу, яка обумовлює виникнення кредитних відносин між суб'єктами господарювання з приводу надання у тимчасове користування певної вартості з метою її цільового використання на умовах добровільності, платності, забезпеченості для отримання економічних вигод.

Використання різних форм кредитування прискорює рух грошових і матеріальних ресурсів, сприяє підвищенню ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Принципи кредитування підприємства

Терміновість	погашення кредиту у визначений строк
Повернення	кредит має бути повернений у термін, визначений кредитною угодою
Цільовий характер	кредит надається підприємству на строго визначені цілі
Платність	сплата підприємством відсотків за користування кредитом
Забезпечення кредиту	наявність у підприємства юридично оформлених документів, які гарантують його своєчасне повернення

Рисунок 7.1 – Принципи кредитування підприємств

Загальноекономічні:

- товарне виробництво;
- рух вартості у сфері товарного обміну;
- необхідність забезпечення безперервного процесу відтворення;
- функціонування підприємств на засадах комерційного рахунка

**ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ
ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНИХ
ВІДНОСИН**

Специфічні:

- сезонний характер окремих виробництв;
- розбіжність між нагромадженням і витрачанням коштів на підприємстві;
- відхилення фактичного використання оборотних коштів від їх нормативу в процесі індивідуального кругообігу оборотних фондів підприємства

Рисунок 7.2 – Причини виникнення та функціонування кредитних відносин

Діяльність підприємства в умовах ринкової економіки не можлива без періодичного використання різноманітних форм кредитування.

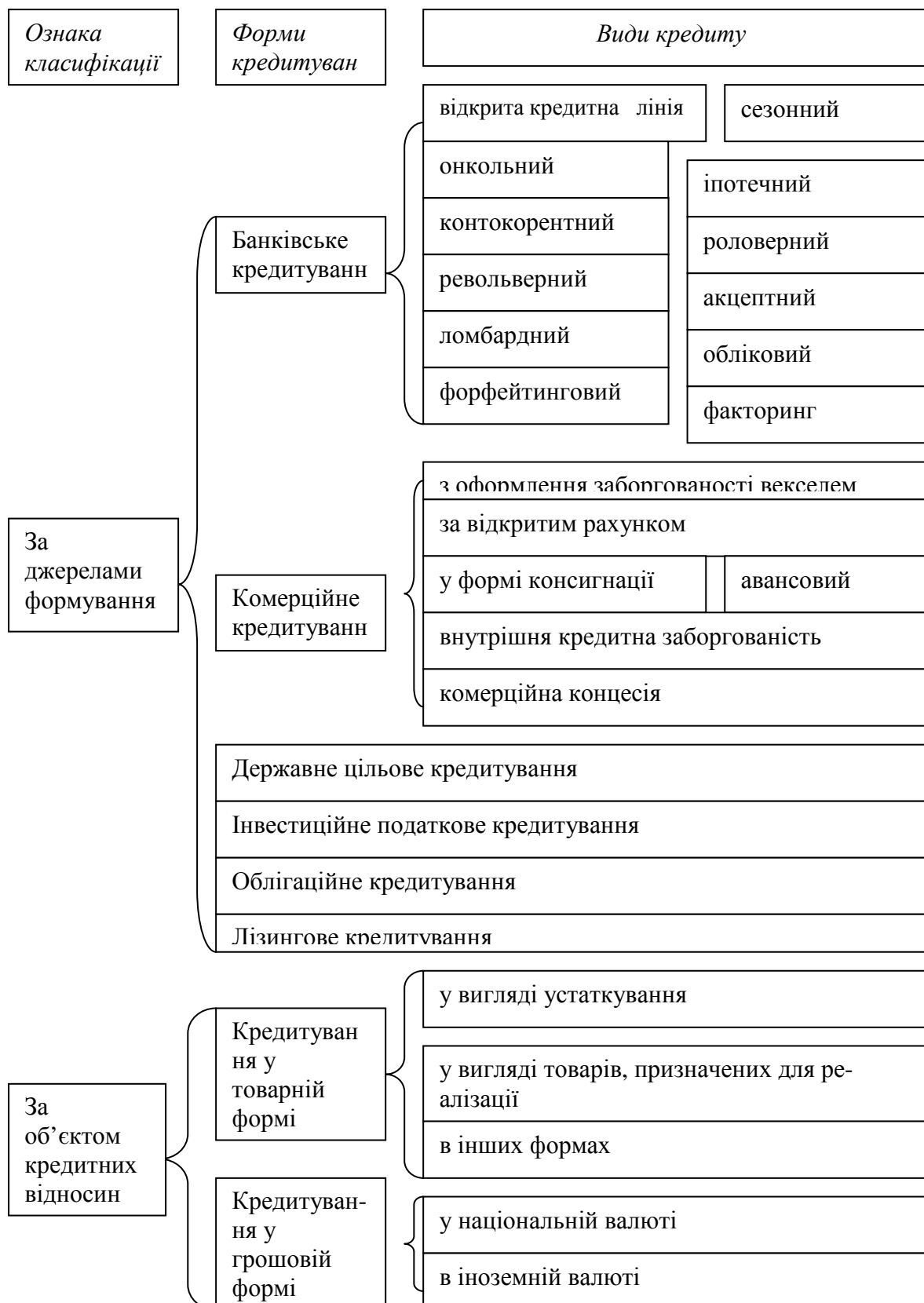

Рисунок 7.3 – Характеристика основних форм кредитування

Однією з найпоширеніших форм кредитування є банківський кредит.

Банківський кредит — економічні відносини між кредитором і позичальником з приводу надання коштів суб'єкту господарювання спеціалізованими кредитно-фінансовими організаціями та установами на умовах терміновості, платності, повернення, матеріального забезпечення.

Банківський кредит може надаватися у різних формах.

Рисунок 7.4 – Форми банківського кредиту

КЛАСИФІКАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ

За призначенням та характером використання:

- для фінансування оборотного капіталу
- для фінансування основного капіталу
- будівельні позички
- сільськогосподарські позички
- позички небанківським фінансовим установам
- позички державним закладам та органам управління

За наявністю та характером забезпечення:

- бланкові (незабезпечені) кредити
- забезпечені (ломбардні) кредити
- заставою
- страхуванням
- поручництвом,
- гарантією тощо

За строками використання:

- короткострокові
- середньострокові
- довгострокові
- безтермінові
- прострочені
- відстрочені
- термінові

За методами надання:

- кредити, що надаються підприємствам в одноразовому порядку
- кредити, які надаються відповідно до відкритої кредитної лінії
- гарантовані (резервні) кредити
- кредити із заздалегідь обумовленою датою надання
- кредити з наданням при виникненні необхідності

За способами погашення:

- кредити, які погашаються поступово
- кредити з одночасною сплатою після закінчення строку
- кредити, які погашаються відповідно до особливих умов, передбачених у кредитній угоді

За характером та способом сплати відсотка:

- за видом ставки відсотка
- із фіксованою ставкою
- із плаваючою ставкою

За способом сплати відсотка:

- кредити зі сплатою відсотків у момент отримання позичених коштів
- кредити зі сплатою відсотків по мірі використання позичених коштів
- кредити зі сплатою відсотків у момент погашення позичених коштів

За кількістю кредиторів:

- прямі кредити
- консорціальні кредити
- позики участі (паралельні кредити)

За методом повернення суми боргу:

- повернення частковими сумами
- протягом дії кредитного договору
- повернення наприкінці дії кредитного договору.

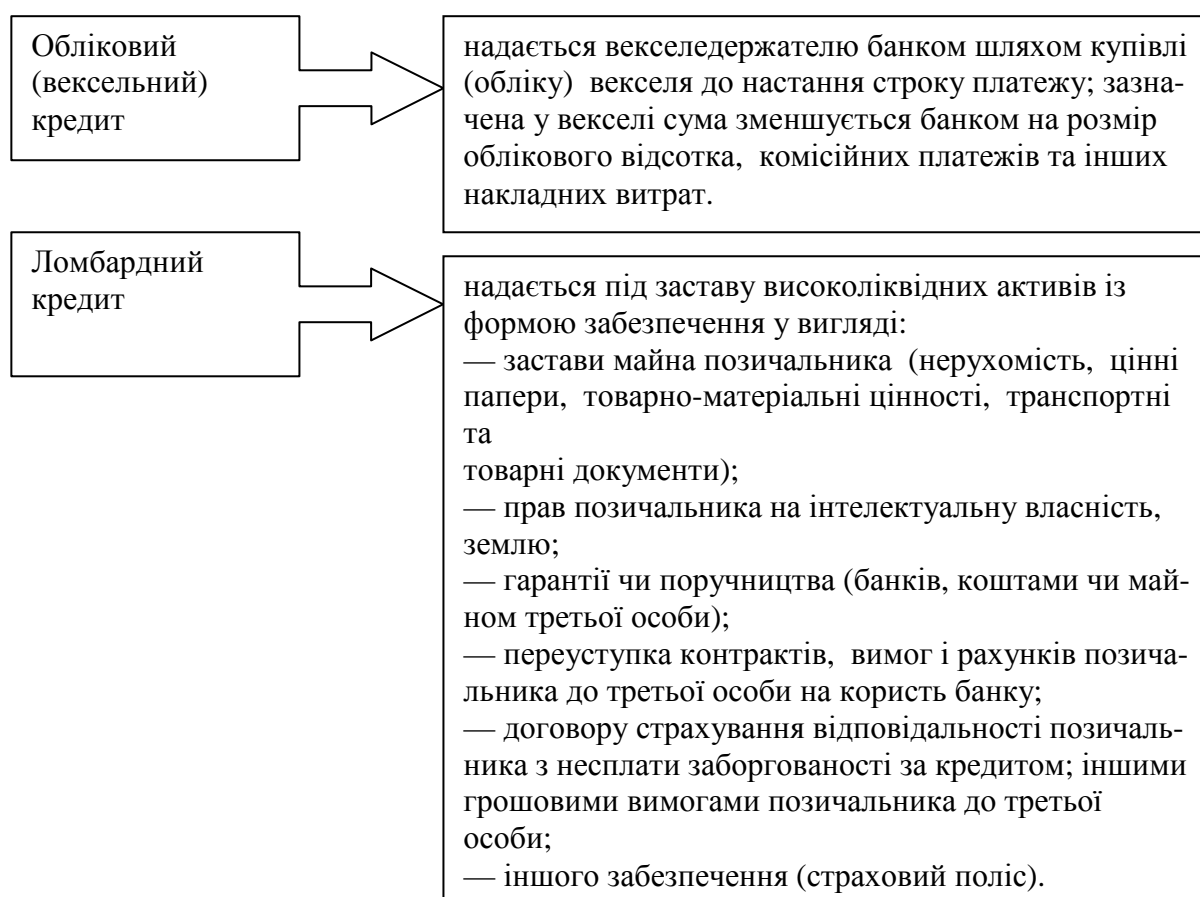

Рисунок 7.5 – Характеристика вексельного та ломбардного кредитів

7.2 Порядок надання банківського кредиту

Процес визначення потреби в банківському кредиті проходить низку етапів (рис. 7.6).

Потреба підприємства в кредитах для формування оборотних коштів визначається з урахуванням потреби в оборотних коштах у цілому й за окремими напрямками, наявності власних оборотних коштів на початок періоду, можливості поповнення оборотних коштів за рахунок прибутку підприємства та зменшення кредиторської заборгованості.

Потреба підприємства в кредитах під інвестиційні проекти визначається на основі інвестиційної програми за окремими етапами її реалізації та з урахуванням власних джерел фінансування (амортизаційні відрахування, частина прибутку, яка спрямовується на реконструкцію, технічне переоснащення, нове будівництво).

Рисунок 7.6 – Процес визначення потреби в банківському кредиті для формування активів та забезпечення інших потреб підприємства

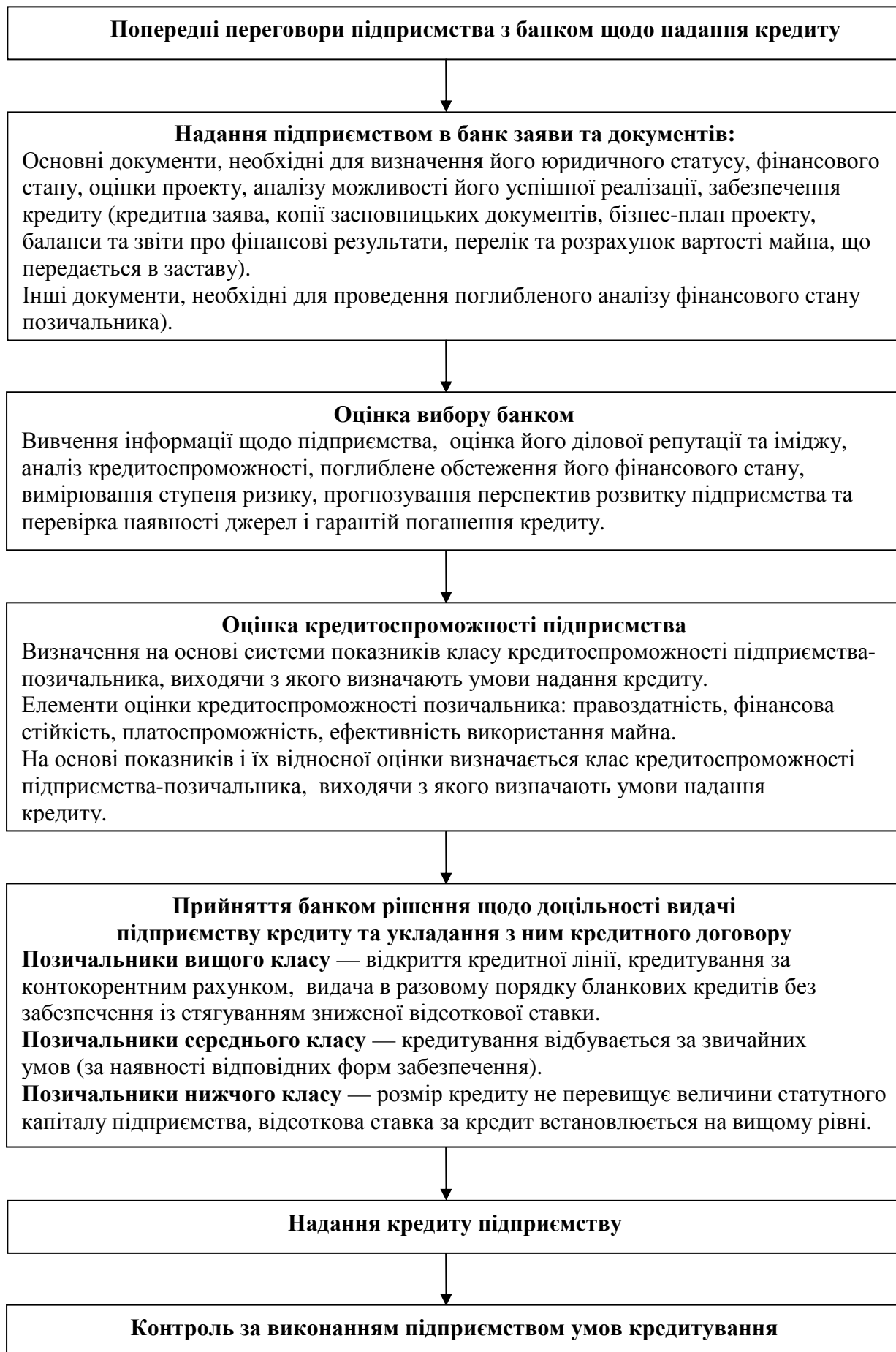

Рисунок 7.7 – Порядок отримання банківського кредиту підприємством

З урахуванням оцінки кредитоспроможності позичальника банк приймає рішення щодо доцільності видачі підприємству кредиту та укладає з ним кредитний договір, зміст якого визначається підприємством і банком самостійно.

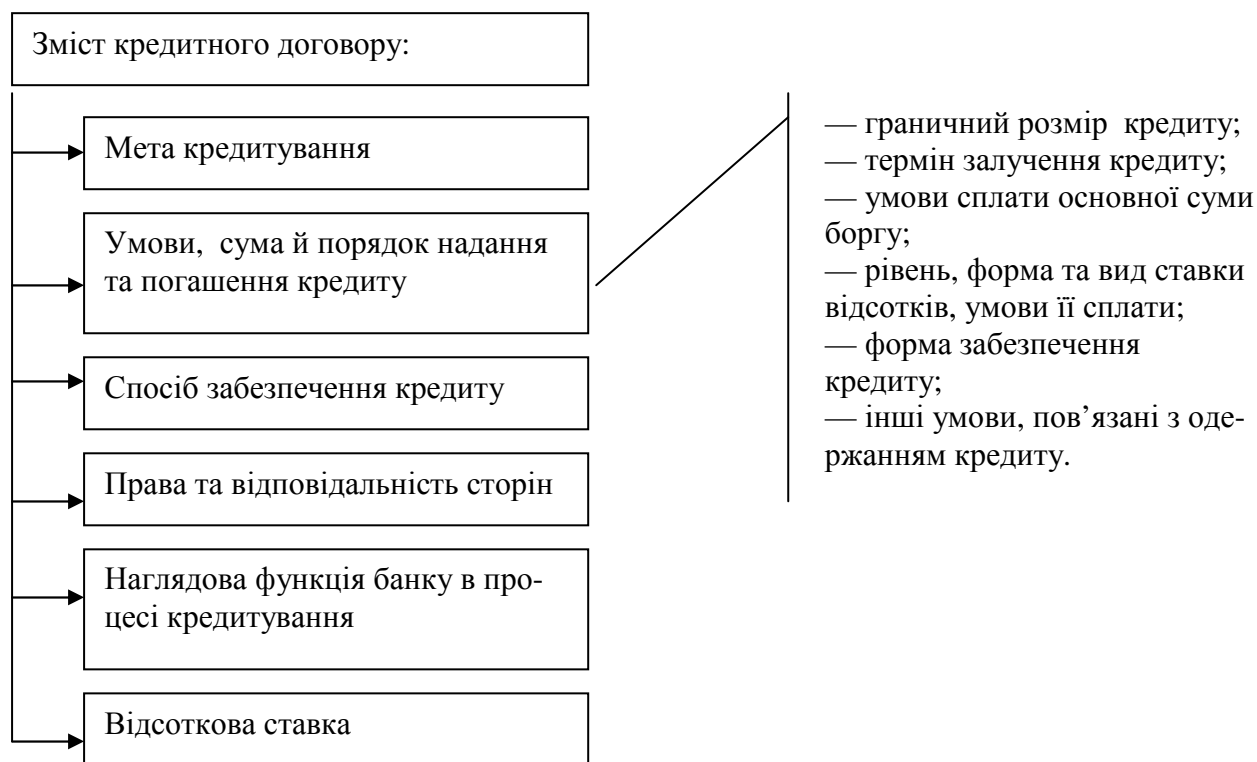

Рисунок 7.8 – Зміст кредитного договору

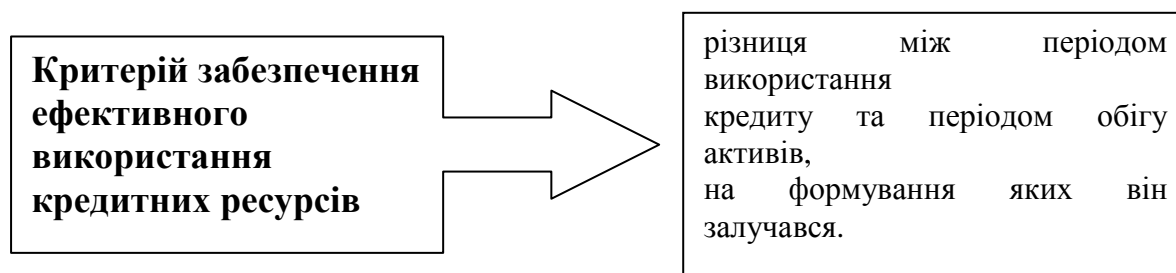

Рисунок 7.9 – Критерій забезпечення ефективного використання кредитних ресурсів

Чим вище позитивне значення цієї різниці, тим ефективніше використання залученого кредиту та вище можливості прискорення його повернення.

На фінансовий стан суб'єктів господарювання суттєво впливають умови погашення кредитів.

Порядок погашення кредиту — спосіб погашення основної його суми і нарахованих відсотків.

Види кредитів за характером погашення

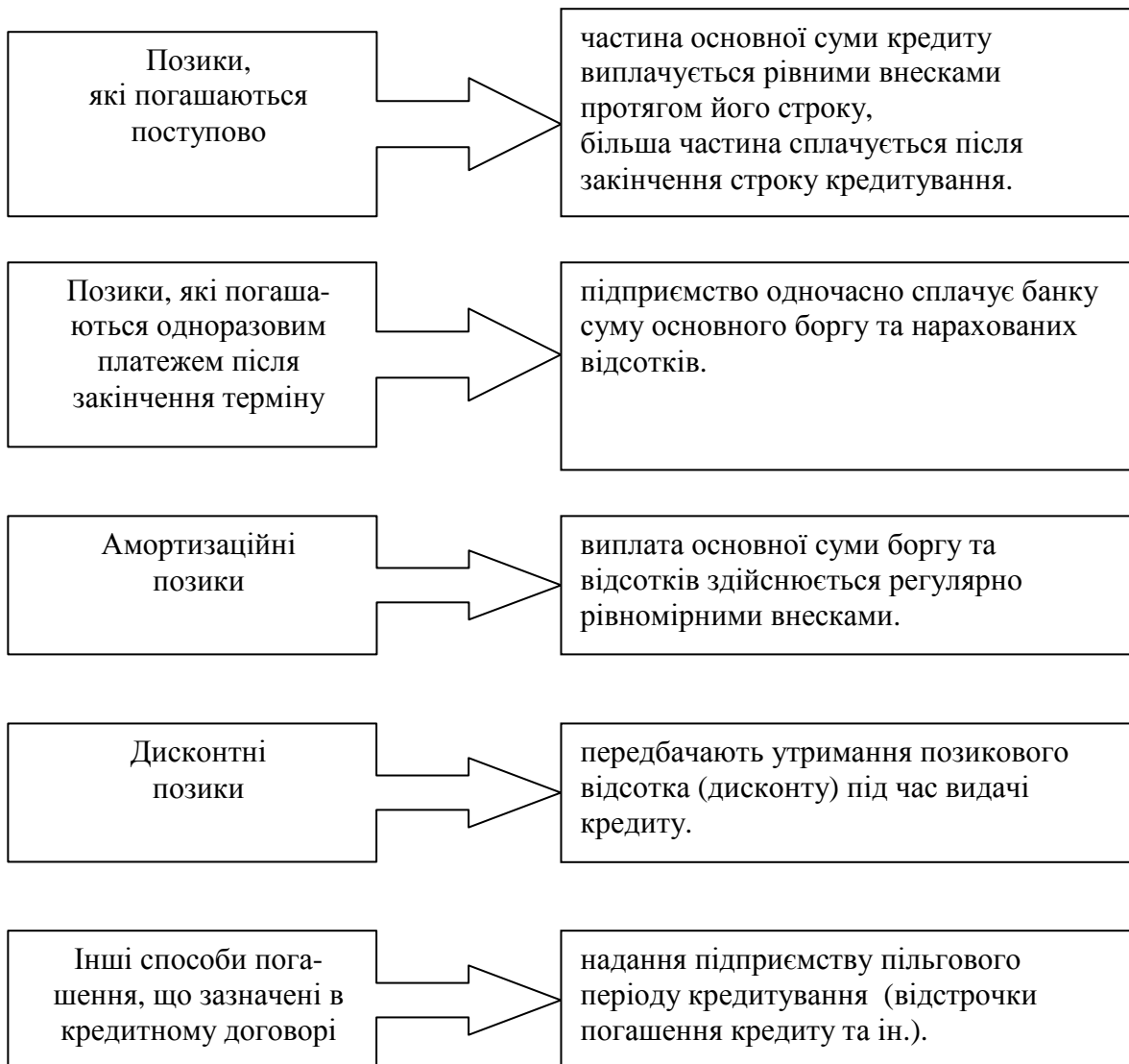

Рисунок 7.10 – Комерційне кредитування підприємств

Комерційний кредит — економічні, кредитні відносини, які виникають між окремими суб'єктами підприємницької діяльності; пов'язаний з торговельно-посередницькими операціями; відповідна кредитна угода між двома підприємствами — продавцем (кредитором) і покупцем (позичальником).

Комерційний кредит має свої переваги і недоліки.

Рис.7.11 – Переваги та недоліки комерційного кредитування

На практиці застосовуються різні види оформлення комерційного кредиту.

Рисунок 7.12 – Різновиди оформлення комерційного кредиту.

Використання звичайних і переказних **векселів** є одним із найбільш перспективних видів комерційного кредитування.

Простий вексель — зобов'язання векселедавця сплатити за векселем векселедержателю, який має право на отримання платежу.

Переказний вексель (тратта) — наказ боржнику (трасату) про сплату в зазначений строк визначеної у векселі суми третій особі — першому утримувачу (ремітенту); може бути переданий одним утримувачем іншому через спеціальний передаточний напис (індосамент), що виконаний індосантом на зворотному боці векселя або, через нестачу місця для передаточних записів, на додатковому листі (алонжі).

Банки не тільки видають гарантії, але й забезпечують облік (дострокове погашення) векселів.

Облік векселів — швидке перетворення дебіторської заборгованості постачальника на грошові кошти на його розрахунковому рахунку в банку.

7.4 Інші форми кредитних відносин

У процесі господарської діяльності підприємств також використовуються інші форми кредитування.

Облігаційні позики — важлива форма запозичень в ринкових умовах господарювання.

Облігація — основний вид боргових зобов'язань, згідно з яким позичальник (емітент) має сплатити кредитору (власнику) по завершенні визначеного терміну певну суму та суму щорічного доходу.

Емітентами облігацій можуть бути держава, підприємства, іноземні організації. Більшість операцій з облігаціями, які емітують підприємства, здійснюється на первинному ринку. Їх первинними покупцями є комерційні банки, інвестиційні компанії та фонди, страхові організації й інші фінансові посередники.

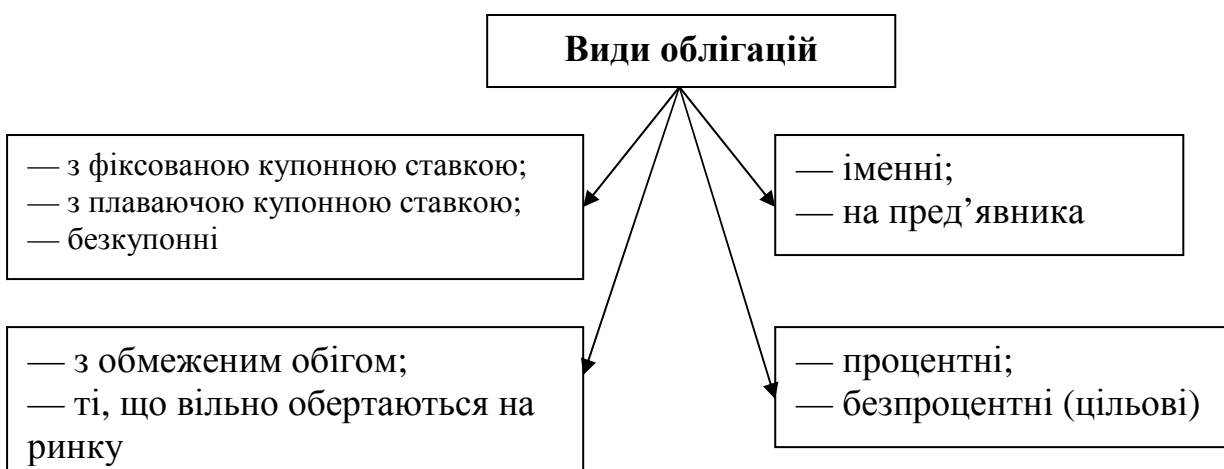

Рисунок 7.13 – Види облігацій

Недоліки облігаційної форми кредитування:

- 1) імовірність не придбання облігацій інвесторами під час розміщення випущених облігацій на відкритому ринку;
- 2) більш стохастична вартість облігацій порівняно з вартістю банківського кредиту;
- 3) залежність вартості облігацій від витрат на розміщення (через залучення спеціалізованих посередників (брокерських і фінансових компаній) для розміщення облігаційної позики).

Акцептний кредит — форма кредитування, що використовується, як правило, у зовнішній торгівлі і надається постачальником імпортеру шляхом акцепту банком трат, які виставлені на нього експортером.

Обліковий (вексельний) кредит — кредит, що надається банком векселеотримувачу шляхом покупки (обліку) векселя до настання строку платежу.

Векселеотримувач отримує в банку зазначену у векселі суму за відрахуванням вексельного відсотка, комісійних платежів й інших накладних витрат. Закриття кредиту здійснюється на підставі повідомлення банку про оплату векселя.

Оскільки вексель, який виписується підприємством, вважається менш надійним за банківський, часто ліквідність таких фінансових інструментів підтримується банком у формі **авалю**.

Аваль — форма банківської гарантії оплатити вексель у разі непогашення його підприємством, яке його випустило.

Факторингові операції — одна з форм кредитування торговельних операцій; посередницькі операції зі стягнення спеціальною спеціалізованою компанією або банком грошових коштів із боржників свого клієнта та управління його борговими вимогами.

Сутність факторингу: факторська компанія купує в підприємства-постачальника всі права, які виникають з моменту постачання товару покупцю, і сама стягує борг. При цьому постачальник отримує більшу частину суми за поставлену продукцію відразу після відвантаження товару. Після отримання платежу від покупця сума, що залишилася, із відрахуванням відсотків і комісійних факторської фірми сплачується постачальнику.

Переваги постачальника під час використання факторингових операцій:

- гарантія реалізації своїх вимог до платника;
- звільнення від кредитного ризику неплатежу;
- покращення структури балансу;
- економія на бухгалтерських і адміністративних витратах у разі ведення обліку факторською компанією.

Лізинг — різновид орендних відносин; основний вид підприємницької діяльності, спрямований на інвестування тимчасово вільних або залучених фінансових коштів у майно, яке передається за договором оренди юридичним або фізичним особам за відповідну плату в тимчасове користування.

Об'єкти лізингу — рухоме та нерухоме майно, яке належить за діючою класифікацією до основних засобів, крім майна, що заборонено до вільного обігу на ринку (об'єкти оренди державного майна, земельні ділянки та інші природні об'єкти).

Лізингу притаманний **тристоронній характер** взаємовідносин:

- лізингодавець (передає в користування об'єкти лізингу згідно з договором);
- лізингоодержувач (отримує в користування об'єкти лізингу за договором);
- постачальник лізингового майна (виробник устаткування, який передає власне майно, що є об'єктом лізингу).

Фінансова оренда — господарська операція, що передбачає придбання орендодавцем за замовленням орендаря основних засобів із подальшим їх переданням у користування орендарю на строк, що не перевищує строку повної амортизації такого майна, з обов'язковою подальшою передачею права власності на основні засоби орендарю

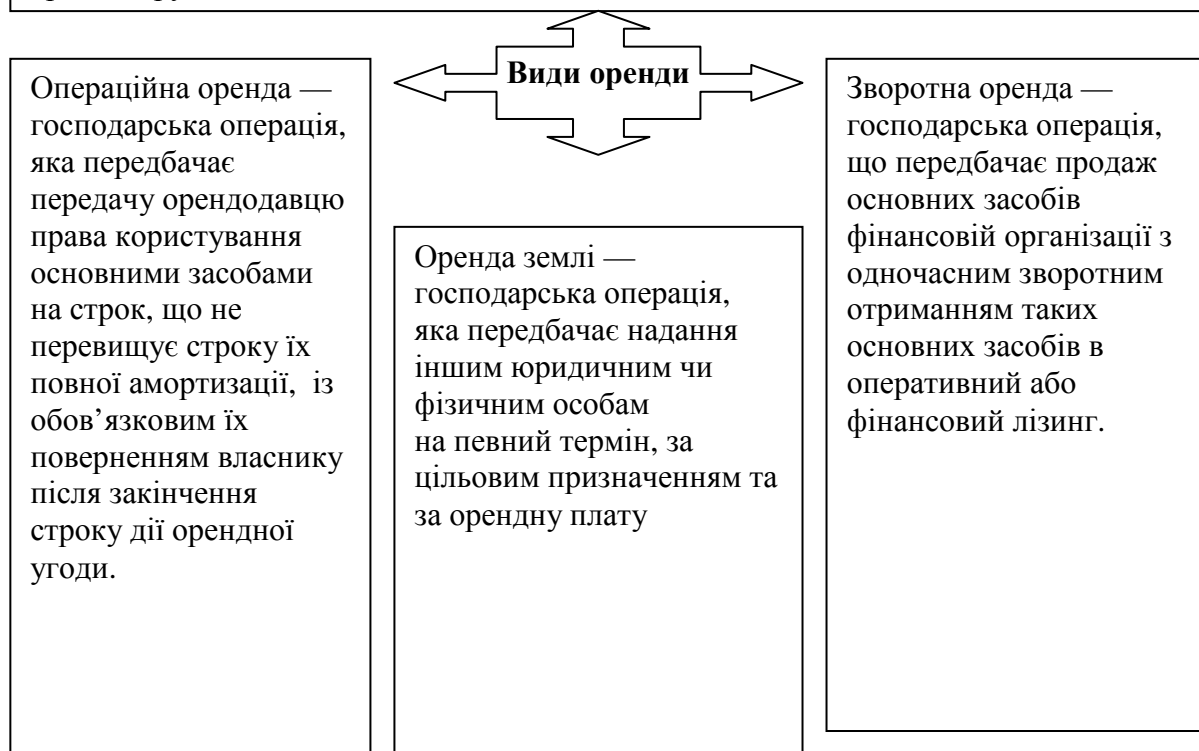

Рисунок 7.14 – Види лізингових (орендних) операцій відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»

Реалізація лізингових операцій містить у собі сукупність економічних, правових і організаційних взаємовідносин учасників лізингового обігу, і відбувається за певними етапами (рис. 7.15).

Трастові операції — одна з форм кредитних відносин, що здійснюються трастовими компаніями — фірмами, які управляють фінансами підприємств.

Рисунок 7.15 – Основні етапи лізингової операції

Тема 8 ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Питання для теоретичної підготовки:

1. Виробничі фонди підприємства
2. Форми обліку та методи оцінки основних фондів підприємства
3. Знос та амортизації основних фондів
4. Сутність відтворення основних фондів
5. Капітальні вкладення підприємства: економічна сутність, структура
6. Джерела фінансування капітальних вкладень підприємства
7. Бюджетування капітальних вкладень підприємства
8. Методи і показники оцінки ефективності капітальних вкладень підприємства

8.1 Виробничі фонди підприємства

Виготовлення продукції (виконання робіт, надання послуг) здійснюється в процесі взаємодії праці людини та певних засобів виробництва виробничих фондів підприємства.

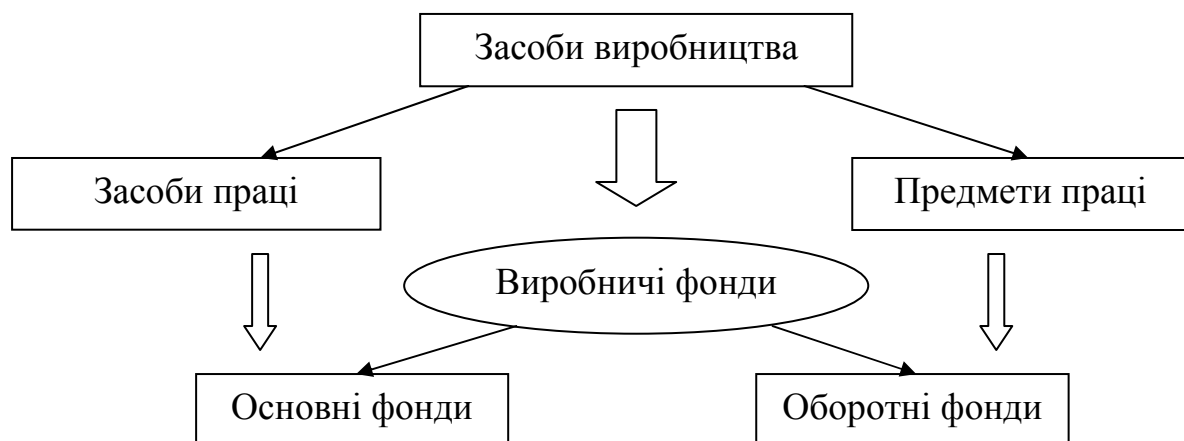

Рисунок 8.1 – Склад засобів виробництва

Основні фонди – це засоби праці, які мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй незмінній споживній формі, а їхня вартість переноситься конкретною працею на вартість продукції (платні послуги), що виробляється, частинами в міру спрацювання.

Оборотні фонди – частина виробничих фондів у вигляді певної сукупності предметів праці елементи яких цілком споживаються у кожному виробничому процесі (циклі) і переносять всю свою вартість на вартість продукції, що виробляється (на вартість платних послуг).

Таблиця 8.1 – Розрізняльні особливості основних та оборотних фондів підприємства

<i>Основні фонди</i>	<i>Особливості</i>	<i>Оборотні фонди</i>
Тривалий час функціонування		Участь тільки в одному виробничому процесі
Частково	Ступінь використання у виробничому процесі	Повністю
Поступово	Перенесення вартості на вартість виробленої продукції	Повністю
Зберігають	Зміна натурально-речовинної форми	Змінюють

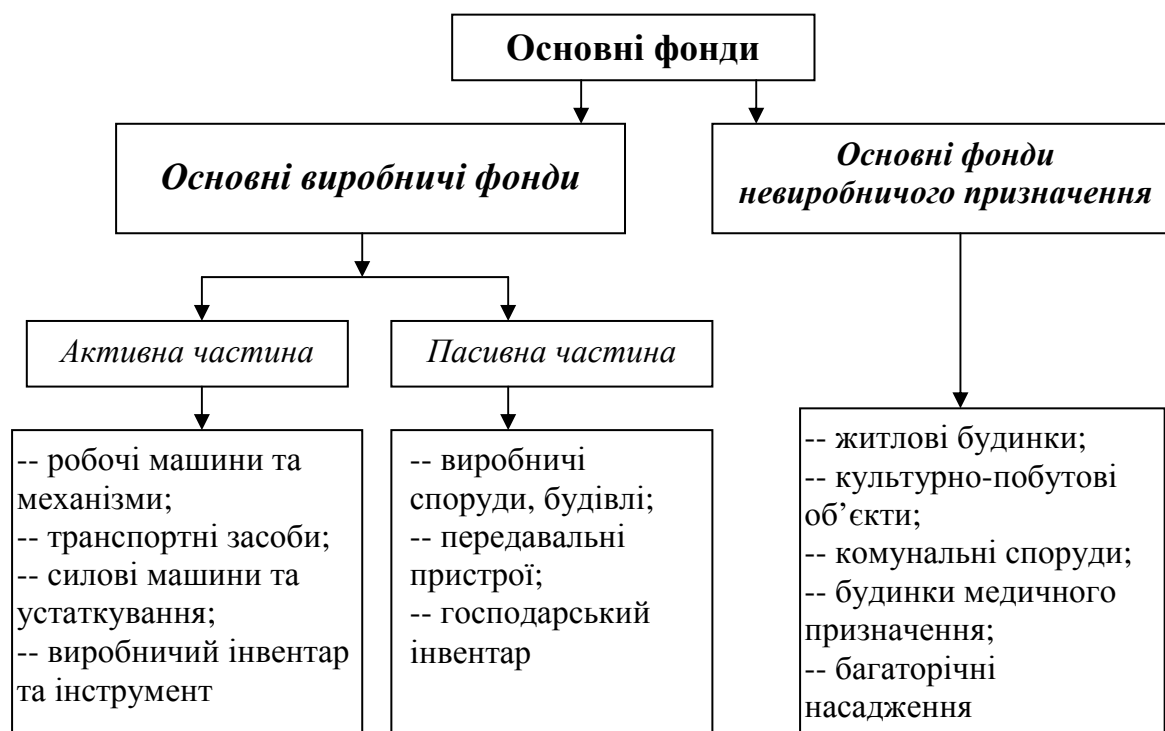

Рисунок 8.2 – Склад основних фондів

Таблиця 8.2 – Класифікація основних фондів

Ознака класифікації	Види основних фондів	Призначення та стисла характеристика
1	2	3
Участь у виробничому процесі	виробничі	обслуговують господарську діяльність підприємства та створюють умови для її успішного здійснення
	невиробничі	призначені забезпечити вирішення соціальних завдань
Ступінь участі у виробничому процесі	активна частина	основні фонди, які використовуються для безпосереднього впливу на предмети праці (машини, обладнання, інструмент, вимірювальні прилади)
	пасивна частина	забезпечують функціонування та здійснення (ди, інвентар)
Залежно від прав власності	власні	
	орендовані	

1	2	3
За цільовим призначенням	будівлі	будівельно-архітектурні об'єкти виробничого призначення
	споруди	інженерно-будівельні об'єкти, що виконують технічні функції не пов'язані зі зміною предметів праці
	передавальні пристрої	об'єкти, призначені для вироблення, трансформування, передачі енергії
	машини та устаткування	безпосередньо беруть участь у технологічному процесі, впливаючи на предмети праці
	транспортні засоби	переміщують людей та вантажі в межах та поза межами підприємства
	інвентар	
	інструменти	
	інші	
Залежно від джерел фінансування	внесені до статутного фонду підприємства його засновниками	
	придбані протягом діяльності підприємства за рахунок власних коштів	
	довгострокових кредитів банків	
	безкоштовно отримані	

8.2 Форми обліку та методи оцінки основних фондів підприємства

Рисунок 8. 3 – Облік основних фондів

Оцінка основних фондів — це грошовий вираз їхньої вартості.

Види вартості основних фондів

1	Первісна	Фактична вартість основних фондів на момент введення в дію чи придбання: $\text{Сперв} = \text{Спридб} + \text{Сдост} + \text{Смонт} + \text{Сін} ,$ <p>Сперв — ціна придбання устаткування; Сдост — транспортні витрати на його доставку; Смонт — витрати, пов'язані з монтажем устаткування; Сін — інші витрати, пов'язані з введенням основних фондів у дію</p>
2	Відновлена	Вартість відтворення в сучасних умовах точної копії основних фондів з використанням аналогічних матеріалів та збереженням всіх експлуатаційних параметрів.
3	Дооцінена	Вартість основних фондів після їх дооцінки
4	Залишкова	Реальна вартість основних фондів ще не перенесена на вартість виготовленої продукції; $\text{Сзал} = \text{Сперв} - \text{Сзн} ,$ <p>Сзн — вартість зносу (амортизації)</p>
5	Ліквідаційна	Вартість основних фондів, яку підприємство очікує отримати від їх ліквідації (продажу) по закінченню терміну корисного використання за мінусом витрат, що пов'язані з процесом їх ліквідації (продажу)
6	Амортизована	Вартість спрацювання основних фондів: $\text{Сам} = \text{Сперв} - \text{Слікв}$

7 **Балансова** →

Вартість на початок розрахункового року:

$$С_{\text{бал}} = С_{\text{п}} + В_{\text{п}} + В_{\text{к}} + В_{\text{рек}} - В_{\text{в}} - А$$

$С_{\text{п}}$ — балансова вартість основних фондів на початок року, що передує звітному року;

$В_{\text{п}}$ — витрати на придбання нових основних фондів;

$В_{\text{к}}$ — вартість капітального ремонту;

$В_{\text{рек}}$ — витрати на реконструкцію;

$В_{\text{в}}$ — вартість виведених з експлуатації основних фондів упродовж року, що передував звітному;

$А$ — сума амортизаційних відрахувань, нарахованих у році, що передував звітному

8 **Середньорічна** →

$$\begin{aligned} \text{ОФ} = & \text{ОФ}_{\text{п}} + \text{ОФ}_{\text{вв}} \times \frac{\text{Т}_{\text{вв}}}{12} - \\ & - \text{ОФ}_{\text{виб}} \times \frac{\text{Т}_{\text{виб}}}{12} \end{aligned}$$

$\text{ОФ}_{\text{п}}$ — вартість основних фондів на початок року;

$\text{ОФ}_{\text{вв}}$ — вартість нових введених основних фондів;

$\text{ОФ}_{\text{виб}}$ — вартість вибулих основних фондів;

$\text{Т}_{\text{вв}}$ — кількість місяців до кінця року, протягом яких функціонують основні фонди;

$\text{Т}_{\text{виб}}$ — кількість місяців до кінця року з моменту виведення з експлуатації основних фондів

Рисунок 8.4 – Види вартості основних фондів

8.3 Знос та амортизації основних фондів

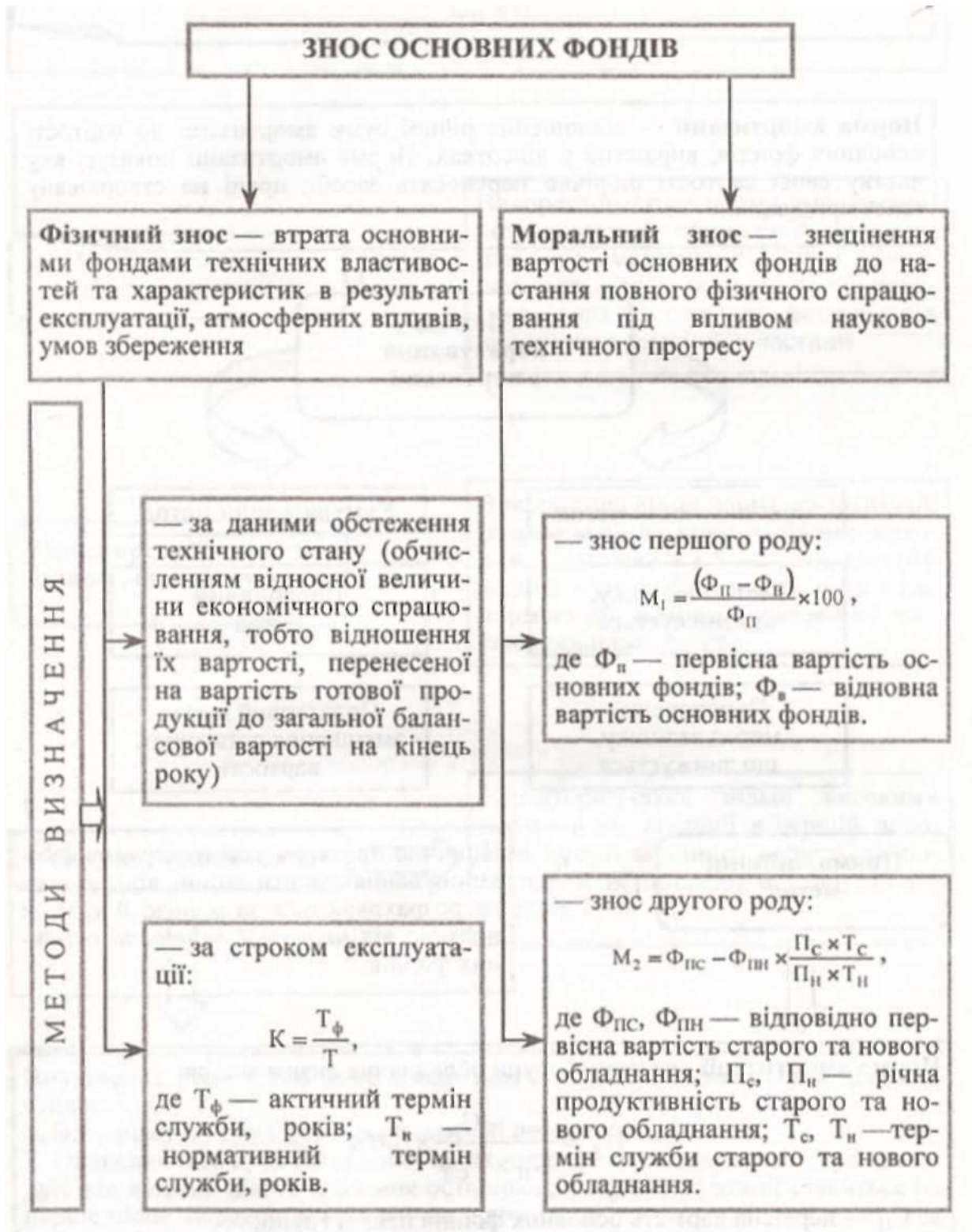

Рисунок 8.5 – Види зносу основних фондів

Відшкодування зносу основних фондів здійснюється шляхом амортизації.

Амортизація — процес перенесення вартості основних фондів на вартість готової продукції з метою нагромадження коштів для повного їх відновлення.

Грошовим виразом розміру амортизації є *амортизаційні відрахування*.

Норма амортизації— відношення річної суми амортизації до вартості основних фондів, виражене у відсотках. Норма амортизації показує, яку частку своєї вартості щорічно переносять засоби праці на створювану ними продукцію.

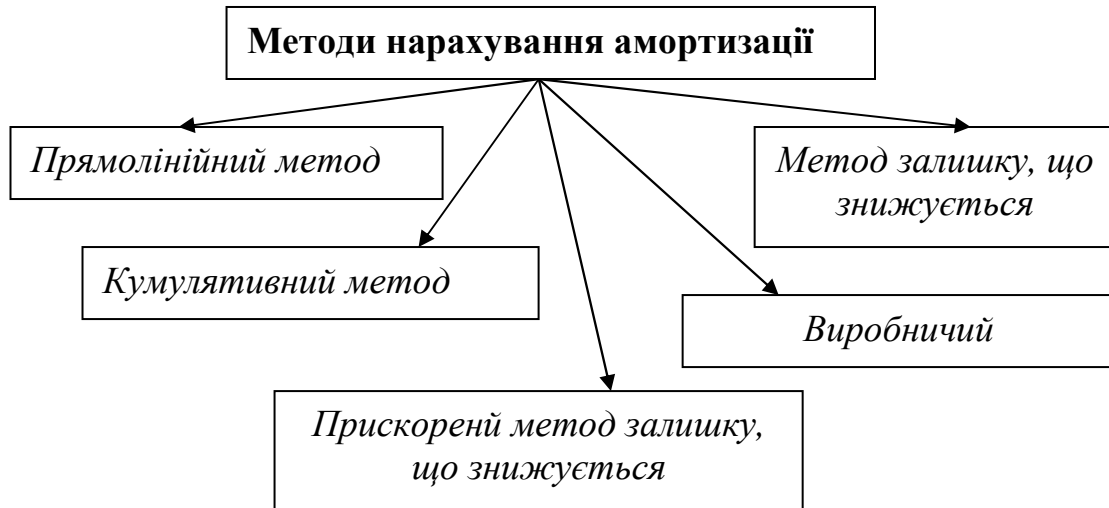

Рисунок 8.6 – Методи нарахування амортизації

Основні виробничі фонди в процесі експлуатації зазнають фізичного зносу і втрачають свої експлуатаційні якості. Своєчасний ремонт основних виробничих фондів запобігає передчасному їх зносу та вибуттю, продовжує строк служби, підвищує виробничу потужність та скорочує потребу в нових капітальних вкладеннях.

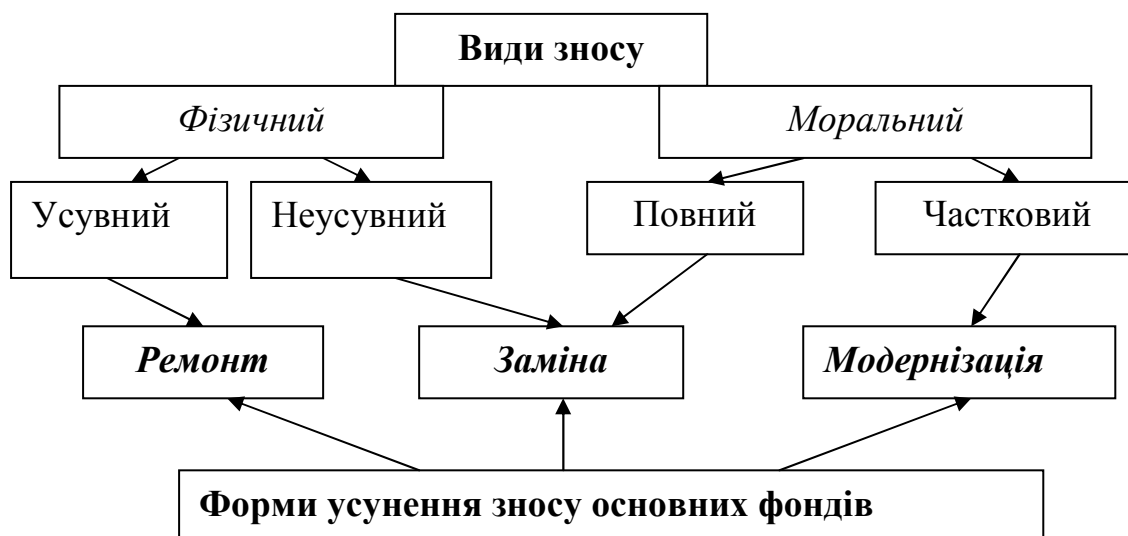

Рисунок 8.7 – Форми усунення зносу основних фондів

Поточний ремонт здійснюється для забезпечення роботи основних виробничих фондів усуненням окремих поломок основних фондів і заміни або поновлення їхніх окремих частин.

Середній ремонт провадиться для часткового поновлення основних фондів із заміною деталей, вузлів обмеженої номенклатури, яка визначається технічною документацією.

Капітальний ремонт машин, устаткувань провадиться для відновлення їх виробничого ресурсу. При цьому здійснюється, як правило, повне розбирання машини або верстата, виявлення дефектів, контроль технічного стану, власне ремонт, складання устаткування після ремонту, його регулювання та випробування.

Витрати на всі види ремонтів визначаються підприємствами самостійно, виходячи з технічного рівня, фізичного зносу основних виробничих фондів та забезпечення ремонтних робіт матеріально-технічними ресурсами.

Економічна доцільність капітального ремонту основних виробничих фондів визначається порівнюванням витрат на капітальний ремонт об'єкта з вартістю аналогічного нового устаткування. Якщо вартість капітального ремонту цього об'єкта перевищує вартість аналогічного нового устаткування, то такий ремонт здійснювати недоцільно.

Фінансування капітального ремонту на підприємстві здійснюється згідно з планом капітального ремонту. План складають на підставі кошторисно-фінансових розрахунків щодо ремонту окремих об'єктів з урахуванням чинних норм, цін, тарифів. Затверджує план керівник підприємства.

До складу витрат на капітальний ремонт включають проектно-кошторисні витрати; оплату ремонтних робіт; вартість придбання нових деталей, вузлів, агрегатів; вартість заміни зношених конструкцій і деталей у будівлях і спорудах.

Порядок фінансування капітального ремонту залежить від способу його проведення. За здійснення капітального ремонту машин, устаткування, транспортних засобів підрядним способом на основі договорів розрахунки провадяться за актами приймання повністю відремонтованих вузлів, агрегатів тощо. Розрахунки стосовно ремонту, який здійснюється господарським способом, провадяться, як правило, за окремими елементами витрат: виплата заробітної плати, оплата рахунків за матеріальні цінності, деталі, які використані в період проведення ремонту основних фондів, тощо.

Контроль за здійсненням капітального ремонту, оформленням кошторисно-технічної документації, економним витрачанням грошових коштів здійснює керівник підприємства.

Знос ОФ потребує постійного їх відтворення.

8.4 Сутність відтворення основних фондів

Відтворення основних виробничих фондів — це процес безперервного їх поновлення.

Процес відтворення основних виробничих фондів має низку характерних ознак, зокрема:

1) основні виробничі фонди поступово переносять свою вартість на вироблену продукцію;

2) у процесі відтворення основних виробничих фондів одночасно відбувається рух їхньої споживної вартості та вартості;

3) здійснюється нагромадження в грошовій формі частково перенесеної вартості основних виробничих фондів на готову продукцію нарахуванням амортизаційних відрахувань;

4) основні виробничі фонди поновлюються в натуральній формі протягом тривалого часу, що створює можливість маневрувати коштами амортизаційного фонду.

У процесі господарської діяльності кругообіг основних виробничих фондів проходить три стадії.

На першій стадії відбувається продуктивне використання основних виробничих фондів та нарахування амортизаційних відрахувань. На цій стадії основні виробничі фонди в процесі експлуатації зношуються й нараховується сума зносу. Вона є підставою для списання суми амортизаційних відрахувань на витрати після завершення процесу виробництва. На першій стадії кругообіг основних виробничих фондів втрачається споживна вартість засобів праці, їхня вартість переноситься на вартість готової продукції.

На другій стадії відбувається перетворення частини основних виробничих фондів, які перебували в продуктивній формі, на грошові кошти через нарахування амортизаційних відрахувань. На цій стадії формується амортизаційний фонд.

На третій стадії в процесі виробництва відбувається поновлення споживної вартості частини основних виробничих фондів. Це поновлення здійснюється заміною зношених основних виробничих фондів на нові за рахунок амортизаційного фонду (рис. 8.6).

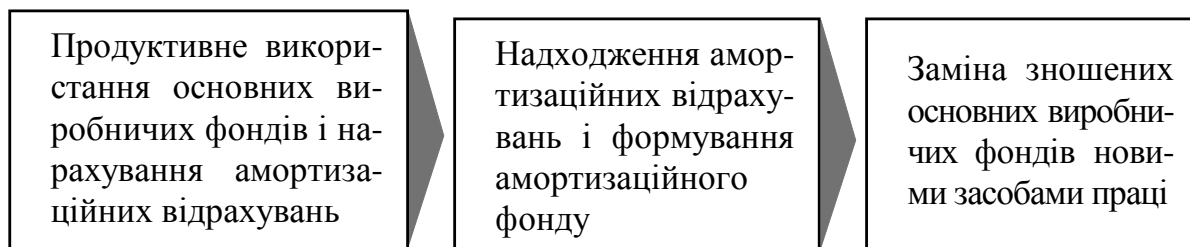

Рисунок 8.8 – Оборот основних виробничих фондів на підприємстві

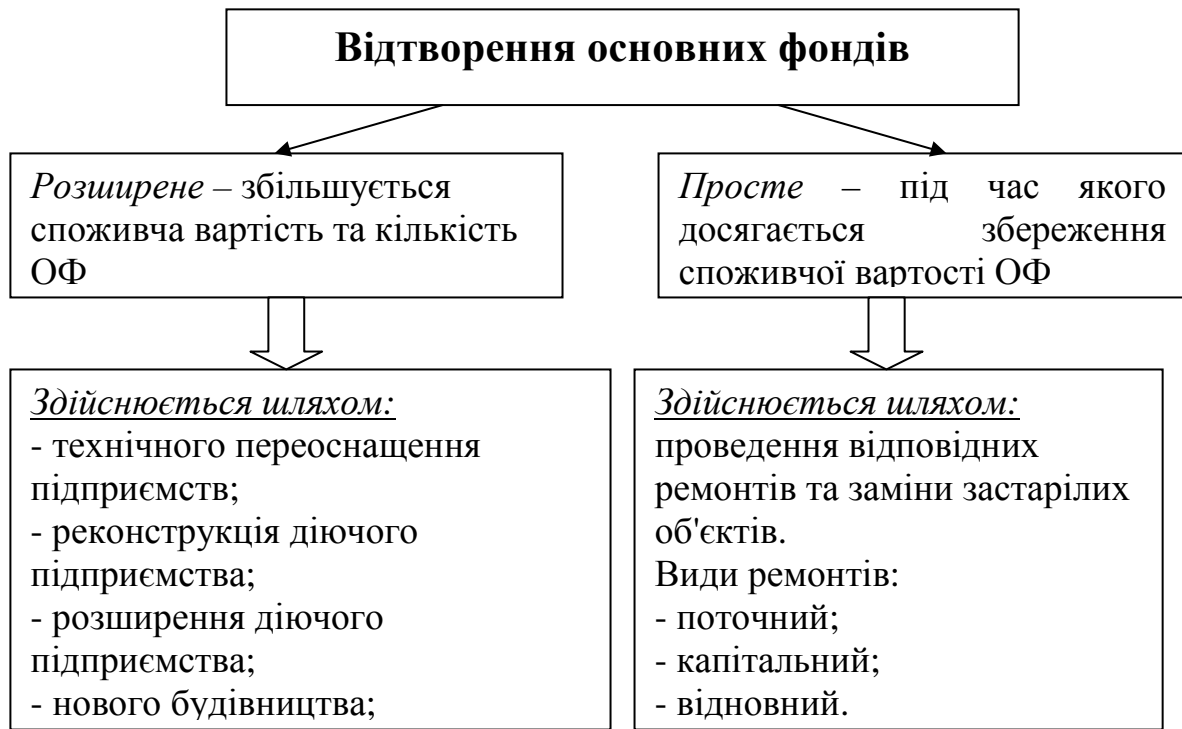

Рисунок 8.9 – Способи відтворення основних фондів

Просте відтворення основних фондів здійснюється в тому самому обсязі, коли відбувається заміна окремих зношених частин основних фондів або заміна старого устаткування на аналогічне, тобто тоді, коли постійно відновлюється попередня виробнича потужність. Джерелом фінансування заміни зношених основних фондів є нарахована сума амортизації.

Розширене відтворення передбачає кількісне та якісне збільшення діючих основних фондів або придбання нових основних фондів, які забезпечують вищий рівень продуктивності устаткування. Джерелом фінансування таких змін є використання частини створеного додаткового продукту.

Необхідність оновлення основних виробничих фондів за ринкових відносин визначається передовсім конкуренцією товаровиробників. Саме конкуренція спонукує підприємства здійснювати прискорене списання основних виробничих фондів з метою нагромадження фінансових ресурсів для наступного вкладання коштів у придбання більш прогресивного устаткування, впровадження нових технологій та іншого поліпшення основних виробничих фондів.

Таблиця 8.3 – Показники стану та ефективності використання основних фондів

Показник	Формула розрахунку	Характеристика
1. Фондоємність	$\frac{\Phi_k}{V_n}$	Характеризує забезпеченість підприємства основними фондами; визначається діленням вартості основних фондів на вартість виробленої продукції
2. Фондоозброєність	$\frac{\Phi_k}{ч \cdot r}$	Показує величину основних фондів на одного працівника
3. Коефіцієнт реальної вартості ОФ у майні підприємства	$\frac{\Phi_3}{M}$	Відображає питому вагу залишкової вартості основних фондів у загальній вартості майна підприємства
4. Коефіцієнт зносу ОФ	$\frac{3_o}{\Phi_k}$	Показує ступінь зносу основних виробничих фондів
5. Коефіцієнт придатності ОФ	$1 - K_3$	Відображає частину основних фондів, придатну для експлуатації
6. Коефіцієнт оновлення ОФ	$\frac{\Phi_в}{\Phi_k}$	Показує частку введених основних фондів у загальній вартості основних фондів
7. Коефіцієнт вибуття ОФ	$\frac{\Phi_y}{\Phi_k}$	Характеризує інтенсивність вибуття основних виробничих фондів
8. Коефіцієнт приросту ОФ	$\frac{\Phi_в - \Phi_y}{\Phi_k}$	Показує ступінь збільшення основних фондів у звітному періоді, якщо порівняти з минулим періодом
9. Фондовіддача	$\frac{V_n}{\Phi_k}$	Характеризує ефективність використання основних виробничих фондів. Відображає суму виробленої продукції на одну гривню основних виробничих фондів
10. Рентабельність ОФ	$\frac{П_б}{\Phi_k} \cdot 100\%$	Визначає ступінь використання основних виробничих фондів

Φ_k — балансова вартість основних виробничих фондів;

V_n — вартість виробленої продукції;

Φ_3 — залишкова вартість основних виробничих фондів;

M — вартість майна підприємства;

3_o — сума зносу основних виробничих фондів;

$ч$ — середньооблікова чисельність працівників;

$\Phi_в$ — вартість введених основних виробничих фондів;

Φ_y — вартість виведених основних виробничих фондів;

K_3 — коефіцієнт зносу основних виробничих фондів;

$П_б$ — балансовий прибуток підприємства.

Абсолютним показником ефективності використання основних фондів є сума прибутку на одну гривню основних фондів.

До показників ефективності використання основних фондів можна також віднести показник питомої ваги активної частини основних фондів у їх загальній сумі.

8.5 Капітальні вкладення підприємства: економічна сутність, структура

Капітальні вкладення є формою реальних інвестицій і представляють собою як економічна категорія систему грошових відносин, що зв'язані з рухом авансованої в довгостроковому порядку в основні фонди вартості від моменту виділення грошових коштів до моменту їх відшкодування.

Капітальні вкладення – це витрати на створення нових, а також оновлення діючих основних фондів, засіб здійснення як простого, так і розширеного їх відтворення.

Рисунок 8.10 – Види структур капітальних вкладень

8.6 Джерела фінансування капітальних вкладень підприємства

Відповідно до чинного законодавства джерелами фінансування капітальних вкладень можуть бути:

- 1) власні фінансові ресурси;
- 2) залучені фінансові ресурси;
- 3) кошти, отримані від продажу цінних паперів, внески членів трудових колективів;
- 4) кошти державного бюджету та місцевих бюджетів;
- 5) кошти іноземних інвесторів.

Власні фінансові ресурси включають внески засновників підприємства, амортизаційні відрахування; прибуток, який використовується у вигляді фондів, резервів у процесі господарської діяльності.

Грошова частина внесків власників підприємства передовсім спрямовується на придбання основних фондів.

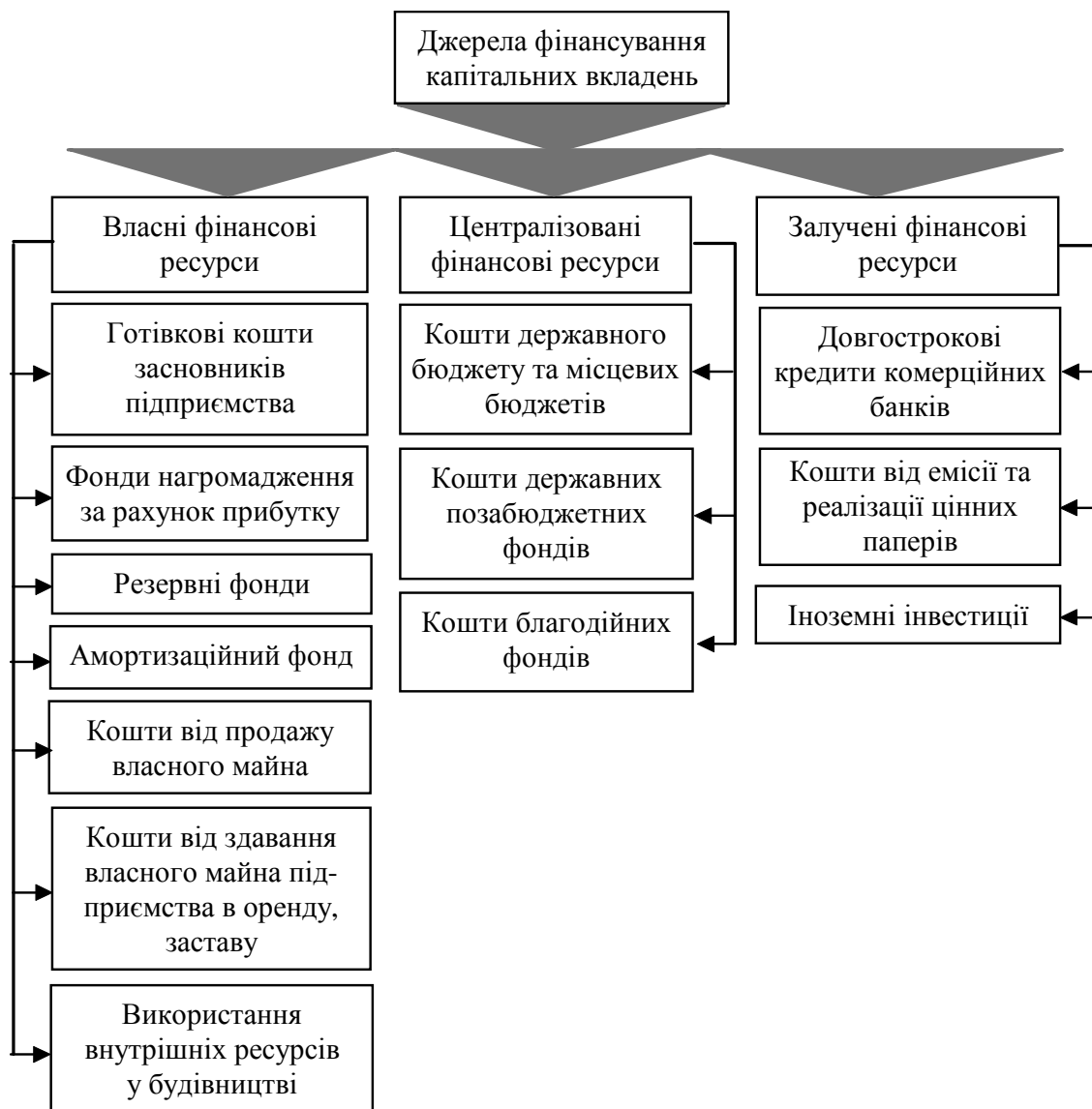

Рисунок 8.11 – Склад джерел фінансування капітальних вкладень на підприємстві

Сума амортизаційних відрахувань, що спрямовується на капітальні вкладення, залежить від балансової вартості основних фондів, норм амортизаційних відрахувань, структури основних виробничих фондів.

Сума прибутку, що використовується на капітальні вкладення, залежить від розміру прибутку, який залишається у розпорядженні підприємства.

Коли капітальне будівництво здійснюється господарським способом, у підприємства утворюються специфічні джерела фінансування, які мобілізуються в процесі будівництва. До них належать: мобілізація внутрішніх ресурсів у будівництві, планові нагромадження від виконання будівельно-монтажних робіт господарським способом та економія від зниження їх собівартості.

Мобілізація внутрішніх ресурсів у будівництві є джерелом фінансування капітальних вкладень тоді, коли в процесі будівництва скорочується потреба в оборотних коштах на плановий період. Оборотні кошти необхідні будовам для створення запасів устаткування, придбання матеріалів, для витрат майбутніх періодів та формування незавершеного виробництва. Крім того, необхідно враховувати, що протягом планового періоду може статися приріст (зниження) стійкої кредиторської заборгованості. До її складу включають: заборгованість підрядним організаціям та постачальникам, строк сплати якої не настав; нормальної перехідної заборгованості робітникам та службовцям по заробітній платі; резерв для наступних платежів. Приріст такої заборгованості означає зменшення потреби в коштах для фінансування капітальних вкладень, а скорочення кредиторської заборгованості призводить до збільшення потреби в коштах.

Сума мобілізації (іммобілізації) внутрішніх ресурсів визначається за формулою:

$$M = (O - \Pi) - (K_1 - K_2),$$

де M — мобілізація (іммобілізація) внутрішніх ресурсів;

O — очікувана наявність оборотних активів у капітальному будівництві на початок планового періоду;

Π — планова потреба в оборотних коштах будови на кінець планового періоду;

K_1 — наявність кредиторської заборгованості на початок планового періоду;

K_2 — перехідна кредиторська заборгованість на кінець планового періоду.

Якщо результат буде зі знаком «+», — це свідчить про мобілізацію внутрішніх ресурсів. Знак «-» — це іммобілізація оборотних коштів. У такому разі необхідне залучення додаткових оборотних коштів. Причиною цього може бути збільшення обсягу будівельно-монтажних робіт або

накопичення запасів.

Планові нагромадження включають у кошториси будівництва за визначеними нормами (відповідно до собівартості будівельно-монтажних робіт) і враховують у джерелах фінансування капітальних вкладень, які виконуються господарським способом. Планові нагромадження у вигляді прибутку включаються в кошторис будівництва в розмірі 30% собівартості будівельно-монтажних робіт або 28,3% кошторисної вартості. Економія від зниження вартості будівельно-монтажних робіт утворюється в результаті здійснення заходів щодо зниження планової собівартості будівництва.

Залучені кошти використовуються підприємством за недостатності власних фінансових ресурсів на капітальні вкладення.

До залучених коштів належать: банківські кредити; позики інших підприємств; кошти від випуску векселів та інших боргових зобов'язань; кошти від емісії та реалізації цінних паперів, які належать підприємству; фінансування з благодійних фондів; іноземні інвестиції.

За рахунок державного бюджету фінансуються централізовані капітальні вкладення. Бюджетні кошти надаються підприємствам лише в тому разі, коли об'єкти включено до цільової комплексної програми, затвердженої Кабінетом Міністрів України.

Порядок фінансування капітальних вкладень залежить від способу проведення капітальних робіт

За підрядного способу будівництво об'єктів здійснюється відповідними підрядними організаціями.

Підрядна організація добирає потрібне устаткування, замовляє його, монтує, виконує будівельні роботи і здає об'єкт. Замовник надає проектну документацію, купує і доставляє на будову устаткування, конструкції та деталі.

Відповідальність за об'єкт будівництва покладається на генерального підрядчика, який виконує основні будівельні роботи, а для проведення спеціальних робіт (електромонтажні, санітарно-технічні) залучає за окремим договором спеціалізовані підрядні організації.

Підприємство-замовник і підрядчик укладають договір на будівництво із зазначенням: форми розрахунків; договірної вартості будівництва; об'єктів будівництва із вказівкою на наявність проекту й кошторису для кожного об'єкта; джерел фінансування будівництва; обсягів незавершеного будівництва, які є на день укладання договору; інвентарної вартості об'єкта; переліку підрядчиків і підрядних робіт та інших потрібних даних.

Фінансування будівництва й розрахунки згідно з договором можуть мати форму авансових платежів за виконані елементи робіт або здійснюються після завершення робіт на об'єкті будівництва.

Договірна вартість будівництва розраховується на підставі вартості, яка визначається згідно з проектом, тобто на підставі фіксованої ціни та договірних умов її зміни із зазначенням потрібних коефіцієнтів, індексів та інших критеріїв.

Господарський спосіб будівництва застосовується за будівництва невеликих об'єктів, реконструкції та розширення діючих підприємств. Господарський спосіб відрізняється від підрядного тим, що підприємство самостійно, власними силами здійснює будівельно-монтажні роботи, тобто об'єднує функції і замовника, і підрядчика. У цьому разі розрахунки здійснюються за фактично виконані роботи, включаючи витрати на утримання підрозділів, зайнятих організацією будівництва. Після завершення будівництва підприємство визначає інвентарну вартість кожного введеного в експлуатацію елемента в складі об'єкта будівництва.

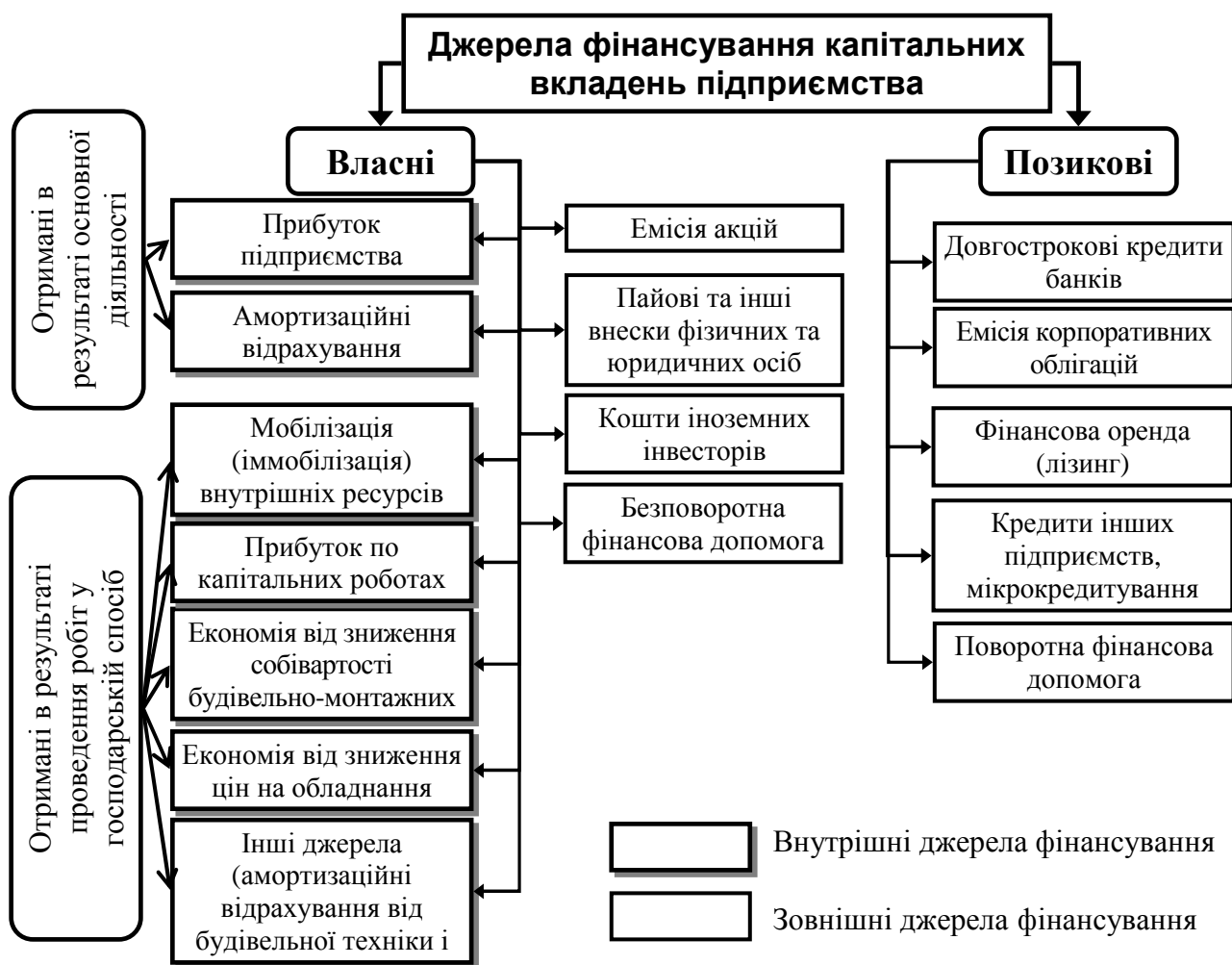

Рисунок 8.12 – Види джерел фінансування капітальних вкладень

8.7. Бюджетування капітальних вкладень підприємства

Задача бюджетування капітальних вкладень підприємства – обґрунтування вибору цілей, альтернатив досягнення, їх наслідків для відтворення його основних фондів, розширення виробництва, диверсифікації діяльності у відповідності до стратегії економічного розвитку підприємства.

Необхідний обсяг основних фондів підприємства при розширеному відтворенні ($OP_{o.f.}^{б.п.}$), визначається в бюджетному періоді як:

$$OP_{o.f.}^{б.п.} = ЗП_{o.f.}^{б.п.} - ФН_{o.f.}^{к.зв.} + B_{o.f.(ф.зн.)}^{б.п.} + B_{o.f.(м.зн.)}^{б.п.}$$

- де $ЗП_{o.f.}^{б.п.}$ - загальна потреба підприємства в основних фондів в бюджетному періоді;
- $ФН_{o.f.}^{к.зв.}$ - фактична наявність використовуваних підприємством основних фондів на кінець звітного періоду;
- $B_{o.f.(ф.зн.)}^{б.п.}$ - вибуття основних фондів підприємства в бюджетному періоді у зв'язку з їх фізичним зносом,
- $B_{o.f.(м.зн.)}^{б.п.}$ - вибуття основних фондів підприємства в бюджетному періоді у зв'язку з їх моральним зносом.

Рисунок 8.13 – Напрями капітальних вкладень підприємства

Загальна потреба підприємства в основних фондах під виробничу програму (ЗПоф) в плановому періоді визначається:

$$ЗПоф = (B_{оф}^к - B_{оф_{не}}^к) \times (1 + \Delta KB_{нл}^u) \times (1 + \Delta KB_{нл}^n) \times (1 + \Delta PP_{нл})$$

де: $B_{оф}^к$ – вартість використовуваних операційних основних фондів на кінець звітного періоду;

$B_{оф_{не}}^к$ – вартість операційних фондів, що не беруть безпосередньої участі у виробничому процесі на кінець звітного періоду;

$\Delta KB_{нл}^u$ – приріст коефіцієнту використання операційних основних фондів в часі у плановому періоді;

$\Delta KB_{нл}^n$ – приріст коефіцієнту використання операційних основних фондів за потужністю в плановому періоді;

$\Delta PP_{нл}$ – приріст обсягу реалізації продукції в плановому періоді, що дається десятковим дробом.

Можлива форма кошторису капітальних витрат підприємства в бюджетному періоді

№ п/п	Напрямок витрат	Обсяг витрат на весь бюджетний період (грош. од.)
1.	Операційне устаткування, обладнання	
2.	Транспортні засоби, обладнання	
3.	Допоміжне устаткування	
4.	Будівельно-монтажні роботи	
5.	Ремонтні роботи	
6.	Проектно-винахідницькі роботи	
7.	Обчислювальна і оргтехніка	
8.	Інші напрямки	

Баланс потреби підприємства в поліпшенні основних фондів та її фінансового забезпечення

Потреба підприємства в поліпшенні основних фондів за формами здійснення, (грош.од.)	Джерела фінансування поліпшення основних фондів підприємства за групами і обсягами (грош.од.)
Поточний ремонт	Валові витрати підприємства
Капітальний ремонт	Амортизаційні відрахування
Заміна зношених основних фондів	Прибуток підприємства
Введення нових основних фондів	Кредити банків
Інші форми	Фінансовий лізінг
	Інші джерела
ВСЬОГО:	ВСЬОГО:
	В т.ч.: - джерела власних фінансових ресурсів; - джерела запозичених коштів.

8.8 Методи і показники оцінки ефективності капітальних вкладень підприємства

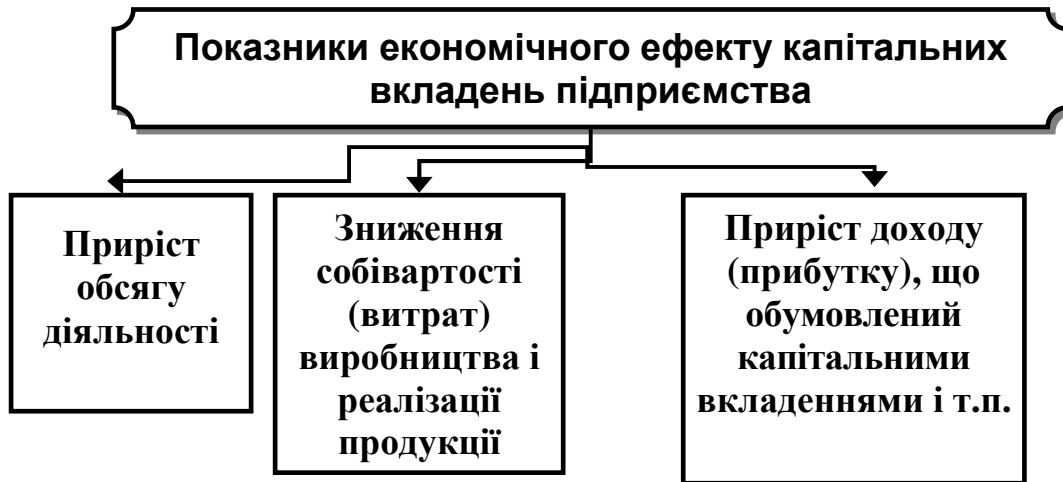

Рисунок 8.14 – Показники економічного ефекту капітальних вкладень

Рисунок 8.15 – Показники оцінки капітальних вкладень

. *Внутрішня ставка доходності* (Internal Rate of Return, IRR) визначається із рівня:

$$ЧПД_{(ВСД)} = \sum_{i=1}^n \frac{ЧГП_i}{(1 + ВСД)^i} - \sum_{i=0}^n \frac{КВ_i}{(1 + ВСД)^i} = 0.$$

Чистий приведений дохід (Net present value, NPV) розраховується наступним чином:

$$ЧПД = \sum_{i=1}^n \frac{ЧГП_i}{(1+q)^i} - \sum_{i=0}^n \frac{КВ_i}{(1+q)^i},$$

де: **ЧПД** – чистий приведений дохід, що створений здійсненими капітальними вкладеннями;

ЧГП_i – сума чистого грошового потоку в і-му періоді експлуатації відтворених за рахунок капітальних вкладень основних фондів;

КВ_i – капітальні вкладення підприємства в і-му періоді їх здійснення;

n – кількість періодів капітальних вкладень і експлуатації відтворених основних фондів;

q – ставка дисконтування, що задається десятковим дробом.

Індекс дохідності (Accounting Rate of Return, ARR) розраховується наступним чином:

$$ІД = \frac{\sum_{i=1}^n \frac{ЧГП_i}{(1+q)^i}}{\sum_{i=0}^n \frac{КВ_i}{(1+q)^i}},$$

де: **ІД** – індекс дохідності капітальних вкладень.

Індекс рентабельності (Profitability Index, PI) розраховується наступним чином:

$$ІР = \frac{ЧП}{КВ},$$

де: **ІР** – індекс рентабельності, індекс дохідності ості капітальних вкладень.

ЧП – чистий прибуток підприємства, що створений за рахунок капітальних вкладень.

Період окупності капітальних вкладень (Payback Period, PP) розраховується наступним чином:

$$ПО = \frac{КВ}{ЧГП_{сер}},$$

де: **ПО** – період окупності капітальних вкладень;

ЧГП_{сер} – середньорічне значення чистого грошового потоку, що створени капітальними вкладеннями.

Тема 9 ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Питання для теоретичної підготовки:

1. Фінансова стійкість та фінансовий стан підприємства
2. Характеристика інформаційної бази щодо оцінки фінансового стану підприємства
3. Сутність і види фінансового аналізу. Методи та інструментарій фінансового аналізу

9.1 Фінансова стійкість та фінансовий стан підприємства

Стійкість підприємства – основа його стабільності та поступового розвитку.

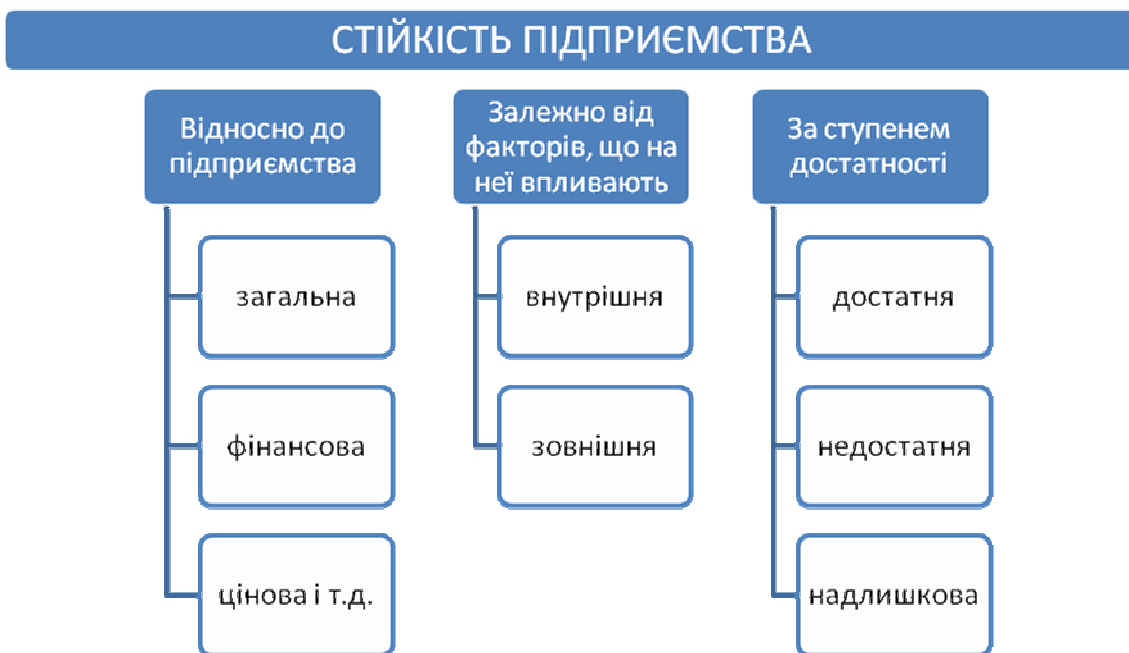

Рисунок 9.1 – Види стійкості підприємства

Внутрішня стійкість підприємства – стан і динаміка матеріально-речовинної та вартісної структури господарської діяльності підприємства, при якому забезпечується стабільно високий результат його функціонування; досягається активним реагуванням на зміну внутрішніх і зовнішніх факторів.

Зовнішня стійкість підприємства – визначається стабільністю економічного середовища, у рамках якого здійснюється діяльність підприємства; досягається відповідною системою управління ринковою економікою в масштабах усієї країни.

Загальна стійкість підприємства – рух грошових потоків, який забезпечує постійне перевищення надходження коштів (доходів) над їх витрачанням (витратами).

Фінансова стійкість підприємства – головний компонент загальної стійкості, який відображає такий стан і структуру фінансових ресурсів підприємства, їх розподіл і використання, здатність виконувати свої зобов'язання та забезпечувати розширений розвиток підприємства на основі

зростання прибутку та капіталу без посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування (тобто за умови збереження платоспроможності та кредитоспроможності в умовах припустимого рівня ризику).

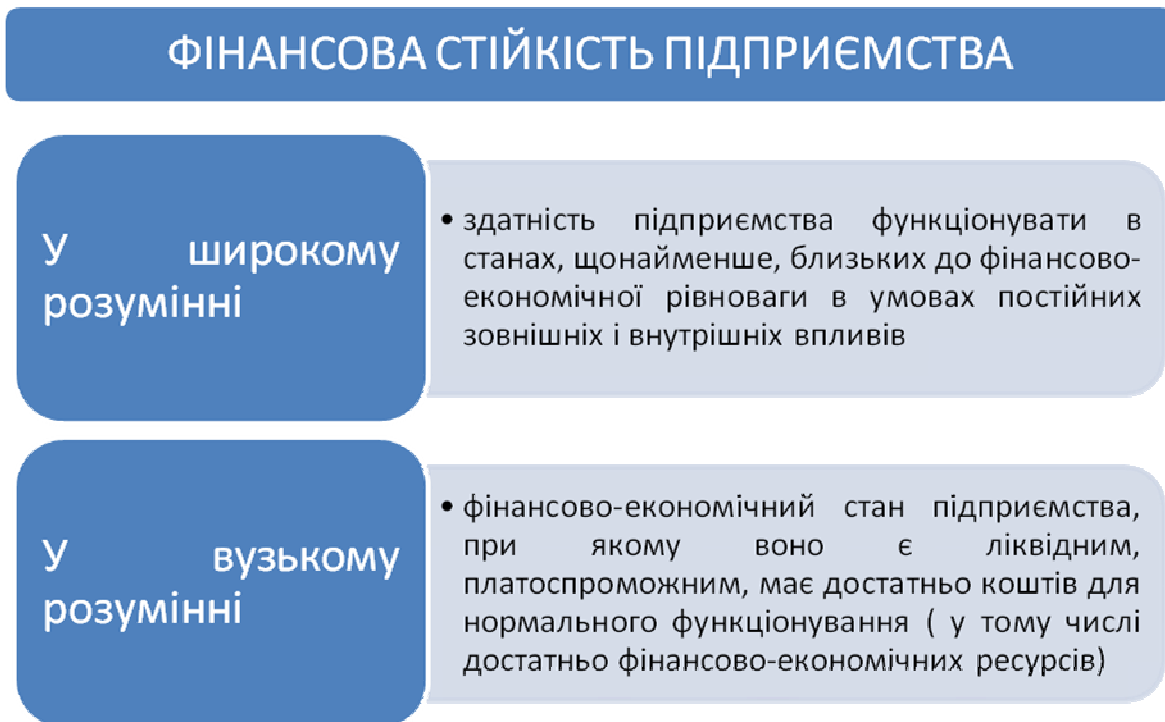

Рисунок 9.2 – Сутність фінансової стійкості підприємства

Фінансова стійкість може бути статичною і динамічною.

Поняття *динамічної* фінансової стійкості підприємства тісно пов’язане з утримуванням *статичної* фінансової стійкості, доповнюючи його фактором часу, і відображає можливість системи зберігати стійкість протягом певного періоду часу.

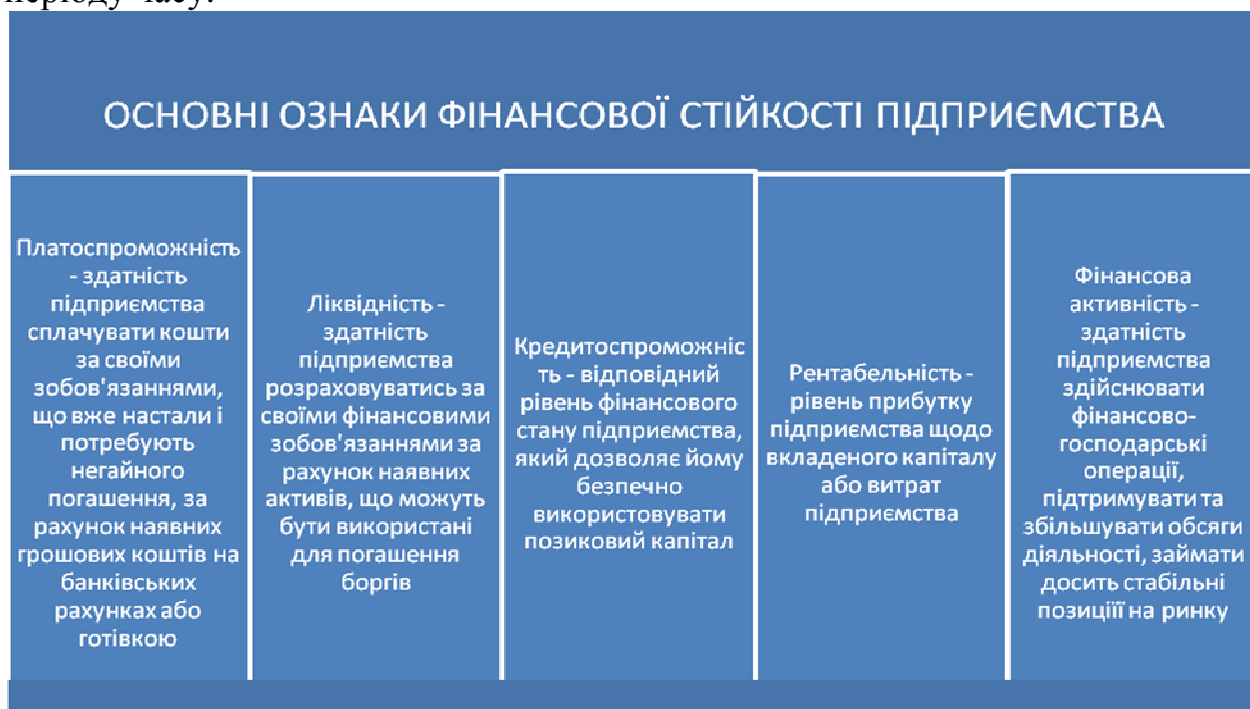

Рисунок 9.3 – Основні ознаки фінансової стійкості підприємства

Оцінка фінансової стійкості підприємства потребує здійснення аналізу його фінансового стану.

Фінансовий стан – критерій результативності господарської діяльності підприємства, що відображає реальні та потенційні можливості щодо розвитку фінансів підприємства і характеризується обсягом і розміщенням коштів господарюючого суб'єкта, а також джерелами їх формування.

Якісна характеристика фінансового стану підприємства потребує здійснення оцінки умов, які визначають стан руху грошових коштів господарюючого суб'єкта (наявність, напрямки та обсяги витрачання, забезпеченість грошових витрат власними ресурсами), - тобто основних умов **платоспроможності**.

Платоспроможність підприємства в довгостроковому періоді характеризується співвідношенням власного і позикового капіталу. Платоспроможність підприємства в короткостроковому періоді характеризується ліквідністю балансу.

Ліквідність балансу – ступінь покриття зобов'язань підприємства такими активами, період перетворення яких на засоби платежу відповідає періоду погашення зобов'язань.

Ліквідність активів – здатність активів швидко перетворюватися на грошову форму без втрати своєї поточної вартості, забезпечуючи погашення фінансових зобов'язань підприємства.

Оцінка ліквідності балансу відбувається шляхом зіставлення (відповідним чином упорядкованих) статей активів і пасивів балансу (рис. 9.2, 9.3).

УМОВИ АБСОЛЮТНОЇ ЛІКВІДНОСТІ БАЛАНСУ ПІДПРИЄМСТВА:

$A1 \geq П1$	• Найбільш ліквідні активи дорівнюють найбільш терміновим зобов'язанням або перебивають їх
$A2 \geq П2$	• Активи, що швидко реалізуються, дорівнюють короткостроковим пасивам або перебивають їх
$A3 \geq П3$	• Активи, які повільно реалізуються, дорівнюють довгостроковим пасивам або перебивають їх
$A4 \leq П4$	• Постійні пасиви дорівнюють активам, які важко реалізуються, або перебивають їх

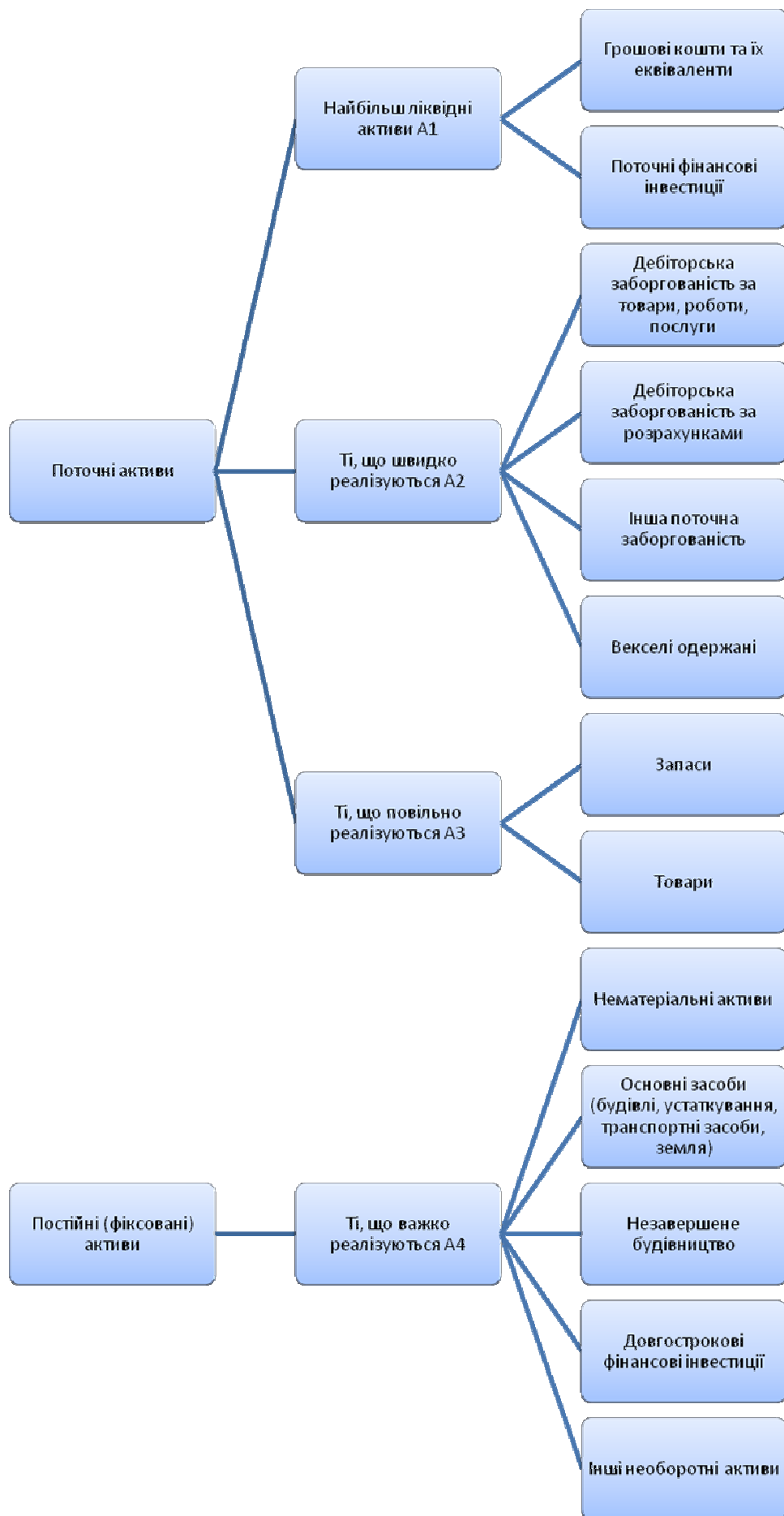

Рисунок 9.4 – Класифікація активів підприємства за рівнем ліквідності

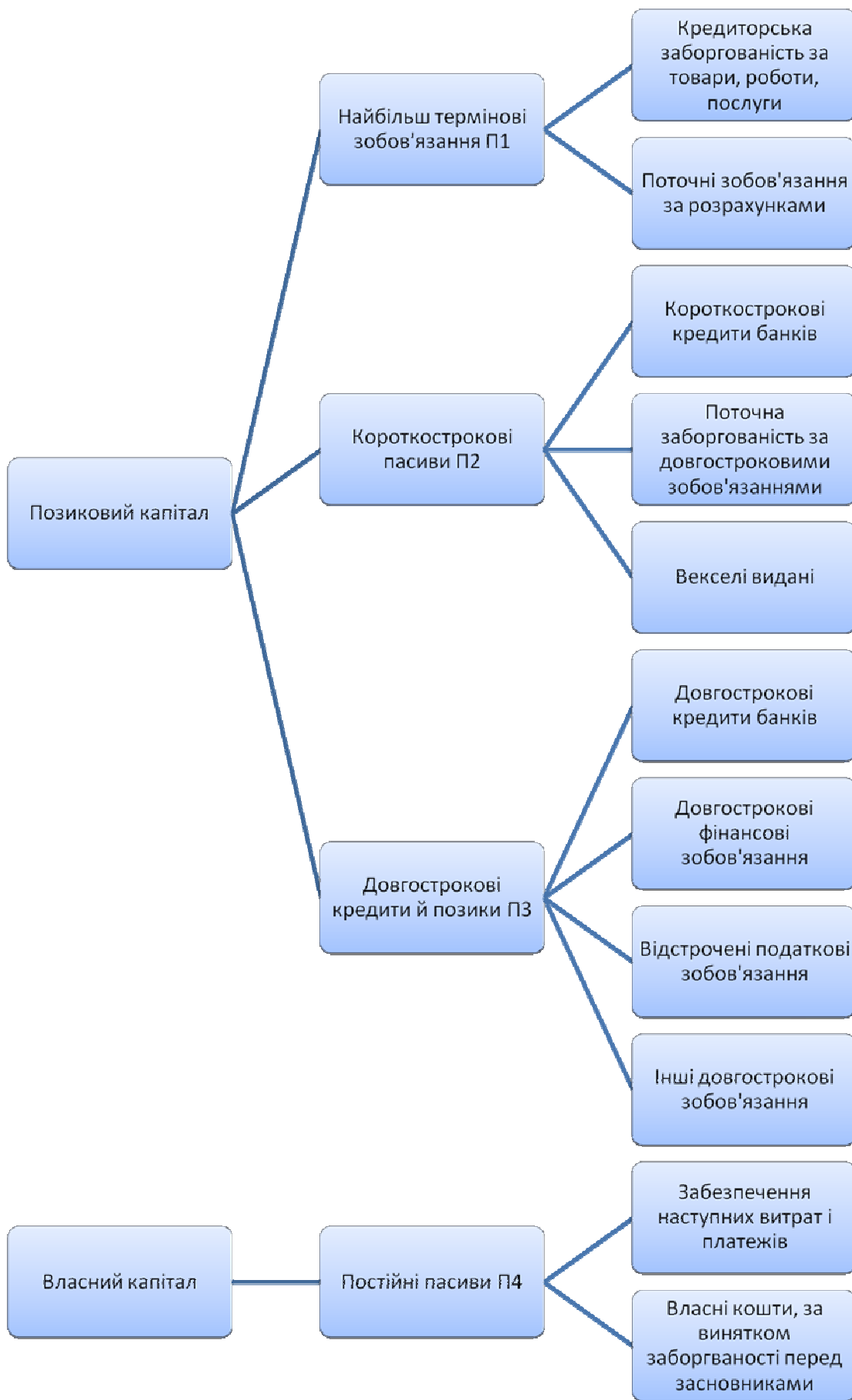

Рисунок 9.5 – Класифікація пасивів підприємства за строком їх сплати

Важлива умова платоспроможності – наявність у підприємства власних оборотних коштів, що забезпечують безперервний відтворювальний процес, - дотримується, коли постійні пасиви перекривають активи, які важко реалізуються.

Діяльність підприємств є комплексом взаємозалежних господарських процесів, що залежать від різноманітних чинників.

9.2 Характеристика інформаційної бази щодо оцінки фінансового стану підприємства

Ефективне управління фінансами підприємства обумовлює необхідність формування в межах окремого господарюючого суб'єкта вихідної інформаційної бази. Інформація, що використовується, має відповідати певним вимогам.

ОСНОВНІ ВИМОГИ, ЩО ВИСУВАЮТЬСЯ ДО ІНФОРМАЦІЇ

- **Значущість** - визначає ступінь ефективності використання інформації під час розробки найважливіших управлінських рішень
- **Повнота** - характеризує завершеність кола інформативних показників, необхідних для проведення аналізу, планування й прийняття конкретних фінансових рішень
- **Вірогідність** - визначає, наскільки інформація, що використовується, є реальною, нейтральною стосовно користувача, такою, що перевіряється
- **Своєчасність** - характеризує відповідність інформації періоду її використання
- **Зрозумілість** - визначається простотою побудови та відповідністю інформації певним стандартам подання

Формування інформаційної бази фінансового управління на підприємстві – передбачає відбір із зовнішніх і внутрішніх джерел відповідної інформації та формування на її основі системи показників, на підставі яких стає можливою оцінка фінансового стану підприємства у поточному періоді, а також обґрунтування напрямів фінансової діяльності господарюючого суб'єкта в перспективі.

Чинники впливу:

- ❖ За місцем виникнення
 - Внутрішні
 - галузева належність, стадія життєвого циклу підприємства;
 - рівень професіоналізму менеджерів;
 - склад і структура продукції, що випускається (послуг, що надаються), її частка в загальному платоспроможному попиті;
 - величина й структура витрат, їх динаміка порівняно з грошовими доходами;
 - розмір оплаченого статутного капіталу;
 - стан майна й фінансових ресурсів, їх склад і структура, стратегія та тактика управління ними.
 - Зовнішні
 - економічні умови господарювання;
 - фаза економічного циклу;
 - рівень конкурентоспроможності в галузі та в економіці в цілому;
 - рівень технічного розвитку суспільства;
 - рівень розвитку фінансового ринку, страхової справи й зовнішньоекономічних зв'язків;
 - рівень, динаміка і коливання платоспроможного попиту споживачів;
 - економічна, фінансово-кредитна, податкова політика;
 - законодавчі акти по контролю за діяльністю підприємства;
 - система цінностей у суспільстві;
 - політична стабільність;
 - рівень інфляції.
- ❖ За важливістю результату
 - Основні
 - Другорядні
- ❖ За структурою
 - Прості
 - Складні
- ❖ За часом дії
 - Постійні
 - Тимчасові

Таблиця 9.1 – Інформативні показники оцінки фінансового стану підприємства

Показники	
Із зовнішніх джерел інформації	Із внутрішніх джерел інформації
1	2
1 Показники, що характеризують загальноєкономічний розвиток країни:	1 Показники фінансового обліку підприємства
<p><i>1.1. Показники макроекономічного розвитку:</i></p> <p>А) доходи державного бюджету; Б) видатки державного бюджету; В) розмір бюджетного дефіциту; Г) обсяг емісії грошей; Д) грошові доходи населення; Е) обсяги грошових збережень населення в банківських установах; Ж) індекс інфляції; З) дисконтна ставка Національного банку України</p>	<p><i>1.1. Показники, які відображені в балансі підприємства:</i></p> <p style="text-align: center;">У складі активу:</p> <p>1) основні засоби та інші необоротні активи; 2) оборотні активи; 3) інші активи</p> <p style="text-align: center;">У складі пасиву:</p> <p>1) власний капітал; 2) довгострокові зобов'язання; 3) поточні зобов'язання; 4) інші зобов'язання.</p>
<p><i>1.2 Показники галузевого розвитку:</i></p> <p>А) обсяг товарної (реалізованої) продукції; Б) загальна вартість активів, у тому числі оборотних; В) загальна сума капіталу, що використовується, у тому числі власного; Г) сума валового прибутку, прибутку від операційної діяльності, чистого прибутку; Д) ставка податку на прибуток; Е) індекс цін на продукцію</p>	<p><i>1.2 Показники, які відображені у «Звіті про фінансові результати підприємства»:</i></p> <p>1) фінансові результати; 2) використання прибутку; 3) платежі по бюджету; 4) витрати й видатки, що враховуються при обчисленні пільг з податку на прибуток; 5) прибуток, на який розповсюджено пільгові ставки оподаткування</p>
2 Показники, що характеризують кон'юнктуру фінансового ринку	<p><i>1.3 Показники, що відображені у «Звіті про рух грошових коштів»:</i></p> <p>1) результат руху коштів унаслідок операційної діяльності; 2) результат руху коштів унаслідок інвестиційної діяльності; 3) результат руху коштів унаслідок фінансової діяльності; 4) результат руху коштів унаслідок надзвичайних подій; 5) чистий рух коштів за звітний період; 6) залишок коштів на кінець звітного періоду</p>

1	2
<p><i>2.1 Показники, що характеризують кон'юнктуру фондового ринку:</i></p> <p>А) види основних фондових інструментів, (акцій, облігацій і т.п.), що обертаються на біржовому й позабіржовому фондовому ринку;</p> <p>Б) ціни пропозиції та попиту основних видів фондових інструментів, які котируються;</p> <p>В) ціни угод за основними видами фондових інструментів;</p> <p>Г) обсяги угод за основними видами фондових інструментів;</p> <p>Д) зведений індекс динаміки цін на фондовому ринку</p>	<p>2 Показники управлінського обліку підприємства:</p>
<p><i>2.2 Показники, що характеризують кон'юнктуру грошового ринку:</i></p> <p>А) депозитна ставка окремих комерційних банків;</p> <p>Б) кредитна ставка окремих комерційних банків;</p> <p>В) офіційний курс окремих валют, установлений Національним банком України;</p> <p>Г) курс купівлі-продажу окремих валют на торгах Української міжбанківської валютної біржі;</p> <p>Д) курс купівлі-продажу окремих валют, установлений комерційними банками</p>	<p><i>2.1 Показники окремих видів витрат і фінансових результатів, що формуються:</i></p> <p>1) за сферами діяльності;</p> <p>2) за видами продукції;</p> <p>3) за регіонами діяльності;</p> <p>4) за «центрами відповідальності» (по окремих структурних одиницях і підрозділах)</p>
<p>3. Показники, що характеризують діяльність контрагентів і конкурентів</p>	

9.3 Сутність і види фінансового аналізу. Методи та інструментарій фінансового аналізу

Фінансовий аналіз – дослідження основних результатів фінансової діяльності та визначення фінансового стану господарюючого суб'єкта з метою забезпечення динамічного розвитку підприємства в перспективі.

Якість фінансового аналізу господарюючого суб'єкта залежить від повноти інформаційної бази, професійної підготовки виконавців та ступеня володіння ними методами аналізу, рівня забезпечення технічними засобами обробки інформації тощо.

Для вирішення конкретних завдань фінансового аналізу застосовується низка спеціальних методів, які дозволяють отримати кількісну оцінку окремих аспектів фінансової діяльності підприємства.

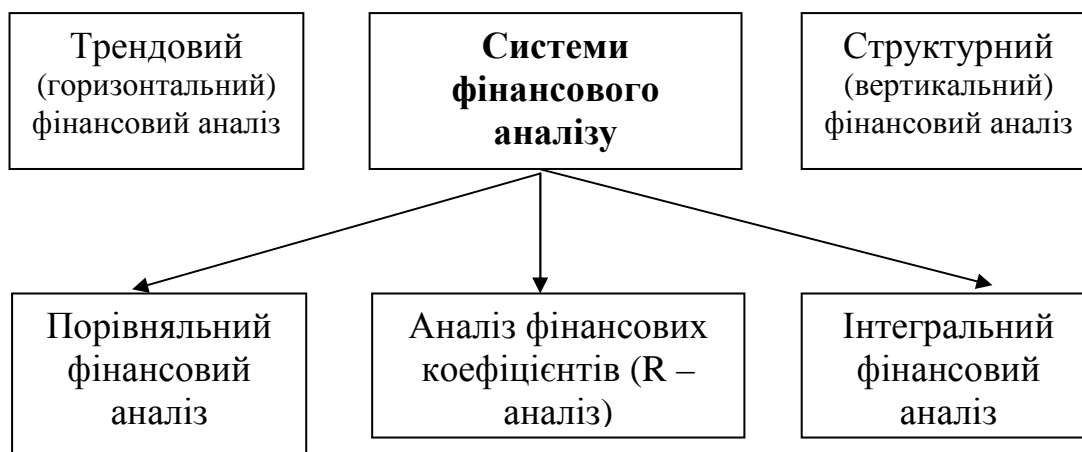

Рисунок 9.6 – Види та системи фінансового аналізу

Тема 10 ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Питання для теоретичної підготовки:

1. Сутність фінансового плану підприємства та методи його розробки.
2. Методичні засади розробки плану доходів та витрат підприємства
3. План надходження та використання грошових коштів
4. Методичні підходи до розробки балансового плану підприємства

10.1 Сутність фінансового плану підприємства та методи його розробки

Фінансове планування – це процес обґрунтування планів у сфері фінансової діяльності підприємства, які стосуються створення, розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів.

Фінансовий план підприємства – це документ, який є результатом фінансового планування і віддзеркалює забезпечення підприємства необхідними фінансовими ресурсами та спрямований на підтримання ефективності його фінансової діяльності у плановому періоді.

Метою його розробки є обґрунтування планового обсягу фінансових ресурсів, джерел їх формування та напрямів використання.

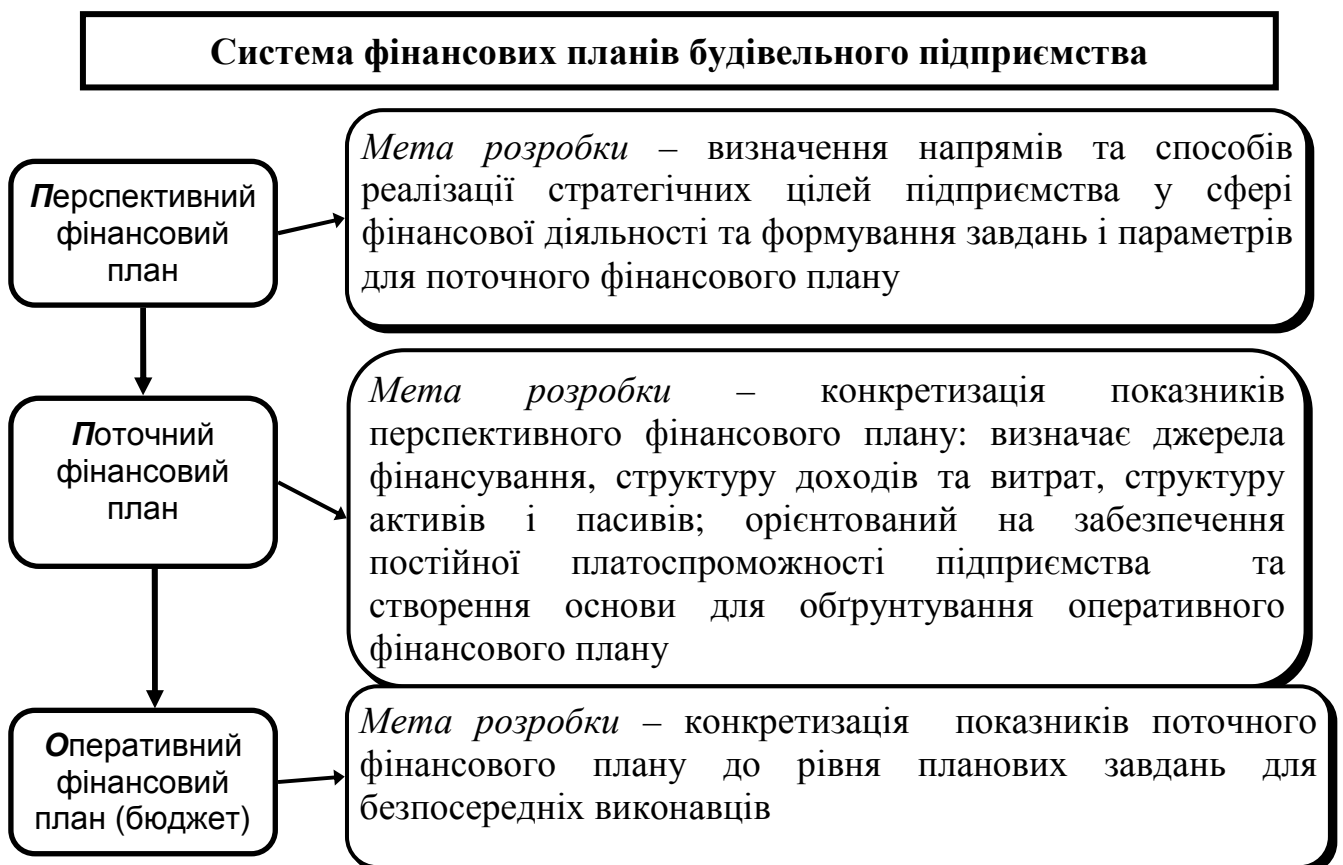

Рисунок 10.1 – Система фінансових планів підприємства

Таблиця 10.1 – Особливості розробки системи фінансових планів підприємств

Ієрархічний рівень плану	Орієнтовний склад планових показників	Особливості розробки
<i>Перспективний (довгостроковий)</i>	плановий обсяг та структура активів і капіталу підприємства, обсяги інвестування в основні засоби, чистий прибуток та рентабельність власного капіталу, структура розподілу прибутку, прогнозний обсяг амортизаційних відрахувань	<ul style="list-style-type: none"> • розробляється на три роки з розбивкою планових значень показників по окремим рокам; • має порівняно нижчий рівень точності та деталізації, що компенсується варіативністю планових розрахунків
<i>Поточний</i>	планові обсяги доходів та витрат від операційної, фінансової та інвестиційної видів діяльності; планові обсяги надходження та витрачання грошових коштів, планові обсяги та структура активів і джерел їх фінансування.	<ul style="list-style-type: none"> • розробляється на рік з розбивкою планових значень показників по кварталам планового року; • його розділи: план доходів та витрат, план надходження та витрачання грошових коштів; балансовий план.
<i>Оперативний</i>	планові обсяги залишків грошових коштів, їх надходження та витрачання (платіжний календар), бюджет витрат на оплату праці, бюджет рекламних заходів; бюджет адміністративних витрат	<ul style="list-style-type: none"> • розробляється на квартал чи місяць; • характеризується найвищим рівнем точності; • основна форма - бюджет

Рисунок 10.2 – Основні передумови розробки фінплану

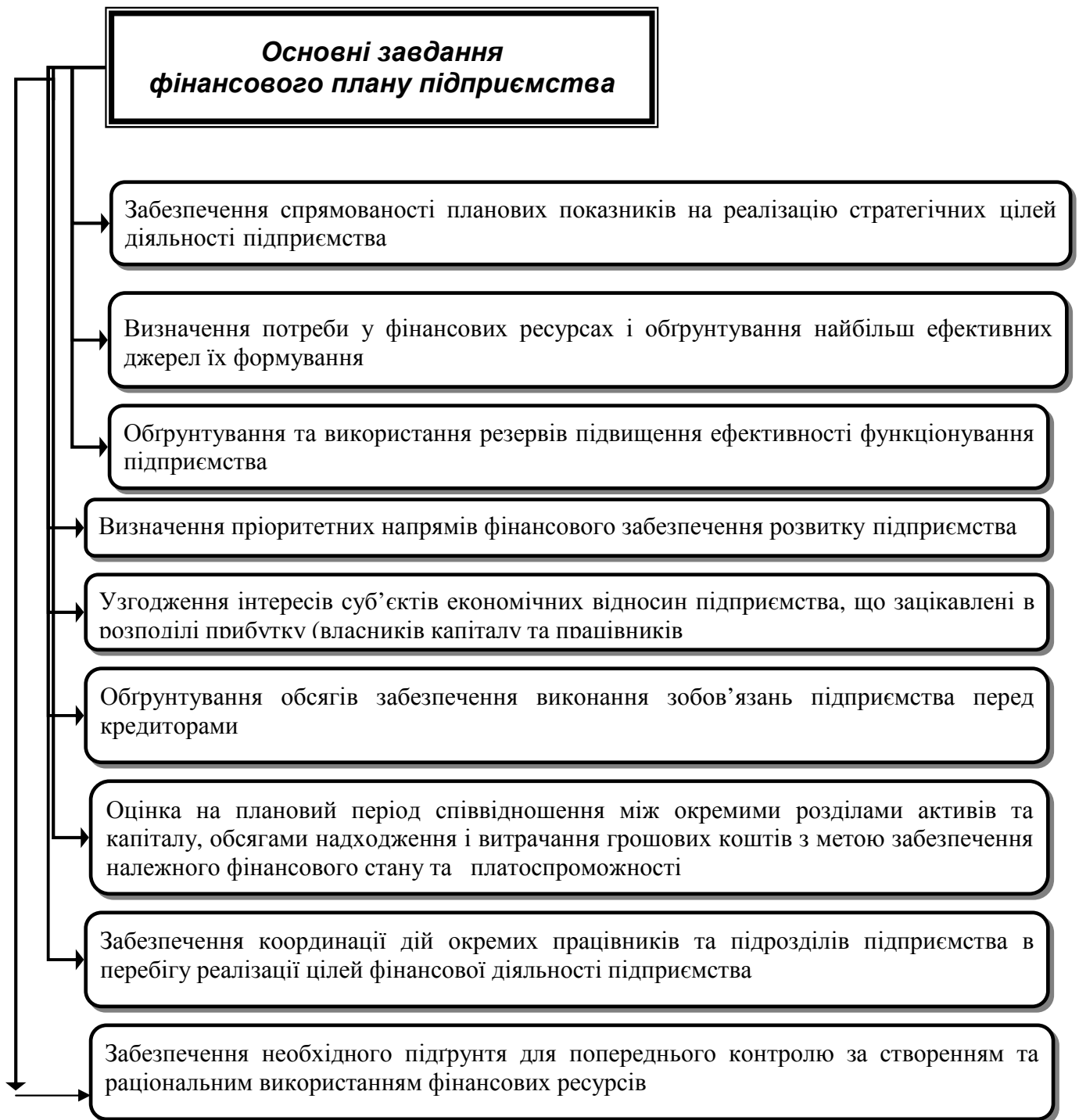

Рисунок 10.3 – Основні завдання фінансового плану підприємства

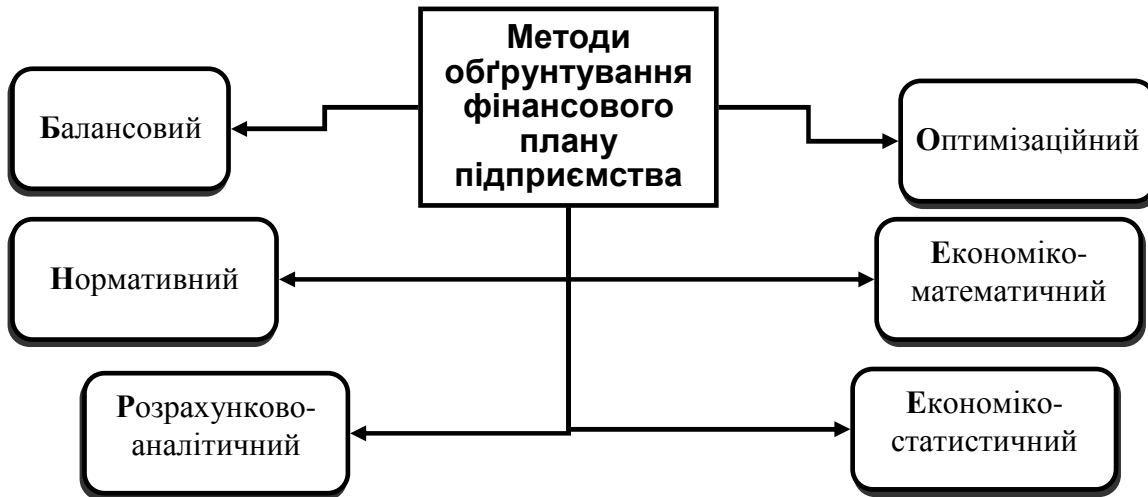

Рисунок 10.4 – методи обґрунтування фінансового плану підприємства

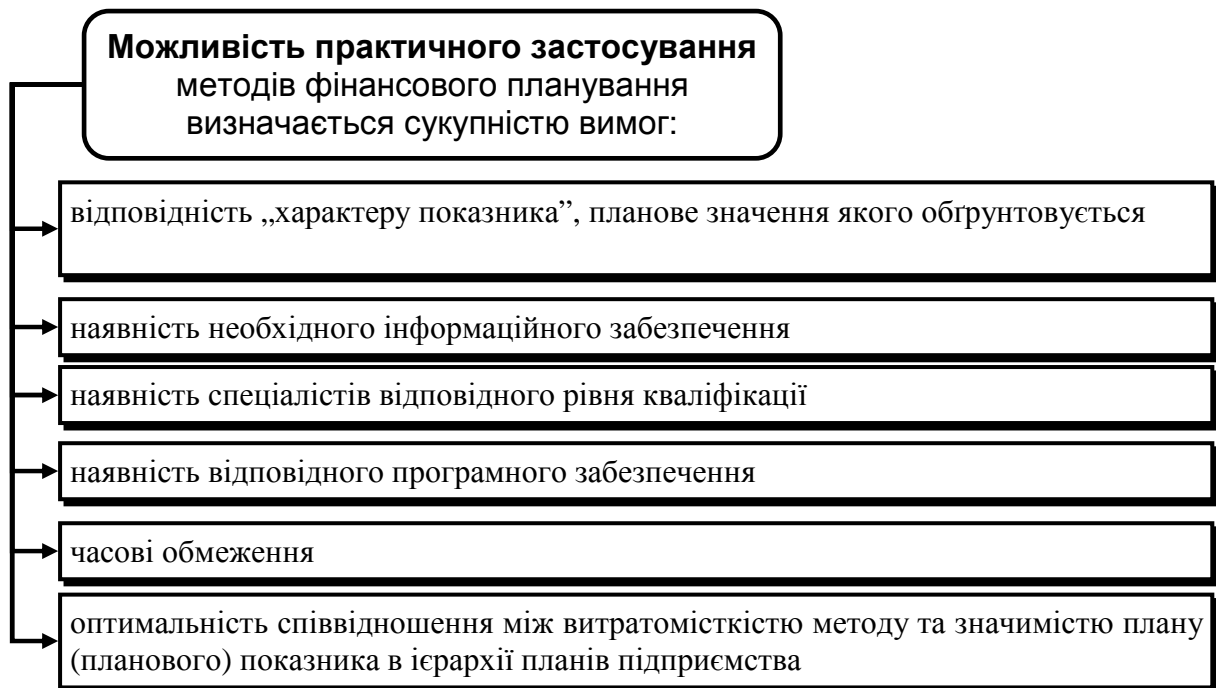

Рисунок 10.5 – Вимоги до застосування методів фінансового планування

10.2 Методичні засади розробки плану доходів та витрат підприємства

Мета розробки плану доходів та витрат - визначення суми чистого прибутку підприємства, яка залишається в його розпорядженні, як джерела формування власних фінансових ресурсів планового періоду.

Таблиця 10.2 – Орієнтовна форма плану доходів та витрат підприємства, тис.грн.

Показники	Рік	в т.ч. за квартал			
		I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал
1. Виручка від реалізації продукції					
2. Податок на додану вартість					
3. Акцизний збір					
4. Чистий дохід від реалізації					
5. Виробнича собівартість реалізованої продукції					
6. Валовий прибуток (збиток)					
7. Інші операційні доходи					
8. Витрати на управління та збут					
9. Інші операційні витрати					
10. Прибуток (збиток) від операційної діяльності					
11. Доходи від інших видів діяльності					
12. Витрати від інших видів діяльності					
13. Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування					
14. Податок на прибуток від звичайної діяльності					
15. Прибуток(збиток) від звичайної діяльності					
16. Надзвичайний прибуток (збиток)					
17. Податок з надзвичайного прибутку					
18. Чистий прибуток (збиток)					

Валовий прибуток підприємства розраховується так:

$$ВП = ВР - ПДВ - АЗ - ІВ - СВ,$$

- де:
- ВП** – валовий прибуток;
 - ВР** – виручка від реалізації продукції;
 - ПДВ** – податок на додану вартість;
 - АЗ** – акцизний збір;
 - ІВ** – інші вирахування з доходу (сума наданих знижок покупцям продукції та вартість поверненої ними продукції)
 - СВ** – виробнича собівартість реалізованої продукції.

- де:
- По** – прибуток від операційної діяльності до оподаткування;
 - ВП** – валовий прибуток;
 - Дю** – доходи від іншої операційної діяльності;
 - Вуз** – витрати на управління та збут
 - Вю** – інші операційні витрати.

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування розраховується за такою формулою:

$$Пзд = По + Дг - Вг,$$

- де:
- Пзд** – прибуток від звичайної діяльності до оподаткування;
 - Дг** – доходи від іншої діяльності;
 - Вг** – витрати від іншої діяльності.

10.3 План надходження та використання грошових коштів

План руху грошових коштів – це документ, в якому представлено баланс грошових надходжень та грошових витрат підприємства у розрізі окремих часових періодів. Балансування обсягів надходження та витрачання грошових коштів підприємства здійснюється за допомогою їх залишку на кінець періоду. Цей плановий документ розробляється в межах поточного фінансового плану.

Мета його розробки – визначення обсягу та джерел формування фінансових ресурсів, їх розподіл між всіма напрямками фінансової діяльності для забезпечення платоспроможності підприємства протягом планового періоду.

Платіжний календар – інструмент оперативного фінансового планування, який деталізує план руху грошових коштів. Розробляється, як правило, на місяць з розбивкою на декади, тижні або дні.

Таблиця 10.3 – Орієнтовна форма плану надходження та використання грошових коштів підприємства

Показники	Рік		В т.ч. по кварталам							
	Н	В	I		II		III		IV	
			Н	В	Н	В	Н	В	Н	В
1. Рух коштів від операційної діяльності										
2. Рух коштів від інвестиційної діяльності										
3. Рух коштів від фінансової діяльності										
Залишок коштів на початок										
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів										
Залишок коштів на кінець										

Н – надходження грошових коштів.

В – витрачання грошових коштів.

Таблиця 10.4 – Орієнтовна форма платіжного календаря

Показники	В цілому на місяць	в т.ч. по декадам		
		1	2	3
Залишок грошових коштів на початок місяця				
1. Графік наступних платежів а) податкові платежі: • податок на додану вартість • податок на прибуток • відрахування до позабюджетних фондів б) платежі по розрахунках з постачальниками в) інші платежі				
Всього наступні платежі				
2. Графік наступних надходжень ГК а) надходження за відвантаженою продукцією б) інші види надходжень				
Всього наступні надходження				
Залишок грошових коштів на кінець місяця				

 10.4 Методичні підходи до розробки балансового плану підприємства

Метою розробки балансового плану є оцінка потреби підприємства в окремих видах активів та визначення можливих джерел їх фінансування.

„Золоте” правило фінансування („золоте банківське правило”, правило узгодженості (конгруентності, паралельності) строків): капітал повинен бути мобілізованим на строк, не менший від того, на який він заморожується в необоротних та оборотних активах підприємства.

Зміст „золотого правила фінансування” полягає у дотриманні двох основних умов:

$$\frac{ДА}{ДП} \leq 1; \quad \text{та} \quad \frac{КА}{КП} \geq 1,$$

де: *ДА* та *ДП* – довгострокові активи та пасиви, відповідно;
КА та *КП* – короткострокові активи та пасиви, відповідно.

„Золоте” правило балансу забезпечує конкретизацію правила узгодженості строків і передбачає дотримання таких умов:

$$\frac{(ВК + ДПК)}{(НА + ДОА)} \geq 1,$$

де: *ВК* – власний капітал;
ДПК – довгостроковий позиковий капітал;
НА – необоротні активи;
ДОА – довгострокові оборотні активи.

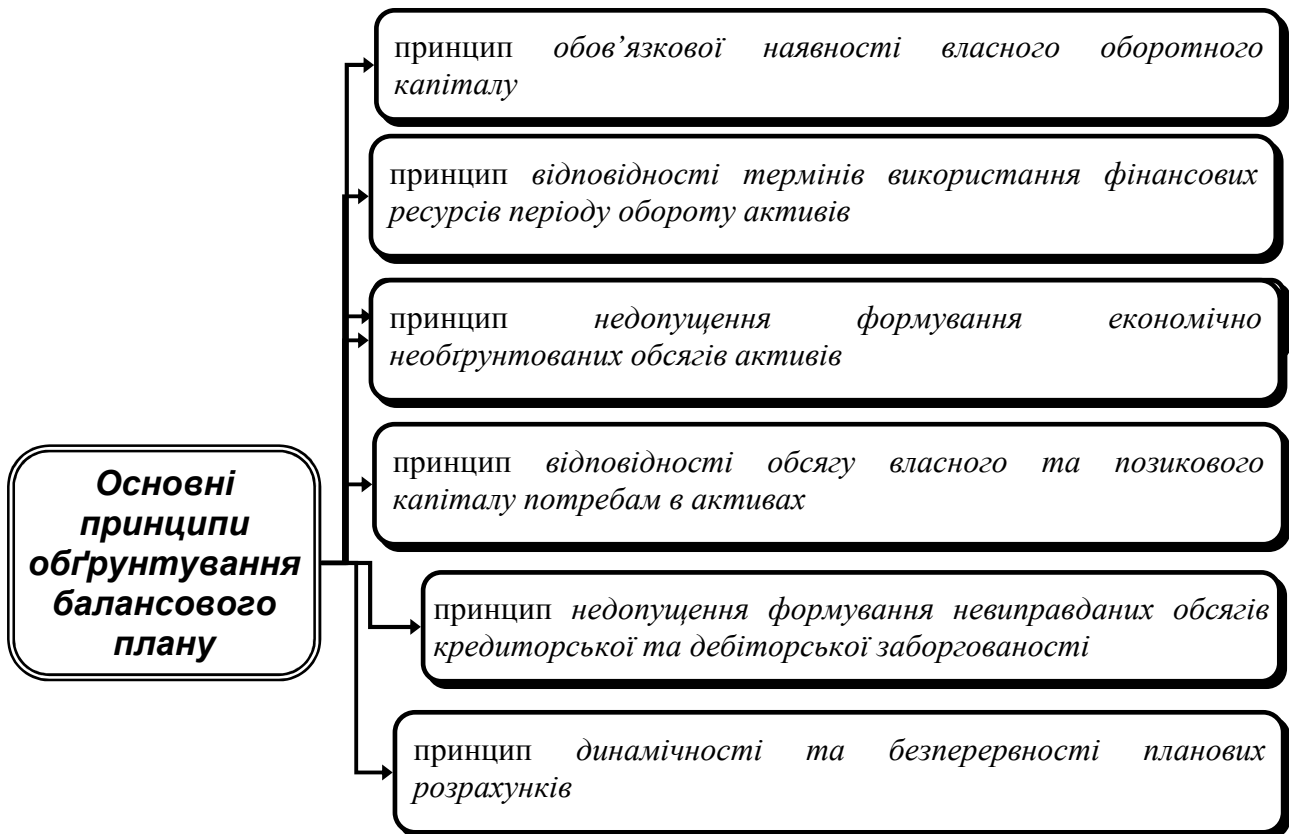

Рисунок 10.6 – Основні принципи обґрунтування балансового плану

Правило „вертикальної структури капіталу”.

Відносно структури капіталу підприємства існують різні погляди економістів:

- загальна сума заборгованості не повинна перевищувати суму власного капіталу (тобто, критичне значення коефіцієнта автономії дорівнює 0,5), тобто:

$$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Позиковий капітал}} = 1 : 1;$$

- для промислових підприємств частка власного капіталу повинна становити не менше 60%, для торгівлі – 50%;
- обсяг власного капіталу має вдвічі перевищувати обсяг позикового:

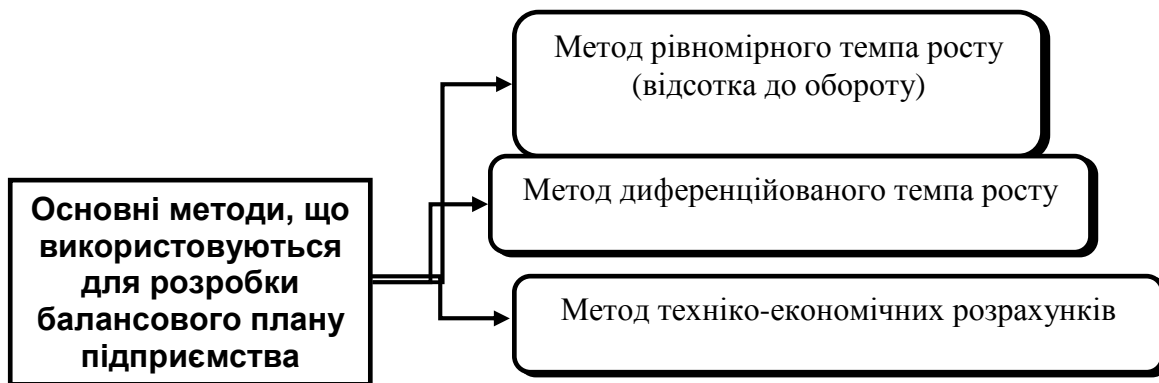

Рисунок 10.7 – Основні методи, що використовуються для розробки балансового плану підприємства

Метод рівномірного темпу росту (відсотка до обороту)

Цей метод ґрунтується на положенні, що певні види активів та пасивів підприємства змінюються таким же темпом, що і обсяг діяльності. Тоді плановий обсяг цих статей розраховується так:

$$B_{\Pi} = \frac{B_3 \times TP_{\Pi}}{100},$$

де: B_{Π}, B_3 – значення відповідної статі балансу підприємства у плановому та звітному періодах, відповідно;
 TP_{Π} – плановий темп росту обсягу виручки від реалізації продукції підприємства.

Метод диференційованого темпа росту

Даний підхід базується на залежності між зростанням обсягу діяльності підприємства та зміною його активів та пасивів.

Планові значення окремих статей балансу з використанням цього методу розраховуються так:

$$B_{\Pi} = B_3 \frac{100 + TP_{\Pi} \times K_{ел}}{100},$$

де: $K_{ел}$ – коефіцієнт еластичності між темпами приростів обсягу діяльності та обсягу відповідного балансового показника.

Тема 11 ФІНАНСОВА САНАЦІЯ

Питання для теоретичної підготовки:

1. Санація підприємства як інструмент протидії банкрутству. Умови, форми та інструменти проведення санації.
2. Класифікація досудових санаційних заходів.

11.1 Санація підприємства як інструмент протидії банкрутству. Умови, форми та інструменти проведення санації

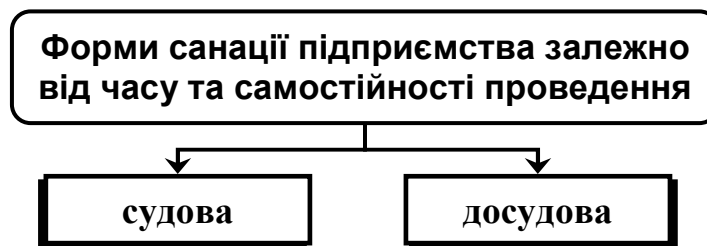

Рисунок 11.1 – Форми санації підприємства

Судова санація – система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, і спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Досудова санація – яка передбачає вжиття система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, інвестор, з метою запобігання банкрутству боржника шляхом реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів, які здійснюються до початку порушення провадження у справі про банкрутство.

Суттєві відмітні характеристики судової санації

Практичну роботу з проведення санації проводить **керуючий санацією** – фізична особа, призначена на це рішенням господарського суду, яка має відповідну ліцензію державного органу з питань банкрутства.

Ухвала суду про проведення санації боржника та призначення керуючого санацією приймається за клопотанням комітету кредиторів

Проведення санації не пов'язується з наявністю санатора, який приймає на себе зобов'язання підприємства-боржника;

Термін прийняття рішення щодо доцільності санації – 6 місяців.

Санація вводиться на строк **не більше 12 місяців**. Цей термін може бути продовжено ще до 6 місяців, або скорочено за клопотанням комітету кредиторів чи керуючого санацією або інвесторів.

Рисунок 11.2 – Характеристики судової санації

Перелік можливих заходів плану судової санації

- Реструктуризація підприємства.
- Перепрофілювання виробництва.
- Закриття нерентабельних виробництв.
- Укладання мирової угоди з кредиторами.
- Ліквідація дебіторської заборгованості.
- Продаж частини майна боржника.
- Зобов'язання інвестора щодо погашення боргу (частини боргу) боржника, зокрема шляхом переказу на нього боргу (частини боргу) та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань.
- Виконання зобов'язань боржника власником майна боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань (шляхом надання власником фінансової допомоги підприємству-боржнику).
- Продаж майна боржника як цілісного майнового комплексу (для недержавних підприємств).
- Одержання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації.
- Звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі реалізації плану санації.
- Інші способи відновлення платоспроможності боржника.

В перебігу судової санації може укладатися **мирова угода з кредиторами підприємства**, під якою розуміється домовленість між боржником і кредиторами стосовно відстрочки та (або) розстрочки, а також прощення (списання) кредиторами боргів боржника, яка оформляється угодою сторін.

11.2 Класифікація досудових санаційних заходів

Кризовий стан підприємства – критична за своїми наслідками сукупність кризових явищ та сфер їх прояв, наявність якої призводить до економічної загибелі підприємства – примусової чи самостійної ліквідації як суб'єкта підприємницької діяльності.

Економічне банкрутство – значне розбалансування внаслідок розгортання системної фінансової кризи економічного організму підприємства з відповідною неможливістю фінансового забезпечення своєї діяльності та неліквідною структурою балансу.

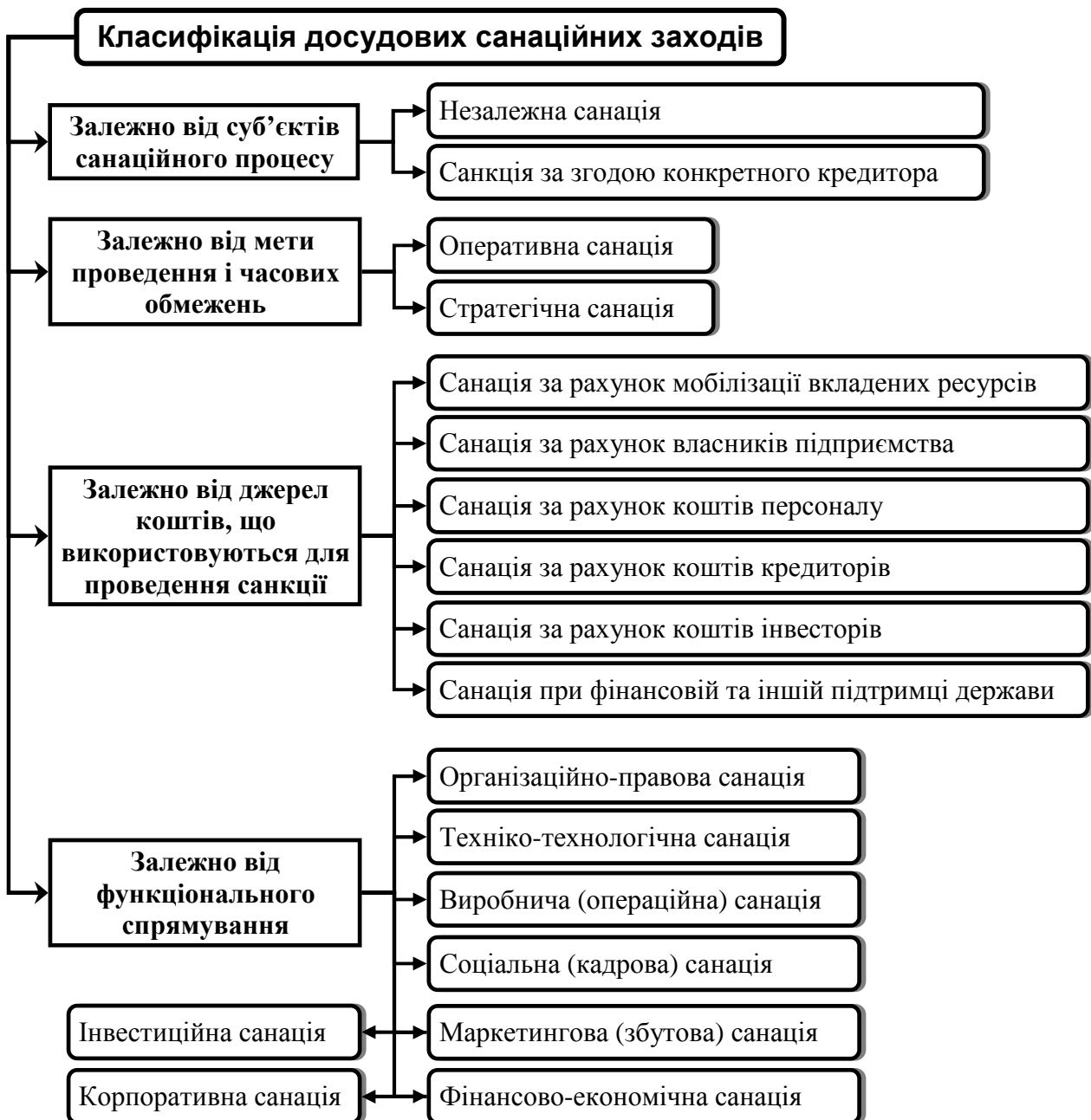

Рисунок 11.3 – Класифікація досудових санаційних заходів

Таблиця 11.1 – Класифікація санаційних заходів залежно від їх функціонального спрямування

Функціональне спрямування заходів	Типові санаційні заходи
1. Організаційно-правові	Зміна організаційно-правової форми господарювання, форми власності. Удосконалення організаційної структури управління. Укладання контракту з керівником та ключовими співробітниками. Раціоналізація розподілу прав, обов'язків та компетенції окремих служб апарату управління та працівників.
2. Техніко-технологічні	Купівля нової високопродуктивної техніки. Впровадження нових технологій. Фінансування науково-дослідних розробок та інноваційних рішень. Підвищення змінності роботи наявного обладнання та його завантаження. Удосконалення контролю за дотримання технічних та технологічних норм.
3. Виробничі (операційні)	Раціоналізація виробничої програми. Зняття з виробництва нерентабельної продукції. Освоєння випуску нових конкурентоздатних видів продукції. Формування власної товарної марки. Удосконалення нормування витрачання матеріально-сировинних та трудових ресурсів. Мінімізація браку та відходів тощо.
4. Соціальні (кадрові)	Зміна керівництва. Скорочення чисельності працюючих. Раціоналізація кадрової політики за рахунок внутрішніх переміщень або залучення необхідних фахівців. Раціоналізація форм та систем мотивації персоналу та оплати праці. Скорочення соціальної інфраструктури, передача в комунальну власність, оренду тощо.
5. Маркетингові (збутові)	Удосконалення рекламної діяльності, стимулювання збуту продукції. Оптимізація форм та інструментів продажу. Формування власної збутової (дистриб'юторської) мережі. Регіональна диверсифікація збуту продукції (робіт, послуг). Підвищення обґрунтованості цінової політики, впровадження цінових знижок. Впровадження сучасних прийомів організації маркетингу.
6. Фінансово-економічні	Пошук та мобілізація резервів зниження собівартості та зростання чистого прибутку. Реструктуризація активів: продаж основних засобів та матеріальних активів, рефінансування дебіторської заборгованості, зворотній лізинг основних фондів. Підвищення ефективності використання наявних активів, прискорення операційного циклу, мінімізація втрат активів під час їх руху. Реструктуризація боргів (продовження, відстрочка, розстрочка, зміна матеріально-речової форми виконання зобов'язань). Реорганізація боргів (отримання нових кредитів та позик). Впровадження нових ефективних інструментів економічного управління (бюджетування, контролінгу, управлінського обліку) тощо.
7. Інвестиційні	Продаж корпоративних прав, окремих видів бізнесу, відокремлених структурних підрозділів Припинення (згорання, вихід, заморожування) неефективних інвестиційних проектів. Запровадження нових реальних інвестиційних проектів стратегічного характеру. Інноваційне фінансування в розвиток нових виробництв та сфер бізнесу.
8. Корпоративні	Зовнішня реорганізація (злиття, приєднання). Внутрішня реорганізація (поділ, виділення). Перетворення (зміна організаційно-правової форми господарювання). Приватизація, корпоратизація.

Наведений перелік санаційних заходів доцільно розглядати лише як типовий. Специфічні проблеми та особливості діяльності окремого підприємства потребують пошуку індивідуального переліку засобів та інструментів виведення підприємства зі стану кризи та недопущення його банкрутства.

Бізнес-план санації – спеціальним чином підготовлений документ, який розробляється на кризовому підприємстві, затверджується його власниками, в разі судової санації – кредиторами та господарським судом, подається на розгляд потенційним інвесторам для їх залучення до процедури санації.

Рисунок 11.4 – Типовий формат бізнес-плану санації

Для окремих категорій підприємств структура бізнес-плану санації регламентується відомчими документами.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Тема 1 Основи фінансів підприємства.....	4
Тема 2 Організація грошових розрахунків.....	18
Тема 3 Грошові надходження.....	27
Тема 4 Формування і розподіл прибутку.....	36
Тема 5 Оподаткування підприємства.....	49
Тема 6 Оборотні кошти.....	55
Тема 7 Кредитування підприємства.....	67
Тема 8 Фінансове забезпечення та відтворення основних засобів.....	82
Тема 9 Оцінювання фінансового стану підприємства.....	102
Тема 10 Фінансове планування на будівельних підприємствах.....	112
Тема 11 Фінансова санація.....	122

Навчальне видання

ЮР'ЄВА Світлана Юріївна

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з дисципліни

ФІНАНСИ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

*(для студентів 4 курсу денної та заочної форм навчання
напряму підготовки 6.030504 – „Економіка підприємства”)*

Відповідальний за випуск *В. І. Торкатюк*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарова*

План 2013, поз. 78 Л

Підп. до друку 23.12.2013
Друк на ризографі
Тираж 50 пр.

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 7,2
Зам. №

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідотство суб'єкта видавничої справи:
ДК №4705 від 28.03.2014 р.